

SPIRA VERONIKA

POLITIKA, OKTATÁSPOLITIKA

I. FEJEZET

**CIKKEK, ELŐADÁSOK,
KÖZGYŰLÉSI FELSZÓLALÁSOK**

Megjegyzések az I. fejezethez

Az önkormányzati politikában, főként az oktatáspolitikában eltöltött húsz év dokumentumai közül az **első fejezet a cikkeket, előadásokat** gyűjti össze és a közgyűlési felszólalásokból válogat.

Az első cikk, amely 1990 márciusában jelent meg, **felidézi az első szabad választások előtti utolsó hónapok légkörét**. A leváltásra váró **pártállami hatalom** már minden legitimációját elveszítve igyekezett egyrészt titokban folytatni az ellenzék megfigyelését, másrészt iratmegsemmisítésekkel a nyomokat eltüntetni (**Dunagate**), a nyilvános tevékenységében pedig **fontosnak látszani**. Mintegy elébe menve a leendő új, legitim kormány döntéseinek, gyorsan **irányt váltott a külpolitikában** a NATO, Izrael, Dél-Afrika vonatkozásában, jelezve, hogy rendszerváltásra valójában nincs is szükség. Ők is meg tudnánk lépni mindazt, amire az ellenzék készül, sőt talán gyakorlottabban, szakszerűbben is náluk. Ez történik **az oktatáspolitikában**, oktatásirányításban is. A törvényes határidő után egy nappal **megváltoztatják az érettségi követelményeket** többek között arra hivatkozva, hogy ezzel is **közelítenek az európai sztenderdekhez**. Tapasztalva az országos felháborodást, jól begyakorlott **állampárti reflexekkel bűnbakot keresnek**, és a pedagógusokat vádolják a diákok és a szülők fellázításával. A rendelet szövegét alaposabban szemügyre véve azonban egyértelmű, hogy hiába próbáltak Európára hivatkozni, ugyanis éppen azokból a **reformokból szándékoztak visszavenni**, amelyek a nyolcvanas évek második felében már a pártállami viszonyok között is megvalósultak. A szakmai és politikai ellenőrzés alól kiszabadult minisztérium még gyorsan **visszatért volna a hetvenes évek eleji állapotokhoz, a választási lehetőségeket szűkítő központosításhoz** a közoktatásban. Végül hiába volt minden **sajtókampány, bűnbakkeresés, kapálózás**, a miniszteri rendeletet **vissza kellett vonniuk**, mivel még a saját 1981-es jogszabályuk szerint is **törvénytelen volt**.

A **második** cikket, amely 1992-ben jelent meg a *Beszélő*-ben, bátran nevezhetem **oktatáspolitikai krédómnak**, amely több mint 25 évnyi tanítás és nyolcévnyi európai oktatáskutatás során tisztult le bennem. 1966 óta tanítottam, 1984-től vettem részt az *International Mother Tongue Education Network* (IMEN) kutatásaiban, konferenciáin, workshopjain, látogattam órákat Hollandiában, Angliában, Dániában, Norvégiában. **Végigolvastam számos ország oktatási dokumentumait, oktatási gyakorlatát rögzítő iskolaszociológiai tanulmányait**. A közös kutatásokból, projektekből külföldi és hazai **publikációk** születtek. A tapasztalatok, az olvasmányok, a személyes kapcsolatok oktatáskutatókkal, tanárokkal, egyetemi oktatókkal, a megismerkedés **az aktuális európai oktatás változataival**, tankönyvekkel, segédanyagokkal, tanári kézikönyvekkel megalapozták, hogy jól körvonalazódjon számomra, **hol is tart a magyar oktatás, és merre kellene haladnia**. Ezeket a tapasztalataimat szakfolyóiratokban már megírtam a 80-as években (*Pedagógiai Szemle, Magyartanítás*), most azonban más regiszterben foglaltam össze a gondolataimat. Úgy szóltam róluk, mint a **magyar oktatáspolitikai aktuális kérdéseiről**. Valóban aktuálisak is voltak, hiszen éppen a **rendszerváltás utáni első oktatási törvény vitái folytak**, és előkészületben voltak az első szövegváltozatok is.

A **harmadik** cikk, amely szintén 1992-es, az új kormány által nyilvánosságra hozott **oktatási törvénytervezetet vizsgálja**. Jól regisztrálja azt a **két- vagy többlelkűséget**, amely az első szabadon választott kormányzatot jellemezte. Hogyan is lehetett volna a kormánykoalíciónak koherens oktatáspolitikája, amikor az európaiság iránt elkötelezett közép jobbtól, a nemzeti liberálisoktól a Horthy-rendszer iránti nosztalgiákat ápolólig, a Lezsáki népi nacionalizmuson

át a Torgyáni botrány-kisgazdáig és a szélső jobboldali régi- új-nyilas Csurka Istvánig minden ásatag és levitézlett politikai irányzatot magában foglalt. A cikk gondosan szétszálazza, melyek is a tervezetben a **korszerű európai törekvések**, amelyek, mint valami vékony máz alig takarják el az **autoriter, még a nyolcvanas évek pártállami időszakához képest is visszalépést jelentő elképzeléseket**, amelyek **gyámság alá helyeznék** mind az iskolákat, mind a helyi társadalmakat, sokkal teljesebben, mint ahogyan azt a puha diktatúra idején készült 1985-ös törvény tette.

Az I. fejezetben még egy írás van, amely az éppen aktuális országos oktatáspolitikát vizsgálja. Ez a **FIDESZ-kormány 2001-es „kerettanterv revíziójának” néhány aspektusával foglalkozik**. Bár az itt közreadott megjegyzéseket a magyar munkaközösség vezetőjeként írtam, és első sorban e tantárgyra vonatkozó szabályozásból vett példákkal támasztottam alá az állításaimat, leszögezem, hogy **a kerettantervek** mind elvi, mind gyakorlati szempontból **zsákutcának tekinthetők**. Bevezetésük visszalépést jelent még a 70-es, 80-as évekbeli állapotokhoz képest is. És természetesen **nem NAT-kompatibilisek**, hiszen a Nemzeti Alaptanterv lényege a képességek, készségek, kulcskompetenciák fejlesztése, nem a gyorsan avuló lexikális tudásmennyiség növelése. Az írás leszögezi, hogy **a felvételi rendszer is akadálya a közoktatás modernizációjának**, mert a felvételi írásbeli tesztek **tobzódhatnak a tudni nem érdemes tényanyag kikérdezésében, és ezzel kvázi kimeneti szabályozásként hatnak vissza a közoktatás tartalmára**. Íme, egy példa az egyik felvételi történelemtesztből: „Mi volt Hitler autójának rendszáma?” Ugyanis az egyik tankönyv egyik illusztrációján látható volt, amint Hitler a kocsija előtt áll, és tüzetesebb vizsgálódás után a rendszám is kiolvasható volt. **Erre kellene emlékeznie egy felvételiző diáknak?**

A fejezetben szereplő többi írás már **a fővárosi önkormányzatban végzett oktatáspolitikai tevékenységem** része. Olyan kérdésekkel foglalkoznak, amelyek a hatalmas fővárosi intézményhálózatban pontosan és sűrítettem jelenítették meg **a magyar oktatás országos problémáit**. Ilyen például a sajátos nevelési igényű, különösen **a magatartási, beilleszkedési és tanulási zavarokkal küszködő gyermekek** tanítása, nevelése. Egy **szakszerű, átjárható rehabilitációs struktúra** kiépítésének szükségességére hívja fel a figyelmet, amely **időben diagnosztizál**, megteremti a **rehabilitáció intézményi háttérét**, feltételeit az **együttes neveléstől a speciális fejlesztésig**. És természetesen szól arról is, hogy helyi szinten a főváros mit tehet, és mit tesz a maga hatáskörében a probléma kezeléséért.

Hasonlóan országos és egyben fővárosi probléma a **lemorzsolódás**, amely a statisztikai adatok szerint is évről évre növekedett a rendszerváltás utáni 10-15 évben. Ez a jelenség számos társadalmi, szociális probléma, valamint az **oktatási és a pályaválasztási struktúra anomáliáinak** eredője. A legsúlyosabb problémát **a magyar iskolarendszer nagymértékű szegregáltsága** okozza. Minden **nemzetközi felmérés** (pl.: a PISA-jelentés) azt igazolja, hogy a magyar oktatási rendszer **nem képes kiegyenlíteni a diákok szociokulturális háttérében tapasztalható különbségeket**. Iskolai előmenetelük nem a képességek függvénye, hanem a szülők iskolázottsága és szociális helyzete a meghatározó. **A magyar iskolarendszer nem hogy kiegyenlítené a különbségeket, de még el is mélyíti azokat**.

A magyar oktatási rendszer másik nagy problémája **a tudásról és a tanulásról alkotott felfogás és az oktatás módszertanának korszerűtlensége**, amely a mechanikusan elsajátítandó lexikai ismereteket helyezi előtérbe, de nem fejleszti **az önálló ismeretszerzést, a tanulási képességet, nem tanít együttműködésre, felelősségvállalásra, önállóságra**, és nem becsüli a munka világában és a mindennapi életben fontos képességeket,

készségeket, mint a **kézügyesség, a szervezőkészség** stb.. A nevelésben pedig **előnyben részesíti az engedelmességet az önbecsülésnél és a reális önkép kialakításánál.**

Sarkalatos pontja az országos és a fővárosi oktatáspolitikának a **szakképzés** modernizációja. Az összegyűjtött előadásokból jól nyomon követhető az a hatalmas és küzdelmes munka, amely a szocialista nagyipar széthullását és a privatizációt követő időszak jelentett e területen. De erről már szóltam az általános bevezetőben. Amit itt fontosnak tartok kiemelni, hogy a felsőoktatási intézmények befogadóképességének európai szintre növelését követően **a korszerű, az informatikai és tudástársadalomban piacképes munkaerő képzésére** volt a legnagyobb szükség. Az önkormányzat ennek tudatában formálta folyamatosan a szakképzés rendszerét, mégsem volt elkerülhető, hogy újabb és újabb megoldásra váró jelenségekkel ne szembesüljön. **A szakképzést ugyanis nem könnyű vonzóvá tenni, ha alacsonyak a bérék, ha bizonytalan a foglalkoztatás, ha a munkavállaló nincs felkészülve az egész életen át való tanulásra,** ha a hátrányos helyzet a hatékony pályaválasztást is gátolja **az információhoz való egyenlőtlen hozzáférés** miatt, ha **a szakiskolák tananyaga és az oktatás módszertana korszerűtlen** stb. Így érnek össze az országos és a helyi problémák, tennivalók. A **fővárosi oktatáspolitiká** törekedett **a maga területén** hatékonyan cselekedni. Létrehozta a **második esélyt adó iskolákat** a közoktatásból kihullottak számára, de a **megelőzésért** is igyekezett tenni. **Komprehenzív**vé alakította szakközépiskolái jelentős részét, ahol szakiskola, felnőttoktatás, akkreditált felnőttképzés is működött. Sok pénzt áldozott a **felzárkóztatásra**, a pályaaorientációra, az intézményközi együttműködésre, a **szakiskolások ösztöndíjára**. Nem is szólva a milliárdos nagyságrendű **beruházásokról, korszerűsítésekről, felújításokról, a szakmastruktúra** folyamatos hozzáigazításáról a munkapiaci igényekhez.

Abban, hogy a **fővárosi oktatáspolitiká** eredménnyel kereste az országos problémákra a **helyi megoldásokat**, sőt részt vett a szakképzés országos átalakításában is, nem kis része volt a helyi, **ágazati érdekegyeztetésnek**. Erről az **országosan is egyedülálló szervezetről** (*Fővárosi Oktatási Érdekegyeztető Tanács*) a fejezet negyedik szövegében olvashatunk. A dokumentum az Oktatási Bizottság számára benyújtott előterjesztés, amely beszámol az alapítástól (1991) eltelt több mint tíz év munkájáról, a közel 300 ülésről, a Tanács szerepéről, eredményeiről. Az előterjesztés végén a határozati javaslatok az ágazati érdekegyeztető tanács és az oktatási referenciacsoport további működéséről szóló döntést készítik elő. Az előterjesztés mellékletei a két szervezet célját, kompetenciáit és működési szabályzatát tartalmazza. Mivel 1992-től én voltam a **FOÉT/FOT**, azaz az ágazati érdekegyeztető tanács és referenciacsoport **elnöke**, én készítettem az előterjesztést.

Az ágazati érdekegyeztetés célja és funkciója az volt, hogy **minden fontosabb koncepciót, az intézményrendszer egészét vagy egy részét érintő programot, előterjesztést ez a fórum megtárgyalt, mielőtt a bizottság elé került**, és szükség szerint módosító, illetve kiegészítő **javaslatokat tett**, felhívta a figyelmet új szempontokra, hiányosságokra, illetve részt vett a végrehajtásban is a maga mozgáskörében.

Tagjai voltak az oktatás, nevelés és a gyermekvédelem területén működő **reprezentatív szakszervezetek, szakmai szervezetek, egyesületek, a munkavállalók, a munkaadók, valamint az iskolahasználók képviselői** (fővárosi szülői szervezet, később a fővárosban megalakult diákönkormányzati fórum képviselői). A FOÉT/FOT meghívhatta az ülésre az érintett intézmények vezetőit, a tantestületek képviselőit. Az üléseken jelen voltak a hivatal részéről az előterjesztésekben érintett ügyosztályvezetők, szakreferensek, valamint a Fővárosi Pedagógiai Intézet képviselője.

Ez tette lehetővé, hogy a FOÉT/FOT **referenciacsoportként** segítse a helyi oktatáspolitikai alakítását. Általa az Oktatási Bizottság **széles szakmai és társadalmi egyeztetésen**, kontrollon nyugvó javaslatokat terjeszthetett a közgyűlés elé, illetve döntéseket hozhatott. A határozatokat őrző dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a FOÉT/FOT javaslatainak többségét az Oktatási Bizottság, majd a közgyűlés is elfogadta.

A gyűjtemény két darabja túlmutat a főváros oktatáspolitikáján. Az egyik az Oktatási Minisztérium számára készített összefoglaló, amely áttekinti a **Közép-magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács** 2004. évi működését, valamint javaslatokat tesz arra, miként lehetne hangsúlyosabban **az oktatás fejlesztésére irányítani a tanács figyelmét**. Személyes érintettségem az volt, hogy a tanács munkájában az **Oktatási Minisztérium küldöttként** vettem részt.

A másik anyag az Oktatási Bizottság és az önkormányzat **európai kapcsolataira** irányítja a figyelmet. Később részletesebben is szó lesz az **Oktató Városok Nemzetközi Szervezetének (IAEC)** munkájáról, és Budapest szerepéről e szervezet **regionális (közép-európai) tagozatának létrehozásában**, az évenkénti térségi konferenciák megszervezésében. A munkában az Oktatási Bizottság megbízásából vettem részt a **kapcsolattartás és az évenkénti találkozók koordinátoraként**.

Spira Veronika
2012. január

Ünnepélyes tanévzáró Oktatási Bizottsági ülés (Beszél: Pálinszki Antal elnök, a jobboldalán Schiffer János főpolgármester-helyettes, a baloldalán Spira Veronika alelnök, szemben hátul a bizottság titkárságának munkatársai)

TARTALOMJEGYZÉK

Megjegyzések az I. fejezethez

Kinek az érdeke (Ring 1990)

A szorongás iskolája és a szabadság iskolája (Beszélő 1990)

A közoktatási törvény újabb koncepciójáról (Kapu 1992)

Előterjesztés az Oktatási Bizottság számára az ágazati érdekegyeztetés szervezeti formájáról, a FOÉT-FOT működéséről (1991-2004)

A sajátos nevelési igényű gyermekek gondozása, oktatása, nevelése, rehabilitációja a fővárosban (1994)

A lemorzsolódás jelensége a budapesti középiskolákban (1998)

A Budapest Tantervről (1999)

Felzárkóztatás és hátránykompenzáció a fővárosban (2000)

A magyar oktatási rendszer néhány megoldásra váró problémájáról (2001)

Megjegyzések a kerettanterv revíziójához (2001)

Az Oktató Városok (IEAC) II. Közép-Európai Konferenciájának köszöntése (2002)

Beszámoló a Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács 2004 évi, az oktatást (közoktatás, szakképzés, felsőoktatás) területét érintő tevékenységéről, és a 2004. évi célkitűzések értékelése (2004)

Diplomás munkanélküliség a fővárosban. A szakképzés és a prevenció (2004)

Az intézményrendszer és a szakképzés korszerűsítéséről és racionalizálásáról (2005)

A Térségi Integrált Szakképzési Központok támogatása (2006)

KÉPJEGYZÉK, ILLUSZTRÁCIÓK

1. Az Oktatási Bizottság ünnepélyes tanévzáró ülése
2. A Ring c. szabadelvű hetilap 1990. III. 14. számának címlapja
3. 1990-es megbízólevél a fővárosi közgyűlés tagjává választásról
4. A Beszélő 1992. február 29. számának egy oldala
5. Előterjesztés az Oktatási Bizottság számára a FOÉT-FOT működéséről: Határozati javaslatok, aláírások
6. Mellékletek az előterjesztéshez: A FOÉT és a FOT működési szabályzata, a FOT érdekvédelmi oldalának működési szabályzata
7. Fényképek a FOÉT üléséről 1.
8. Fénykép az Oktatási Bizottság üléséről (Pálinszki Antal, Spira Veronika, Geberle Erzsébet)
9. A FOÉT-FOT 2004. X. 4.-i ülésének határozatai
10. Alapelvek az iskola-összevonások lebonyolításához (FOÉT/FOT-javaslat az Oktatási Bizottság számára)
11. Megbízólevél 1994-ből (Fővárosi képviselővé választás)
12. Megbízólevél 1998-ból (Fővárosi képviselővé választás)
13. A Budapest Tantervről. Az előadás angol nyelvű szinopszisa
14. Vetített ábrák a Budapest Tantervhez
15. Fekete-fehér magyar nyelvű névjegykártya a 90-es évekből
16. Megbízólevél 2002-ből (Fővárosi képviselővé választás)
17. Fővárosi Pedagógiai Napok előad Spira Veronika
18. IEAC (Oktató Városok Nemzetközi Szervezete) embléma
19. Az IEAC Közép-Európai Regionális Konferenciája (Pilar Figueras asszony, a szervezet elnöke, Spira Veronika, Magyar Bálint oktatási miniszter, Pálinszki Antal, az oktatási bizottság elnöke)
20. Az IEAC Közép-Európai Regionális Konferenciája (Spira Veronika, Pálinszki Antal, Pilar Figueras)
21. Angol nyelvű színes névjegykártya a 90-es évekből
22. Prezentáció a Szakképzés és prevenció c. előadáshoz
23. Színes magyar nyelvű névjegykártya a 2000-es évek elejéről
24. Kép a Fővárosi Közgyűlés üléséről (Geberle Erzsébet, Körmendy Ferenc, Spira Veronika, Lakos Imre)
25. Kép a Fővárosi Közgyűlés üléséről (Spira Veronika, Körmendy Ferenc, Kollár György)
26. Kép a Fővárosi Közgyűlés üléséről (Demszky Gábor, Spira Veronika, Madarász Aladár, Lakos Imre, Körmendy Ferenc, Hubert Béla)

Dr. Spira Veronika
alelnök

FŐVÁROSI KÖZGYŰLÉS
OKTATÁSI BIZOTTSÁGA

1840 Budapest V., Városház u. 9-11. II. 300
Tel.: 118-3266 • Fax: 118-1593

SPIRA VERONIKA
KINEK AZ ÉRDEKE

Az érettségi botrány természetrajzához

Megjelent: Ring II/11. 1990. III. 14. 24-25. o.

A közelmúltban az érettségi körül kirobbant botrány egyszerre modellálja a magyar oktatásügy akut betegségeit és az átmenet politikai viszonyait. Az utóbbi időben számos jel tanúsítja, hogy állampolgárok milliói szabadultak meg félelmeiktől, és radikálisan szakítani akarnak az elmúlt 40 évvel. Ez a nyilvánosan nemigen hangoztatott felismerés készíti a még hatalmon lévő politikusokat arra, hogy – a maguk átmentése érdekében – már jó előre túllicitálják a győzelem küszöbén álló ellenzéket. Ezért volt olyan sürgős egy-két hónap leforgása alatt gyökeresen megváltoztatni a magyar külpolitikát például Izrael, Dél-Afrika és a NATO irányában, és ezért kellett az érettségi előtt három hónappal új vizsgafeltételeket szabni a középiskolák számára.

A szóban forgó politikusok már nincsenek tekintettel az ország, sem valamelyik párt érdekeire, döntéseik pusztán a választás leendő győzteseinek adresszált üzenetek: „Ránk szükségetek lesz, velünk mindenképpen számolni kell, nálunk radikálisabbak már ti sem lehetnétek!” A gátlástalanság odáig terjed, hogy aki megkísérli a felelőtlenségüket szóvá tenni, annak minden eszközzel megpróbálják kétségbe vonni a tisztességét, és a politikai elfogultság bélyegét sütik rá. Ez történt a február 19.-i *Napzártá*-ban is, ahol *Boldizsár Gábor* (MM) azokra próbálta hárítani a felelősséget a destabilizációért, akik szót emeltek az érettségi feltételek jogsértő és erkölcsi szempontból is igazolhatatlan módosítása ellen. A kormánylap pedig február 21.-én az ellenvéleményeket a következő kommentárral bocsátotta nyilvánosságra: „*Azt nem gondoltuk, hogy a pedagógusok szítani fogják a feszültséget, ahelyett, hogy csillapítanák a diákokat.*”

Mi is történt valójában? Az MM 1990. február 16-án nyilvánosságra hozta a *Magyar Hírlapban* az idei érettségi tételeket magyar nyelvből, magyar irodalomból és történelemből. A későbbiekben három okra hivatkoztak, amely ezt az intézkedést indokoltá tette. Először: tavaly sem sikerült az írásbeli tételek titkosságát biztosítani. Ha a tételek nyilvánosak, a botrány elkerülhető. Másodszor: a központilag megfogalmazott érettségi tételek hozzájárulhatnak a követelmények egységessé tételéhez, közelíthetik a két vizsgát, a felvételit és az érettségit egymáshoz. Harmadszor: egyúttal közelebb viszik az országot a nemzetközi érettségi bevezetéséhez.

E három cél, mondhatnánk, a reformelképzelések fő irányába hat, mintegy maga a nemzeti konszenzus. Csakhogy ez csupán a látszat. Ugyanis, ha valóban e célok motiválták volna a minisztérium illetékeseit, nem kellett volna még ebben a tanévben az országra erőltetni futtában összetákolt „reformjukat”, még jogsértéstől sem riadva vissza. Ugyanis az érvényben lévő 129/1981-es miniszteri utasítás kimondja (ahogy Balassa Péter és Tamás Ferenc is idézte): „*Érettségi vizsgát csak a jelentkezés időpontjában érvényes vizsgakövetelmények*

szerint lehet tenni.” A szabályok előírta jelentkezés február 15.-én lezárult, a tételek pedig (nem hivatalos közlemény formájában) február 16.-án jelentek meg a sajtóban. A jogsértés tényét a miniszter is elismerte a visszavonást bejelentő nyilatkozatában, ahol minden felelősséget a szakapparátusra hárított. A Duna-gate után itt van az újabb botrány: az Irán-kontra ügy magyar változata. Még a feltehető sarkalatos kérdés is hasonló: Vajon tudott-e minderről a miniszter, és ha nem, miért nem? Másrészt ide kívánczik egy másik kérdés is: Vajon ez volna-e az a szakhivatalnoki gárda, amelynek lecserélését többen pótolhatatlan veszteségként anticipálják? A jogsértést és a felelősség tisztázatlanságát még tetézte az a súlyos erkölcsi vétés is, amely elsősorban a diákokat, valójában azonban az egész középiskolai oktatást sújtotta, tudniillik, hogy a vizsga előtt alig három hónappal tettek kísérletet a játékszabályok megváltoztatására.

Magukat a tételeket szemügyre véve az is megállapítható, hogy ezek nemhogy közelítették volna, de inkább távolították a magyar középiskolát Európától és a korszerű pedagógiától. Elsősorban azért, hogy például irodalomból 120 írásbeli és a 40 kötelező szóbeli tétel mögött az a tarthatatlan és dilettáns koncepció húzódik, amely szerint az iskolai oktatás színvonala a lexikális tananyag mennyiségén mérhető. Aki csak egy kicsit is ismeri a világtendenciákat, az európai országok tanterveit és vizsgarendszerét, tudja, hogy az elmúlt 20 év mindenütt a tananyag csökkentése és a diákok kreativitásának növelése jegyében zajlott. A vizsga anyanyelvből és irodalomból nem bemagolt adatok és tételek számonkérését jelenti a civilizált világban, hanem a tanulmányok eredményeként kialakult szövegértési, szóbeli és írásbeli szövegalkotási készség, az önálló véleményformálás minőségének számbevétele.

A távolodást jelentette Európától a kötelezővé tett 160 tétel azért is, hogy látszólag ugyan korszerűen a kimenetet akarta szabályozni, valójában az érvényben lévő tantervnel is diktatórikusabb bemeneti szabályozást kényszerített volna az iskolákra. Ahogy a vita egyik hozzászólója bizonyította (*Eörsiné Hajdu Marianna* a Magyar Hírlapban), a négy év alatt biztosított 300-330 irodalomórán a 168 tétel mindegyikére alig két tanítási óra jutna. Ennek folytán megvalósulhatna a mindenkori diktatúrák álma: a miniszter bármikor az órájára nézve meg tudná mondani, hogy az ország valamennyi középiskolájában egy adott évfolyamon éppen mit tanulnak vagy tanítanak.

Nem reformról lett volna szó tehát, hanem visszalépésről, és nem is egyszerűen a pártállam utolsó korszakában megszokott centralizált hatalomhoz, hanem egy annál sokkal diktatórikusabb irányításhoz. Megszűnt volna az oly nehezen kivívott jog az alternatív tankönyvek, eszközök használatára. A tételsor ugyanis nem az érvényben lévő tantervet, amely választási lehetőségeket is biztosít, hanem a gimnáziumi tankönyvet vette tekintetbe. Az a gimnazista tehát, aki nem ebből tanult, esélyt sem kapott volna arra, hogy eredményes vizsgát tegyen. Nem is szólva a több tízezer szakközépiskoláról, akik valamennyien elestek volna a sikeres érettségitől.

Annak a tanárnak a diákjait például bukás fenyegette volna, aki élve a tanterv biztosította szabadsággal Kosztolányi *Aranyláncját* dolgozta fel a tanítványaival. A minisztériumi tételsor ugyanis a következő tételcímet tette volna kötelezővé: *„Lélektani és társadalmi jelentés Kosztolányi Dezső Édes Anna című regényében.”* És most ne is szóljunk a tételek megszövegezéséről, sznob, tudományoskodó nyelvről.

A jelenleg érvényben lévő iskolarendszer kétségtelenül merev és elavult, a tantervek túlsúlyfoltak, korszerűtlenek, de majd csak akkor lehet ezen hatékonyan és hozzáértően változtatni, ha elkészül a nemzeti alaptanterv, amely meghatározza a megtanulandó minimumot (és amely nem terjedhet túl a tanórák felén, harmadán), ha elkészül a kétlépcsős, középiskolát záró vizsgarendszer, amely valóban biztosítja a kimeneti szabályozást, s ha mindezeket elfogadja a hamarosan szabadon megválasztandó országgyűlés. Ugyanis a legtöbb demokratikus országban a parlament jogkörébe tartozik a tanterv és vizsgarend meghatározása. Addig azonban a kapkodás láttán jogos felvetni a kérdést: Cui prodest?

A naiv szemlélő vagy egy külföldi nem is értheti, mi is történt itt tulajdonképpen. Hogyan lehetséges, hogy amikor egy kormánynak már csak napjai vannak hátra, még utoljára megpróbál erőszakkal és jogsértően belenyúlni tízezrek és százezrek életébe, arra emlékeztetve a megfigyelőt, hogy vannak itt még elegendőek, akik ezt a „kompországot” akkor is csak Ázsiához képesek kötni, amikor eséllyel indulna végre Európa felé.

SPIRA VERONIKA

A SZORONGÁS ISKOLÁJA ÉS A SZABADSÁG ISKOLÁJA

Megjelent: Beszélő 1992. február, 29. o.

Magyarországon manapság olyan XVIII. századi evidenciák körül folyik politikai küzdelem, mint az állami oktatás világnézeti semlegessége, vagy a szülők joga arra, hogy maguk határozzák meg gyermekük nevelésének szellemiségét. Európában és általában az első világban ezalatt már húsz éve egy koncepciójában teljesen új közoktatási rendszer kiépítése folyik.

Az ipari országokban az új tanügyi reform azzal kezdődött, hogy a '70-es évek elején felismerték: a feladat a korszerű, minőségi tömegoktatás megteremtése. A '80-as évekre ez a reform elérte már a felsőoktatást is, létrejöttek a tízezernél is több diákot befogadó mamutuniversitások. Magyarországon pedig még ma, a '90-es évek elején sem akarjuk tudomásul venni, hogy az oktatásügy sarkalatos kérdése nálunk is a hatékony tömegoktatás kiépítése az iskolarendszer minden szintjén. Cikkünk szerzője középiskolai tanár.

Európa felé távolodva

Söpörjünk egy kicsit a magunk háza előtt. Még liberális körökben sem tudott maradéktalanul tért nyerni az a felismerés, hogy az akadémikus, elitista középiskola-koncepció réges-rég a múlté, s a modern közoktatás nem jelentheti a klasszikus gimnázium követelményeinek kiterjesztését az egész 14-18 éves populációra. Amikor a '70-es évek végén lehetőség nyílt Magyarországon a tantervek, tankönyvek desztalinizálására és részben a tananyag depolitizálására, olyan koncepciót követve akartunk visszatérni Európába, amely ott már meghaladottnak számított. A '70-es évek végén megjelent gimnáziumi tankönyvek, különösen a Magyar irodalom I-III. hiába volt szakmailag igényes, hiába tartalmazta a legújabb kutatások eredményeit, hiába juttatott szóhoz – nagy harcok árán – korábban tiltott nézeteket, mégis csak szakértőknek szóló, zárt ismereteket közvetített a tudományos értekezések nyelvén. Így nem beavatott, hanem kirekesztett széles tanulórétegeket, és ezért nem lehetett alkalmas az oktatás liberalizálására.

A '70-es évek végén persze megvolt a létjogosultsága annak, hogy a több évtizedes szovjet típusú kulturális diktatúrát az európaiságot jogaiba visszahelyező iskolai program váltsa fel. Ha túlméretezett és világképében zárt volt is ez az új koncepció, mégis mintát tudott adni a korábban megszokottól eltérő gondolkodás- és műveltség-modellekre. Ez okozta, hogy paradox módon mégis Európa felé vezetett az, ami önmagában tekintve „elfejlődést” jelentett az európai tendenciáktól. A gimnáziumoknak ez az átalakítása ugyanakkor az állandó fenyegetettség légkörében zajlott. Ekkor kezdődött ugyanis a szakközépiskoláknak, a kádári iskolapolitika szörnyszülötteinek erőltetett ütemű kiépítése a gimnáziumok rovására. A tanárok még jól emlékeznek a pártközpontból érkező, „emberarcúra” stilizált érettségi biztosokra, akik csak rápillantva a gimnáziumi tételsorra, a maguk hajdanvolt tanítóképzős ressentiment-jával legszívesebben azonnal bezáratták volna az ilyen tarthatatlanul elitista

tanintézményeket, és szakközépiskolává alakították volna őket. De a népi gondolkör hívei is mindenkor gyanakvással tekintettek a maradandó szocializációs teljesítményre is képes elitoktatásra, elsősorban a gimnáziumokra és az egyetemekre.

Amikor tehát a korszerű liberális iskola megteremtését szorgalmazzuk, nem szenvedünk amnéziában. Tudjuk, hogy akkor, abban a helyzetben még a legkorszerűbben gondolkodók sem tehetnek mást, mint hogy az elitoktatást védjék. Az elitizmusnak ez a viszonylagosan pozitív szerepe a rendszerváltás után azonban megszűnt. E koncepció alapján ma már nem hajtható végre a magyar oktatásügy egészének európaivá alakítása. A modern liberális iskolapolitika nálunk is szakítást kell, hogy jelentsen mind a mai populizmus Nyugat iránti gyanakvásával, mind a tévesen liberálisnak vélt akadémikus elitizmussal.

Hat pillér

Milyen irányban indult el az oktatás átalakítása Európában a '70-es években? A kiindulópont az volt, hogy a modern társadalom magától értetődő velejárója, hogy a fiatal (és felnőtt) állampolgárok nagy többsége középiskolába járjon, és felnőttoktatásban részesüljön. Abban az esetben pedig, ha a populáció 80-90 százaléka 16-18-22 éves koráig tanul, új, kevésbé szelektáló iskolarendszerre, tananyagra, tanítási módszerekre van szükség. Az iskola színvonalát és eredményességét többé nem lehet a kötelezően memorizált tananyag mennyiségén mérni. A legfőbb erény többé nem a monotonia-tűrőképesség, a memória hibátlan működése, kész és lezárt ismeretek vizsgákon való visszaidézése, hanem az önálló ismeretszerzésre, a kooperációra való képesség, a magabiztos kommunikáció, a kreativitás. Ezért jöttek létre a zárt tantervek helyett a kerettantervek, a kimeneti szabályozás, és a fenti készségek mérését célzó (nem a tananyag mechanikus visszaadására összpontosító) vizsgakövetelmények, a sokszínű, jól tagolt és átjárható közép- és felsőoktatási rendszerek. Az elitoktatás eközben szinte szubkultúrává vált, színhelyei ma már csupán az egyes magániskolák, néhány hagyományos gimnázium (ahol görögöt, latint és három élő idegen nyelvet tanítanak), az elitegyetemek és a posztgraduális képzés, illetve a doktori iskolák. Ehhez azonban arra is szükség volt, hogy a középiskolát záró vizsga eredményei országosan összemérhetők legyenek, s a felsőoktatás nagyobb részben fölöslegessé váljon a felvételi.

Nyugaton a tanügy átalakítása hat pilléren nyugszik: (1) a rugalmas, sokszínű, átjárható intézményi struktúrán, (2) a tanulás és a tudás mibenlétének újraértelmezésén, (3) a tantervek (4) és a vizsgakövetelmények koncepcionális átalakításán, valamint (5) az iskolahasználók (6) és a szakma szuverenitásán.

A minőségi tömegoktatás elképzelhetetlen a keresletre érzékenyen reagáló, mozgékony, átalakulásra kész, az iskolahasználók és az oktatásirányítók bizalmát egyaránt élvező szuverén intézmények nélkül.

Minden európai országban tapasztalható az a törekvés, hogy olyan középiskola-típusokat hozzanak létre, amelyek elősegítik a pályaválasztás, a szelekció időbeli kitolódását. Ezt a célt az egyes országok különböző módon érték el. Hollandiában számos középiskola egységes első osztályt indít, és csak ennek elvégzése után kerül sor a középiskola-típusok közötti választásra, gyakran házon belül. Európa-szerte, de különösen Angliában létrejöttek az ún.

komprehenzív (egységes) iskolák, amelyek egy intézmény falai között képesek eleget tenni az „elitoktatás” követelményeinek (egyetemi továbbtanulásra készítene fel), szakmai képzést nyújtanak, és a lemaradók számára felzárkóztató kurzusokat is kínálnak. Angliában ma a korszerű egységes középiskola általában két oktatási szakaszból áll. Az első három évfolyam (11-14 évesek) az alapozást jelenti, míg a második kettő a középiskolát lezáró vizsgára (GCSE) készít fel. E két utóbbi évben (15-16 évesek) nemcsak számos vizsgatantárgy, de különböző szintű és mélységű programok közül is választhatnak a diákok a szerint, milyen terveik vannak a záróvizsga letétele után. A tudatos választás és a piacképes kínálat azért válhat itt lehetővé, mert egyrészt minden munkahely, főiskola, egyetem pontosan előírja és időben közzéteszi, milyen tantárgyakból milyen szintű eredményt kíván a jelentkezőktől. Másrészt a már említett intézményi szuverenitás, a kerettantervek, a rugalmas vizsgarendszer is az iskolahasználók érdekeinek figyelembevételére ösztönöz. Az Angliában működő 6 vizsgaközpont tantárgylistáján több mint 160 tárgy szerepel, és ezek mindegyike összhangban áll a nemzeti alaptanterv nyújtotta tájékoztató lehetőségekkel.

Az egységes középiskola nemcsak az azonos teljesítményű tanulókból álló iskolák gettószerű, zárt szociokultúráját szünteti meg, de a mereven szelektáló iskolarendszerrel szemben azt is lehetővé teszi, hogy egy-egy diák ugyanabban az intézményben egyes tantárgyakból „elitoktatásban”, másokból pedig kisebb elméleti felkészülést igénylő képzésben részesüljön.

Az egyes európai országokban eltérő szerkezeti formákkal találkozunk, a fő tendencia azonban mindenütt ugyanaz: olyan középiskola-típusok jönnek létre, amelyek alkalmasak a legkülönbözőbb képességű és ambíciójú tanulók együttes képzésére. Az ilyen iskolák tudják csak kiküszöbölni a túl korai szelekciót, és kiegyenlíteni a különböző szociális helyzetű tanulók iskolázási esélyeit. Lényeges változást jelentett az elmúlt 10-15 évben a középfokot követő (post-secondary) képzési és átképzési formák részarányának ugrásszerű megnövekedése is. Számos profitorientált és nonprofit vállalkozás, intézmény működik e területen.

A kelet-európai szögletesség

A hat pillér felállítását nálunk most mindenekelőtt egy olyan európai típusú oktatási törvény biztosíthatja, mint amilyen az eddigi öt változat közül egyik sem volt. El kell kerülnünk mind az elitképzés erőszakos kiterjesztését mindenre, mind a túl korai, a 12 éves korban történő szelekciót és a hátrányos helyzetűek egyenlő esélyű képzéséről való hallgatólagos lemondást.

Nálunk is olyan iskolára van szükség, amely közel hozza a diákokat a modern világ sokcsatornájú információáradatában az önálló szelektálás, elrendezés, megértés módszereihez. Olyan iskolára van szükség, amely lehetőséget ad a felszabadult és adekvát önkifejezés elsajátítására írásban, beszédben és viselkedésben egyaránt.

Amikor Václav Havel elnökké választása után beszédet mondott az amerikai törvényhozók előtt, egy újságíró ezt írta róla: „Az elnök jellegzetesen kelet-európai szögletességgel lépkedett a mikrofon felé.” A mindenre kiterjedő minőségi tömegoktatásnak meg kell szüntetnie ezt a kelet-európai népbetegséget, a kommunikációs szituációkban való szorongást, belső bizonytalanságot, a gesztusok, az arcjáték merevségét, amelyet még a legkiválóbb elmék és a

32

SPIRA VERONIKA

Magyarországon manapság olyan XVIII. századi evidenciák körül folyik politikai küzdelem, mint az állami oktatás világnézeti semlegessége, vagy a szülők joga arra, hogy maguk határozzák meg gyermekük nevelésének szellemiségét. Európában és általában az első világban ezalatt már húsz éve egy koncepciójában teljesen új közoktatási rendszer kiépítése folyik.

szer kiépítése folyik. Az ipari országokban az új tanügyi reform azzal kezdődött, hogy a '70-es évek elején felismerték: a feladat a korszerű, minőségi művelődést megteremtése. A '80-as évekre ez a reform elérte már a felsőoktatást is, létrejöttek a tizézeren is több diákot befogadó mamutuniversitások. Magyarországon pedig még ma, a '90-es évek elején sem akarjuk tudomásul venni, hogy az oktatásügy sarkalatos kérdése nálunk is a hatékony művelődés kiépítése az iskolarendszer minden szintjén. Cikkünk szerzője középiskolai tanár.

Európa felé távolodva

Szöpirjünk egy kicsit a magunk háza előtt. Még liberális körökben sem tudott maradéktalanul tért nyerni az a felismerés, hogy az akadémikus, elitista középiskola-konceptió réges-rég a múlté, s a modern közoktatás nem jelentheti a klasszikus gimnázium követelményeinek kiterjesztését az egész 14-18 éves populációra. Amikor a '70-es évek végén lehetőség nyílt Magyarországon a tantervek, tankönyvek desztalinizálására és részben a tananyag depolitizálására, olyan koncepciót követve alakított visztérmi Európába, amely ott már meghaladtottnak számított. A '70-es évek végén megjelent gimnáziumi tankönyvek, különösen a Magyar irodalom I-III. hiába volt szakmailag igényes, hiába tartalmazta a legújabb kutatások eredményeit, hiába juttatott szövhöz – nagy harcok árán – korábban tiltott nézeteket, megícsásak szakértőkné szoló zárt ismereteket közvetített a tudomány értekezések nyelvén. Így nem beavatott, hanem inkább kirekesztett széles tanulórétegeket, és ezért nem lehetett alkalmas az oktatás liberalizálására.

A '70-es évek végén pertsze megvolt a létjogosultsága annak, hogy a több évtizedes szovjet típusú kulturális diktatúrát az európaiságot jogaiba visszahelyező iskolai program váltsa fel. Ha túlméretezett és világképeiben zárt volt is ez az új koncepció, mégis mintát tudott adni a korábban megszokottól eltérő gondolkodás- és műveltségmodellekre. Ez okozta, hogy paradox módon mégis Európa felé vezetett az, ami önmagában tekintve „elfejlődés”-t jelentett az európai tendenciáktól. A gimnáziumoknak ez az átalakítása ugyanakkor az állandó fenyegetettség légkörében zajlott. Ekkor kezdődött ugyanis a szakközépiskoláknak, a kádári iskolapolitika szörnyszülötteinek, erőltetett ütemű kipátizása. A tanárok még jól emlékeznek a pártközpontból érkező, „emberarcúra” stilizált érettségi biztosra, aki csak rápillantott a gimnáziumi érettségi táblasorra, s a maga hajlándvált pontfékpőző ressen-timent-jával legszívesebben azonnal bezáratta volna az ilyen tarthatatlanul elitista tanintézményeket. De a népi gondolat-kör hívei is mindenkor gyanakvással tekintettek a maradandó szocializációs tel-

A KÖZOKTATÁSI TÖRVÉNY ÚJABB KONCEPCIÓJÁRÓL

Megjelent: Kapu 1992. 1-2. szám 19-22. o.

Miután a Művelődési Minisztériumban megtörténtek az elhíresült személycserék, eltávozott Gázsó Ferenc és stábja, amely egy több pontban vitatható, de alapvetően liberális oktatási koncepciót tett le az asztalra, minden érdekelt kíváncsian várta, milyen törvénytervezetet fog készíteni a minisztérium az új felállásban?

A *Köznevelés* 1991/35. számának mellékleteként nemrégiben megjelent elaborátum választ adott a kérdésre. Mielőtt azonban a pedagógustársadalom hozzáfoghatott volna a tervezet áttanulmányozásához, máris konfliktushelyzetben találta magát. A minisztérium ugyanis **nevetségesen rövid időt szabott a társadalmi vitára**, december elejében jelölve meg a vélemények benyújtásának határidejét. Ez az eljárás jogosan kelthette az érdekeltekben a *déjà vu* élményét. Újabban ugyanis ilyen határidővel szokás pl. a költségvetést a parlament elé terjeszteni, kizárva az érdemi vitának még a lehetőségét is. Az érdekeltek határozott fellépése azonban visszakozásra kényszerítette az illetékeseket, és **a határidőt január végéig meghosszabbították**.

Ami a tervezet szövegét illeti, meglehetősen **kétarcú, mondhatnánk, skizofrén koncepció** került ki a minisztérium új szakmai munkacsoportjának keze alól. Az a benyomásunk, mintha két, egymással összebékíthetetlen elképzelés szerencsétlen összeházasításának lennének tanúi. Az egyik **korszerűsíteni** igyekszik a magyar oktatási rendszert, a másik **gyámság alá helyezné** mind az iskolákat, mind pedig a helyi társadalmakat, sokkal teljesebben, mint ahogyan ezt a puha diktatúra idején készült 1985-ös törvény tette.

A tervezet különösen két ponton, az **iskolaszerkezet és a vizsgarendszer** átalakításában a korszerű európai modelleket követi, mindenekelőtt a nemrég igen sikeresen megreformált angolt, ugyanakkor olyan **Területi Oktatási Központok (TOK)** felállítását tervezi, amelyek a kormány (a minisztérium) felügyelete alá vonnák mind az iskolákat, mind az önkormányzatokat. Ez a kettősség jogos kétségeket ébreszt a felől, vajon komolyan vehető-e a tervezet több helyütt deklarált szándéka egy demokratikus iskolarendszer kialakítására. Különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy mindaz, ami előremutató benne, aligha valósítható meg ilyen válságos gazdasági helyzetben. Így joggal merül fel a kérdés, vajon nemcsak a mézesmadzag szerepét töltik-e be a korszerűség és a szakmaiság irányába tett lépések, amelyek csak arra szolgálnak, hogy elfogadhatóbbá tegyék **a kormányzat központosítási törekvéseit**. Ezt a benyomást erősíti az a hitelesnek tekinthető értesülés, hogy a minisztérium még az 1992-es költségvetés parlamenti elfogadása és az oktatási törvény benyújtása előtt 250 millió forintot kapott a dekoncentrációk (TOK) létrehozására.

A tervezet ezen kétarcúsága vagy skizofréniája azért is veszélyes tehát, mert a kormány ezzel azt a látszatot igyekszik kelteni a pedagógustársadalom előtt, mintha a kecsegtető, de

valójában financiálisan még hosszú évekig irreális elemek szerves rendszert alkotnának azokkal a központosító törekvésekkel, amelyek ezt az oktatáspolitikát inkább a pártállami irányítás modelljéhez, semmint az európai democráciákhoz közelítik.

Melyek a tervezetnek ezek a kecsegtető vonásai? Mint mondtuk, mindenekelőtt az iskolaszervezet átalakítására tett javaslat, amely megoldást kínál arra a dilemmára, amely ma e téren a legkritikusabb: hogyan lehet a jelenlegi elavult, de mégis csak működő rendszert **úgy korszerűsíteni**, az európai normákhoz igazítani, **hogy közben ne omoljon össze az egész intézményi struktúra**. A koncepció képes egy modellbe foglalni a jelent, az átmenetet és a jövőt, miközben egy mainál rugalmasabb, differenciáltabb középiskolai intézményszerkezetet körvonalaz. Ez azt jelenti, hogy hosszabb átmeneti időre érintetlenül hagyja a nyolcosztályos általános iskolát, az erre épülő 3 éves szakiskolát és a négy éves szakközépiskolát, de már most köréjük rendezi az új, korszerűen tagolt intézménytípusokat is. Mindezt egy elfogadhatóan modern vizsgarendszerrel egészíti ki. **A 12, 16, 18 éves korra tervezett vizsgák** megfelelnek a nemzetközi gyakorlatnak. A két utóbbi jól adaptálja a nemrég megreformált angol vizsgarendszer legfontosabb szerkezeti elemeit. Mindenekelőtt azt, hogy mindkét vizsga két követelményszint egyesítését jelenti. Az előbbi vegyesen tartalmaz alap- és középfokú vizsgát, míg az utóbbit 3 középfokú és 3 felsőfokú vizsga alkotja. A műveltségblokkokon belül a tantárgyakat a diákok továbbtanulásuk iránya (pl. a megcélzott felső középiskola vagy egyetem elvárásai) határozzák meg. Ez a tanulók életcéljához jobban alkalmazkodó vizsgarendszer pl. lehetővé teszi a gimnáziumok és szakközépiskolák utolsó két osztályának ésszerű reformját: az egyszerre szelektívebb és intenzívebb tanulást, hasonlóan az angol sixth form college-hoz, az érettségire előkészítő kétéves képzéshez.

E plurális, az iskolahasználók differenciált igényeit figyelembe vevő iskola- és vizsgaszervezet persze csak akkor működhet, ha a Nemzeti Alaptanterv valóban KERETTANTERV lesz, amely biztosítja a tanulás és tanítás szabadságát, valamint ha ezt korszerű vizsgakövetelmények és vizsgáztatási mechanizmus egészíti ki.

A bajok azonban éppen itt kezdődnek. Ahogy az iskola- és vizsgaszervezet átalakítását a pénzühiány fogja megtorpedózni, a nemzeti kerettantervet **a miniszeri jogosítványok túlsúlya** érvényteleníti majd. A tervezet szerint ugyanis a művelődési miniszter joga, hogy saját hatáskörében **kijelölje a kötelező ismeretanyag 80%-át**. Ez pedig még a jelenleginél is szigorúbb folyamatszabályozást jelentene, holott a kerettanterv lényege éppen a korszerűbb kimeneti szabályozás feltételeinek a megteremtése. Hasonló a hatása annak a miniszeri jogosítványnak is, amely lehetővé teszi, hogy a nemzeti alaptantervet értelmezve **maga határozza meg a kötelező tantárgyakat**. Holott a tantárgyblokkoknak éppen az a szerepük, hogy teret engedjenek a helyi igények érvényesülésének. Tantárgyakká bontásuk az iskolákban történik, és **az intézményi, a helyi autonómia** része. Nem is szólva a miniszternek arról a jogáról, hogy a kerettanterven túl még további tantárgyak bevezetéséről rendelkezzen. A tervezet itt a hittant és az erkölctant említi. Már is láthatjuk, hogy itt nem csupán a kerettanterv Patyomkin faluvá való leminősítéséről van szó, hanem a szülők alkotmányos jogainak megsértéséről is. Ugyanis a szülők elidegeníthetetlen joga, hogy meghatározzák gyermekeik nevelésének világnézeti tartalmát, és ebbe sem az állam, sem az iskola nem szólhat bele. Ezt jelenti a világnézeti semlegesség elve.

Az imént korszerűnek nevezett vizsgarendszer működésképtelenségét pedig az fogja okozni, hogy a tervezet képtelen olyan **vizsgaközpontokat** létrehozni, amelyek függetlenek mind a kormányzattól, mind az önkormányzattól, és amelyek a törvények és szabályozások (oktatási

törvény, alaptanterv, központi vizsgakövetelmények) szellemében, de önállóan működnek. Angol mintára ezek a területi vizsgabizottságok magukba foglalhatnák egy-egy körzet egyetemeinek, főiskoláinak, érdekvédelmi szervezeteinek, szakmai szolgáltatóinak, iskoláinak delegáltjait, és megszervezhetnék a szükséges vizsgákat. Csupán az így felálló központok biztosíthatnák a vizsgaeredmények összemérhetőségét, tehetné lehetővé a felvételi vizsgák fölöslegessé válását, az országos, helyi és egyéni érdekek demokratikus és ellenőrizhető konszenzusát. Ehelyett a tervezet az eddigi gyakorlatot konzerválva továbbra is az iskolákban hagyja a vizsgákat, csupán azzal fejeli meg az önmagát túlélte gyakorlatot, hogy a köztársasági megbízottak mellé kiépítendő **minisztériumi dekoncentrációk** (TOK) képviselőit teszi meg vizsgabiztosnak. Mi ez, ha nem a tankerületi főigazgatóságok újraélesztése, amely már II. József korában is nagy visszatetszést keltett a megyei és egyházmegyei autonómiához szokott magyar oktatásban?

Amikor a nyugati világ **a mind teljesebb helyi és intézményi autonómia** irányába halad, mi elindulunk, néhány megtévesztő, figyelemelterelő gesztus után az ellenkező irányba.

A TOK azonban nemcsak a vizsga- és az iskolarendszer tervezetének korszerű vonásait érvényteleníti, hanem mindazokat a helyi és intézményi autonómiát biztosító elveket is, amelyeket maga a törvénykoncepció is leszögez. A kormányzat eme dekoncentrációi azon az elhibázott elven alapulnak, amely a pedagógiai és a szakirányítást mereven elválasztja egymástól, és **összezavarja az egyes irányítási szinteket**. Egy működő demokráciában a kormányzat, s így a minisztérium irányító tevékenysége a megalkotott törvényeken, jogszabályokon, dokumentumokon és országos szintű intézményeken keresztül érvényesül. A szak- és pedagógiai irányítás fennmaradó része az önkormányzatok hatásköre, amelyet kiegészít az intézmények autonómiája, az iskolahasználók és pedagógusok jogai.

A törvénytervezet azonban ezeket nem tartja tiszteletben, amikor **hatósági jogokat telepít a TOK-okhoz**. Idézzünk néhány példát erre is, hiszen a törvénytervezet készítőinek heves tiltakozása a bírálatok ellen azt a látszatot keltheti, hogy ilyesmiről a tervezetben szó sem esik: E központok jogosultak pl. arra, hogy felmentsenek egyes tanulókat a tankötelezettség alól; iskolafelügyelőt alkalmazhatnak; jogosítványt adhatnak képesítés nélküli pedagógusoknak arra, hogy alkalmazásba vehetők legyenek; kezdeményezhetik egyes igazgatók felfüggesztését; egy-egy intézmény átalakulása esetén (iskolaszerkezet, iskolatípus, tanított szakok megváltoztatása) a TOK szakvéleményét figyelembe kell venni, anélkül a változtatás nem vihető végbe; ha vita merül fel az iskolaszék, az igazgató és az önkormányzat között, a TOK szakvéleménye a mérvadó stb.

Már ezek a jogosítványok is világosan mutatják, hogy miképpen akar beavatkozni az állam (a kormányzat, a minisztérium) a helyi társadalmak életébe, de emeljünk ki egyet, a legutolsót, hogy világosabbá váljék a TOK létrehozása mögötti szándék.

A tervezet kötelezővé teszi az **iskolaszék** felállítását. Azt gondolnánk, hogy ez már csak igazán az iskolai demokráciát szolgálja. A valóság azonban az, hogy a tervezetben leírt formában ez is csak tovább növelné **az intézményirányítás** amúgy is **kaotikus állapotát**. Miért? Egyrészt azért, mert a tervezet az iskolaszék jogosítványait szinte kivétel nélkül a tantestületektől vonja el, míg az igazgatók egyszemélyi vezetői felelőssége érintetlenül marad. Másrészt azért, mert az igazgató továbbra is az iskola minden dolgozójának munkáltatója, így semmit sem enyhül a tantestület és vezetője közötti „róka fogta csuka” helyzet. Harmadrészt azért, mert a tervezetnek sikerült teljesen összekuszálnia az intézményirányítás szintjeit: az önkormányzatok, az igazgató, az iskolaszék és a tantestület kompetenciáját. Ez a káosz pedig

nem szülhet mást, mint a négyelemű rendszerbe előre bekódolt patthelyzetet. De semmi baj! Meg ne feledkezzünk a TOK-ról, amely ugrásra kész, hogy a vitás kérdéseket orvosolja, hogy igazságot tegyen a konszenzusra képtelen felek között. Így sikerül tehát a demokrácia díszletei közé visszacsempészni az **állami gyámkodást, a kézi vezérlést**, és megszüntetni a helyi autonómiát.

A közoktatási törvénytervezet koncepciója ebben a formájában kétségtelen, hogy a magyar oktatásügyet nem a demokrácia, hanem a **pártállami beidegződések megerősödésének irányába** befolyásolná. A kormánynak ezért végre el kellene döntenie, hajlandó-e a hatalmát (és nem csak az oktatás területén) civilizáltan, a nyugati liberális demokráciák keretei között tartani, vagy a társadalom autonómiára törekvését minduntalan frusztrálva, pártállami babérokra tör. Az utóbbi esetben valóban kérdéses, hogy változhat-e valami a szabad választások után Magyarországon, és ha igen, az nem éppen a puha diktatúra korszakában a demokrácia felé tett tétova lépések visszavétele lenne-e. Az oktatásügyben, és nemcsak érintettek, és nemcsak ők, jobban szeretnék, **ha a változás az önmaga ügyeit autonóm módon intéző társadalom, a demokrácia irányába mutatna.**

Lábjegyzet:

Ez az írás az Oktatási Törvény Koncepciójának 1991. november 5.-ei változatát vizsgálja. Elkészülte óta azonban újabb fejlemények frusztrálják az amúgy is felborzolt kedélyű pedagógustársadalmat. A közoktatási kormányzat ugyanis 1992. január 15-én, az országos vita lezárása előtt, **közzétett egy újabb változatot**, amelyet láthatólag már nem óhajt vitára bocsátani. Ez világosan kitűnik abból, hogy bár az új variáns jelentősen különbözik az előzőtől (például abban, hogy az iskolák törvényességi felügyeletét a köztársasági megbízottak hatáskörébe utalja, amivel kapcsolatban komoly jogi aggályok is felmerülhetnek), **a vita lezárásának határidejét továbbra is január 31.-én jelöli meg.** Az új változatról majd egy másik írásban érdemes majd szólni. Itt csupán annyit jegyeznénk meg, hogy az a nagy sietség, amely most minisztériumi körökben eluralkodott, arra mutat, hogy ezt a törvényt a kormányzat még a nyári szünet előtt át akarja erőltetni a parlamenten a már jól ismert szavazógépezetre támaszkodva. Így ismét tanúi lehetünk annak, hogy a liberális demokráciákban a legfontosabb kérdésekben szokásos **konszenzus megteremtése helyett az erőfitogtatás** fog előtérbe kerülni a kormánypolitikában.

Az első szabad önkormányzati választáson, a cikk megírása után félévvel, 1990 októberében megválasztottak a fővárosi közgyűlés képviselőjévé.

BESZÁMOLÓ A FOÉT-FOT MŰKÖDÉSÉRŐL
Előterjesztés a Fővárosi Közgyűlés Oktatási Bizottsága számára

Készítette: Dr. Spira Veronika
az Oktatási Bizottság alelnöke
a FOÉT-FOT elnöke
2004.

Tisztelt Oktatási Bizottság!

A Fővárosi Közgyűlés Oktatási Bizottsága és a fenntartói körébe tartozó nevelési-oktatási valamint gyermek- és ifjúságvédelmi intézményekben működő szakszervezetek közös elhatározással létrehozták 1991-ben a Fővárosi Oktatási Érdekegyeztető Tanácsot (FOÉT) – az élet- és munkakörülményeket érintő kérdések megtárgyalására. Ezzel egyidejűleg az Oktatási Bizottság és a szakmai szervezetek képviselői létrehozták a Fővárosi Oktatási Tanácsot (FOT) – a szakmai együttműködés és döntéselőkészítés állandó fórumát.

Az alapítók „szándéknyilatkozat”-okat írtak alá a két testület megalakításáról, csatlakozási felhívást tettek közzé, és még 1991 folyamán kidolgozták a FOÉT és a FOT ügyrendjét, működési rendjét, témaköreit.

Mind az alapító, mind a később csatlakozó szervezetek „a bejelentkezéssel egyidejűleg a saját alapszabályukban meghatározott módon delegálják képviselőjüket”, aki a testületek munkájában részt vesz. Az elmúlt tizenhárom év alatt számos alkalommal történt változás a csatlakozott szervezetek belső életében, a delegált képviselők személyében (ilyenkor a változtatási kezdeményezés a delegáló szervezetektől indul ki).

A működést szabályozó dokumentumok átfogó felülvizsgálatára 1997 januárjában került sor. *A FOÉT* (az oktatási és gyermekvédelmi ágazat reprezentatív szakszervezeteinek érdekegyeztető fóruma) és *A FOT* (az Oktatási Bizottság szakmai referenciacsoportja) ***működéséről, munkájáról, feladat- és hatásköréről*** című, valamint *A FOT Érdekvédelmi oldalának működése* című – mellékelten közreadott – megállapodások bemutatják a működés célját, a résztvevők körét, a működés módját és formáját.

A FOÉT és a FOT 1991 óta folyamatosan működik az Oktatási Bizottság ülésrendjéhez illeszkedően. Ez idő alatt közel 300 alkalommal tartott ülést; minden egyes koncepcionális jellegű témában még a közgyűlési döntés előkészítő szakaszában határozatot hozott, véleményt nyilvánított, állásfoglalást alakított ki.

Az érdemi munkavégzés egyik biztosítója volt az érintett szakmai ügyosztályok vezetőinek és szakreferenseinek részvétele a sok száz előterjesztés vitáján (Oktatási Ügyosztály, Beruházási és Közbeszerzési Ügyosztály, Gyermek- és Ifjúságvédelmi Ügyosztály, Költségvetési-Revizori Ügyosztály).

A FOÉT-FOT határozatait az elnök az Oktatási Bizottság elé terjesztette. Ezek a bizottsági döntés részei lettek, vagy jegyzőkönyvbe rögzítve alakították a döntéshozók és végrehajtók munkáját.

A FOÉT/FOT üléseinek szervezését, dokumentálását, az irattár gondozását az Oktatási Bizottság Titkársága végzi.

A FOÉT/FOT működésének évtizedes tapasztalatai azt mutatják, hogy az ágazati érdekegyeztető fórum, illetve a szakmai referenciacsoport léte és tevékenysége egyedülálló jelenségnek számít a Főpolgármesteri Hivatal szervezetében (ez esetenként kapcsolódási és kiszolgálási problémákat is okoz), ugyanakkor vitán felül áll fontossága, haszna és szükségessége.

Javasolom, hogy az Oktatási Bizottság határozatban rögzítse a FOÉT/FOT jelentőségét, adjon felhatalmazást a testületek további működésére, erősítse meg az Oktatási Bizottság alelnökének mandátumát a fórumokon való részvételre, valamint tegyen kezdeményező lépéseket a technikai feltételek biztosítására.

Határozati javaslat:

Az Oktatási Bizottság úgy dönt, hogy

1. a FOÉT/FOT tevékenységét fontosnak ítéli, és köszönetet mond mindazoknak, akik hozzájárultak az ágazati érdekegyeztetés, valamint a szakmai referenciacsoport eredményes munkájához
2. felhatalmazza dr. Spira Veronika alelnököt, hogy a FOÉT/FOT ülésein az önkormányzati oldal képviselőjét ellássa,
3. felkéri a Főpolgármester urat, hogy biztosítsa a FOÉT/FOT működésének személyi, technikai és tárgyi feltételeit.

Felelős: dr. Demszky Gábor
Határidő: azonnal

A határozat meghozatala egyszerű szavazattöbbséget igényel.

Budapest, 2004. november 29.

Dr. Spira Veronika
alelnök

Egyeztetve:

Dr. Pálinszki Antal
Oktatási Bizottság elnöke

Az eredeti előterjesztés határozati javaslatai és aláírásai

Határozati javaslat:

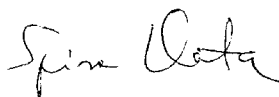
Az Oktatási Bizottság úgy dönt, hogy:

1. a FOÉT/FOT tevékenységét fontosnak ítéli és köszönetet mond mindazoknak, akik hozzájárultak az ágazati érdekegyeztetés valamint a szakmai referenciacsoport eredményes munkájához;
2. felhatalmazza dr. Spira Veronika alelnököt, hogy a FOÉT/FOT ülésein az önkormányzati oldal képviselőjét lássa el;
3. felkéri a Főpolgármester urat, hogy biztosítsa FOÉT/FOT működésének személyi, technikai és tárgyi feltételeit.

Felelős: dr. Demszky Gábor
Határidő: azonnal illetve folyamatos

A határozat meghozatala egyszerű szavazattöbbséget igényel.

Budapest, 2004. november „29.”

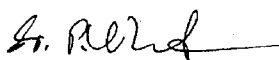

Dr. Spira Veronika

alelnök

Egyeztetve:

Dr. Pálinszki Antal
Oktatási Bizottság elnöke

MELLÉKLETEK: I. A FOÉT MŰKÖDÉSÉRŐL

* A FOÉT 1997. január 13-i ülésén elfogadott szöveg

A Fővárosi Oktatási Érdekegyeztető Tanács (FOÉT) működtetéséről, munkájáról, feladat- és hatásköréről *

A Fővárosi Közgyűlés Oktatási Bizottsága, valamint a Főváros által fenntartott nevelési-oktatási, továbbá gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények területi érdekképviselőit ellátó ágazati reprezentatív szakszervezetek között létrejött megállapodás alapján a következő feladatok ellátására, az ágazati érdekvérvényesítés és érdekképviselő fórumaként létrehozzák és működtetik a Fővárosi Oktatási Érdekegyeztető Tanácsot.

I. A működés célja

- a) A nevelési-oktatási, valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi ágazatot érintő a Kjt. 4. § (1) bek. c) pontja, (5) bek. a), b) pontja meghatározott egyeztetési, véleményezési, javaslattevési, tájékoztatási feladatok ellátása.
- b) Az Oktatási Bizottság hatáskörébe tartozó oktatási, valamint gyermek- és ifjúságvédelmi ágazat működtetését koncepcionálisan érintő döntések, valamint ugyanezen körbe tartozó közgyűlési döntéshozókészítések tekintetében vélemények, javaslatok, állásfoglalások kialakítása.
- c) A főpolgármester, illetve átruházott hatáskörben a főpolgármester-helyettes feladat- és hatáskörébe tartozó intézményvezetői személyi juttatások, elismerések alapelveinek kialakításában való közreműködés, illetve közös álláspont kialakítása.

II. Az ágazati érdekegyeztetés területei, formái és módjai

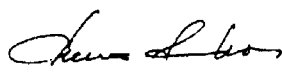
1. Az érdekegyeztetés területei
 - az ágazatokhoz tartozó teljes intézményi kört;
 - az ágazatok egy intézményi körét
 - az alágazatok egy intézményi körét
 - egy intézmény megszűntetését, összevonásátérintő oktatási bizottsági, illetve közgyűlési előterjesztés tervezetek.
2. Az érdekegyeztetés formája
 - Az I. és a II/1. pontokban részletezett területeket érintő előterjesztés-tervezeteket a FOÉT megtárgyalja és kialakítja álláspontját.
 - Az előterjesztés-tervezetokről a tárgyalási nap előtt 15 nappal értesíti a bizottság a FOÉT tagjait. A FOÉT legkésőbb a tárgyalási nap előtt 2 nappal kialakítja álláspontját. Az Oktatási Bizottság képviselője, az Oktatási Bizottság ülésén képviseli a FOÉT állásfoglalását. Erről az állásfoglalásról az Oktatási Bizottság határozattal dönt. Ha a FOÉT véleményétől eltérő határozat születik a bizottság ismerteti a FOÉT véleményt is a Közgyűlésen.
 - A FOÉT havonta két alkalommal az Oktatási bizottsági ülésrendekhez igazodóan (a hónap első és harmadik hetén) hétfői napon tart rendes ülést. Rendkívüli ülést bármely oldal indokolt kérésére 2 munkanapon belül össze kell hívni.

III. A FOÉT tagjai

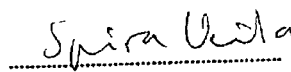
- az Oktatási Bizottság által megbízott személy
- a reprezentatív szakszervezetek képviselői - felsorolva

IV. Döntéshozatal

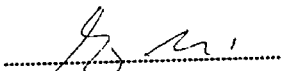
A FOÉT mindkét oldala egy-egy szavazattal rendelkezik, konszenzussal dönt, de kisebbségi véleményeket is megjelenít. A FOÉT zárt ülést rendelhet el bármely oldal kérésére.

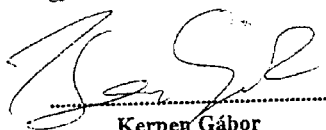
Árvai János
ügyvivő testület elnöke
Magyar Köztisztviselők és
Közfoglalkozottak Szakszervezete

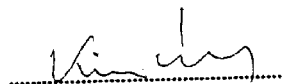
Dr. Spira Veronika
az Oktatási Bizottság
képviselője

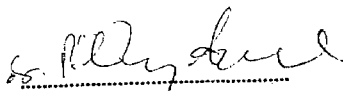
Kajtárné Botár Borbála
elnök
Magyar Szakképzési Szakszervezet

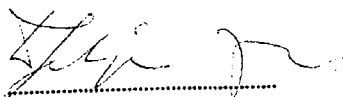
Kerpen Gábor
ügyvivő
Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete

Kiss József
titkár
Pedagógusok Szakszervezete

Dr. Pálinszki Antal
az Oktatási Bizottság elnöke

Dr. Schiffer János
főpolgármester-helyettes

MELLÉKLET II. A FOT MŰKÖDÉSÉNEK SZABÁLYAI

* A FOT 1997. január 13-i ülésén (egy tartózkodással) elfogadott szöveg.

A Fővárosi Oktatási Tanács (FOT) működtetéséről, munkájáról, feladat- és hatásköréről *

I. A FOT működésének célja:

A Fővárosi Oktatási Tanács (FOT) a Fővárosi Közgyűlés Oktatási Bizottság döntéselőkészítő referencia szervezetként működteti.

A FOT tevékenységi köre:

- a) Oktatási és ifjúságvédelmi ágazatot érintő döntések, valamint közgyűlési döntéselőkészítések véleményezése, javaslatok, állásfoglalások kialakítása.
- b) A főpolgármester, illetve átruházott hatáskörben a főpolgármester-helyettes feladat- és hatáskörébe tartozó intézményvezetői személyi juttatások, elismerések alapelveinek kialakításában való közreműködés, illetve közös álláspont kialakítása.

II. A FOT résztvevői lehetnek:

1. Az Oktatási Bizottság képviselője (megbízottja).
2. A Főváros által fenntartott nevelési-oktatási, továbbá gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények:
 - a) érdekképviselőket ellátó ágazati reprezentatív szakszervezetek képviselői
 - b) tevékenységi körében érintett - bejelentkezett és regisztrált - szakmai szervezetek, szülői és diákszervezetek képviselői.

A 2/b alatti szervezetek az alapszabályuk és a bírósági bejegyzés benyújtásával (1997-ben március 31-ig, a későbbiekben évente január 15-ig) jelentkezhetnek be az Oktatási Bizottságnál.

A bejelentkezéssel egyidejűleg a saját alapszabályukban meghatározott módon delegálják képviselőjüket, aki a FOT munkájában részt vesz.

III. Működés módja, formája

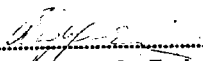
1. A I. alatti célok megvalósítása érdekében a FOT az előterjesztés-tervezeteket megtárgyalja és kialakítja álláspontját. A FOT állásfoglalását, véleményét, határozatait egyhangúan hozza. A FOT érdekvédelmi oldala a működési rendjét maga határozza meg. A kisebbségi véleményt - ha erre igény merül fel - az Oktatási Bizottság képviselője ismerteti a Bizottsággal.
2. Az előterjesztés-tervezeteket a FOT tagjai az OB tagjaival egyidőben vehetik át.
3. A FOT havonta 2 alkalommal összehívható, ülései az Oktatási Bizottság ülésrendjéhez igazodnak.

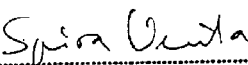
IV. A FOT működése

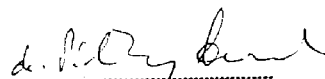
Az OB által felhatalmazott személy vezeti.

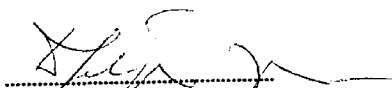
Két oldal: - OB képviselete (1 szavazat)
- társadalmi oldal (1 szavazat).

A FOT (amíg az üléseit a FOÉT üléseivel egy időben tartja) ülése a FOÉT bármely résztvevőjének kérésére felfüggesztődik és FOÉT üléssé átalakul.

Ringhofer Ervin
a FOT érdekképviselői
és szakmai oldalának
képviselője

Dr. Spira Veronika
az Oktatási Bizottság
képviselője

Dr. Pálinszki Antal
az Oktatási Bizottság
elnöke

Dr. Schiffer János
főpolgármester-helyettes

MELLÉKLET III.

A FOT Érdekvédelmi oldalának működése

- 1.) Az oldal szereplői
A Főpolgármesteri Hivatal felhívására 1996. január 15-ig bejelentkezett szervezetek 1-1 képviselője.
- 2.) Az oldal üléseit negyedévente rotációs rendszerben kijelölt levezető elnök vezeti, aki egyben az oldal szóvivője.
Szót ad és betartja az oldal működési rendjét.
- 3.) A napirend elfogadása a napirendi pontokra szánt tárgyalási idővel történik, amely egyszer módosítható.
Napirendi pontonként minden szervezet legfeljebb 3-szor kap szót, ettől eltérni közös megegyezéssel lehet.
Egy hozzászólás legfeljebb 5 perc.
- 4.) Az oldal határozatképes, ha legalább 5 szervezete jelen van.
- 5.) Az oldal határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza, a jelenlevők több, mint felének egyetértésével.
- 6.) A szóvivő az oldal határozatát képviseli.
Kisebbségi vélemények képviselhetők a FOT ülésein.

KÉPEK A FOÉT ÜLÉSEIRŐL

Fent: A szülői szervezet és két szakszervezet képviselői, Lent: A kollégiumi szövetség, a gyógypedagógiai intézmények képviselői és a hivatal dolgozói a FOÉT ülésen (2006).

A Fővárosi Igazgatói Egyesület elnöke és a FOÉT elnöke az ülésen (2006)

Az Oktatási Bizottság ülése. Középen hozzászól Spira Veronika, balra dr. Pálinszki Antal, a bizottság elnöke, jobbra Geberle Erzsébet, a bizottság tagja

Íme, egy átlagos FOÉT/FOT ülés napirendje és határozatai:
(Megjegyzés: A FŐSZEGY a Fővárosi Szülői Egyesület rövidítése)

*A FOÉT/FOT 2004. X. 4-i ülésének
HATÁROZATAI*

Napirendi javaslat

1. *Az OB 2004. október 6-i ülése napirendjén szereplő témák áttekintése:*
 - 1.5. *Tájékoztató az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium által gyermekvédelmi intézményekben végzett szakmai vizsgálat tapasztalatairól*
Előterjesztő: dr. Schiffer János
Témafelelős: Geberle Erzsébet, Kinisch Andrea
 - 1.2. *Tájékoztató a kollégiumi koncepció végrehajtásával összefüggő beruházások és felújítások helyzetéről*
Előterjesztő: dr. Schiffer János
Témafelelős: Bíró Ferencné, Geberle Erzsébet, Karsay Ferenc
2. *A „Magyar-Kínai Két Tanítási Nyelvű Iskola” (XV. Kavicsos köz 2-4.) elhelyezése valamint a hátrányos helyzetű fiatalok képzését biztosító szakképző központ (Róbert K. krt. 49-51.) kialakítása*
Előterjesztő: dr. Schiffer János
3. *Szakmai egyeztetés kezdeményezése a TISZK-pályázatok és az intézményrationalizálás témakörében*
Előterjesztő: Keszei Sándor (FŐSZEGY)
4. *A FOÉT/FOT működési szabályzatának aktualizálása*
Előterjesztő: A FOÉT/FOT tagjai
5. *Egyebek*

(egyhangú támogatással elfogadva)

A napirend 1.) pontja

Az OB 2004. október 6-i ülése napirendjén szereplő témák áttekintése:

- 1.5. *Tájékoztató az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium által gyermekvédelmi intézményekben végzett szakmai vizsgálat tapasztalatairól*
Előterjesztő: dr. Schiffer János
Témafelelős: Geberle Erzsébet, Kinisch Andrea

1./2004. (X. 4.) sz. FOÉT/FOT határozat

A FOÉT/FOT megaláztatással állapítja meg, hogy az EszCsM által készített vizsgálati jelentés pozitív visszajelzést ad a gyermekvédelmi intézményhálózat működéséről.

Megnyugtató, hogy a tervezett átalakításokat a kitűzött határidőre be lehet fejezni.

(egyhángú támogatással elfogadva)

1.2. Tájékoztató a kollégiumi koncepció végrehajtásával összefüggő beruházások és felújítások helyzetéről

Előterjesztő: dr. Schiffer János

Témafelelős: Bíró Ferencné, Geberle Erzsébet, Karsay Ferenc

2./2004. (X. 4.) sz. FOÉT/FOT határozat

1. A FOÉT/FOT javasolja, hogy az előzményeket foglalják össze illetve a 2000. évi koncepciót csatolják az anyaghoz (a döntéshozók átfogó tájékoztatása érdekében).
2. Pontosítani kell a jelenlegi állapot bemutatását – különös tekintettel a hétéves tervben szereplő felújításokra és korszerűsítésekre –; fel kell tüntetni a kezdés és befejezés, a férőhelyek és létszámok konkrét adatait.
3. El kell végezni a hiányosságok felmérését – különös tekintettel az épületek, közösségi helyiségek és termék vonatkozásában – és koncepciót kell készíteni a 11/1994. sz. MK rendeletben foglaltaknak való megfelelés biztosítására az egész hálózatban.

Javasolt határidő: 2005. április 30.

(egyhángú támogatással elfogadva)

A napirend 2.) pontja

A „Magyar-Kínai Két Tanítási Nyelvű Iskola” (XV. Kavicsos köz 2-4.) elhelyezése valamint a hátrányos helyzetű fiatalok képzését biztosító szakképző központ (Róbert K. krt. 49-51.) kialakítása

Előterjesztő: dr. Schiffer János

3./2004. (X. 4.) sz. FOÉT/FOT határozat

1. A FOÉT/FOT tájékozódott a „Kínai Iskola” helyzetéről és a 2004/2005. tanév második félévében vissza kíván térni a témára.

2. A FOÉT/FOT javasolja, hogy az Oktatási Bizottság készíttessen koncepciót a hátrányos helyzetű fiatalok képzését biztosító **szakképző központ** kialakítására (a Szakképzési Alap központi keretéből a 2005. évben átutalásra kerülő 250 millió forint felhasználására).

Felelős: dr. Demszky Gábor
 Javasolt határidő: 2005. január 31.

(egyhangú támogatással elfogadva)

A napirend 3.) pontja

Szakmai egyeztetés kezdeményezése a TISZK-pályázatok és az intézményrationalizálás témakörében

Előterjesztő: Keszei Sándor (FŐSZEGY)

4./2004. (X. 4.) sz. FOÉT/FOT álláspont

A FOÉT/FOT arra az álláspontra helyezkedik, hogy a FŐSZEGY kezdeményezésével kapcsolatban jelenleg semmit sem kíván mondani az Oktatási Bizottságnak.

(többség által elfogadva)

A napirend 4.) pontja

A FOÉT/FOT működési szabályzatának aktualizálása

Előterjesztő: A FOÉT/FOT tagjai

Megjegyzés: A téma tárgyalását a FOÉT/FOT későbbi alkalomra halasztotta.

A napirend 5.) pontja

Egyebek

Megjegyzés: A FOÉT/FOT e tárgyban határozatot nem hozott.

Budapest, 2004. október 4.

Dr. Spira Veronika s.k.
 alelnök

Alapelvek az iskola-összevonások lebonyolításához (FOÉT/FOT-javaslat az Oktatási Bizottság számára)

1. A munkajogi, foglalkoztatási döntéseknek az oktatás-nevelés minőségét és a diákok érdekeit kell szolgálniuk (diákcsoporthok, osztályok a lehetőség szerint maradjanak együtt, a szakmai szempontból legkiválóbb tanárok, szakoktatók vigyék tovább korábbi osztályaikat, tanulócsoporthaikat.)
2. Mind a befogadó, mind a beolvadó iskola legképzettebb, legelkötelezettebb, legkiválóbb pedagógusai alkossák az új tantestületeket.
3. Pedagógiai érték ne vesszen el az átalakítás során.

A/ Az alapító okiratok tartalmazzák azokat a pedagógiai profilokat, tevékenységeket, amelyek az érintett iskolákat jellemezték ezidáig (nyelvi előkészítő osztályok, kötelező beiskolázás, speciális szakiskolai képzés, sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatása stb.)

B/ A két iskola által közösen kialakított pedagógiai program úgy készüljön el, hogy minden olyan korábbi pedagógiai érték megőrződjön, amely a diákok személyiségének, tudásának gyarapodását, eredményes szocializációját, későbbi sikeres életpályáját szolgálja, legyen az tanórai, tanórán kívüli vagy tanórán túli oktatási-nevelési tevékenység (pl. idegen nyelvek, szakkörök választéka, diákszínjátszás, felzárkóztatás, tehetséggondozás, nyári és téli táborok, sportkörök, diákcsereprogramok, tanulmányi és sportversenyek, iskolabálok, szokások stb.)

C/ A közösen kialakított pedagógiai program foglalja magában azokat a beolvadó iskola tantestülete vagy valamelyik munkaközössége által kidolgozott korszerű oktatási programokat, amelyek a NAT, az új érettségi és új szakmai követelmények jegyében születtek, és az esélyteremtés, a tehetséggondozás célját szolgálják (pl.: elősegítik az egész életen át tartó tanulás igényének és képességének kialakítását, fejlesztik a kulcskompetenciákat, alkalmazzák a projekttanítás módszerét stb.)

4. Az Oktatási Bizottság célja, hogy a főváros valamennyi iskolája gazdag választékát nyújtsa a művelődési, a sport- és szabadidő-tevékenységeknek, hogy teret adjon a diákok sokirányú kreativitásának, nevelésének, szocializációjának.

2005.

SPIRA VERONIKA:

**A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ GYERMEKEK GONDOZÁSA,
OKTATÁSA, NEVELÉSE, REHABILITÁCIÓJA
A FŐVÁROSBAN**

**Előadás. Elhangzott a Fővárosi Oktatási Napokon 1994.
Megjelent a Budapesti Nevelőben**

Az elmúlt évtizedben világszerte és Magyarországon is a gyermekeket érintő, megoldásra váró társadalmi problémák közül az egyik legsúlyosabb a gyermekszegénység mellett a sajátos nevelési igényű gyermek oktatásának, nevelésének megoldása. Közülük is a **magatartási, beilleszkedési és tanulási zavarokkal küzdők** helyzete a legkevésbé megoldott. Ki ne ismerne olyan családot, amelynek az életét megnehezíti, hogy gyermeke iskolai kudarcoktól szenved. Nem megy a tanulás, zavarja az órát, a társait, állandóak a konfliktusok

A probléma fontosságát, súlyát, nagyságrendjét **nemzetközi felmérések** is jelzik, amelyek a részképesség- és iskolai teljesítményzavarral küzdő tanulók számát **10%-ra teszik**. A fővárosban becslések szerint 5-7% körüli lehet a számuk. Pontos adatok azért nem állnak rendelkezésre, mert az esetek egy része feltáratlan, így ellátatlan, kezeletlen marad az ellátórendszer tökéletlensége miatt.

Számos oka van annak, hogy az utóbbi évtizedben megnőtt azoknak a gyermekeknek, fiataloknak a száma, akiknek kudarcos az iskolai pályájuk vagy súlyos nehézségekkel küzdenek. Nem térek ki azokra a **szociológiai, társadalomlélektani okokra**, amelyek előidézik ezt a jelenséget, csupán utalnék azokra a meghatározó **életmódbeli változásokra**, amelyekkel a posztindusztriális társadalom jár: a családi kötelékek meglazulására, az ezekkel járó **motivációs és pszichológiai változásokra**, a felzárkózni nem tudó vagy leszakadó rétegekre, de a megnövekedett szabadidőre és a szabadidős elfoglaltságok nagy választékára, a különböző réteg- és szubkultúrák strukturáltságára, hatására is.

Az okok között fontos szerepet játszik a **közoktatás állapota**. A magatartási, beilleszkedési és tanulási zavarokkal küzdő gyermekek számának növekedésében nem kis része van annak, hogy az oktatás nem, vagy csak nagyon lassan tart lépést a társadalmi változásokkal. Miközben világszerte megnövekedett a kötelező oktatás időtartama, Európában és Magyarországon is 16-18 éves korukig kötelező iskolába járniuk a fiataloknak, a szakképesítés megszerzése pedig csak ezután következik, vajon az oktatás tartalmi szabályozása figyelembe veszi-e a változást? **Vajon az iskolarendszer, a követelmények lépést tartanak-e a gyermekek és a családok megváltozott helyzetével?** Vajon figyelembe vette-e az oktatáspolitikát, a pedagógus szakmát, a szélesebb közvéleményt, hogy a gyermekek megterhelését jobban szét lehet húzni az időben? Számol-e azzal kellőképpen, hogy az idő szorításának megszűntével nem szükséges erőszakot tenni a gyermek természetes fejlődési ritmusán, az egyes gyermekek fejlődésének ütemén? Európa-szerte és Magyarországon is

csökken a gyermekek száma. Vajon e sajnálatos tényt tudjuk-e a gyermekek hasznára fordítani? **Tudunk-e egyénre szabottabb oktatást, nevelést nyújtani gyermekeinknek?**

Bár a képzés ideje évekké kitolódott, ezzel egy időben az egy-egy munkahely betöltéséhez szükséges képesítési feltételek is szigorodtak. A munkaerőpiac szinte egyáltalán nem kínál megélhetési lehetőséget alacsony iskolázottságú, képzetlen munkaerő számára. Vajon a közoktatás és a közvélemény felkészült-e erre az új helyzetre? **Korszerűsödtek-e az iskolai követelmények, az oktatás, a nevelés módszerei** úgy, hogy hasznosan tudják gyermekeink eltölteni a megnövekedett tanulási időt? Alkalmassakká válnak-e a munkavállalás új feltételeinek teljesítésére? Tudjuk a választ: csak nagyon kevéssé. Vannak országok, amelyek az új kihívásokra szakszerűen és eredményesen válaszoltak, ilyen pl.: Finnország, ahol az iskola képes jelentősen csökkenteni a gyermekek között az iskolába lépéskor tapasztalható szociokulturális különbségeket, ahol a lemorzsolódás nem jelentős, a felkészítés a továbbtanulásra, munkába állásra sikeres. Az országok többsége előtt azonban számos tennivaló áll. Közéjük tartozik Magyarország is. A közoktatási törvény legutóbbi módosítása, a Nemzeti Alaptanterv új változata, az érettségi rendszer átalakítása ebbe az irányban tett lépések, amelyeket még sok újabb lépés kell, hogy kövessen mind az országos, mind a helyi oktatáspolitikai, mind az iskolák, mind az osztálytermi munka szintjén. **A cél, hogy a magyar oktatási rendszer valamennyi gyermeknek a képességei és személyiségállapota szerinti képzést tudja biztosítani.** A cél azonban csak akkor érhető el, ha a közvélemény figyelme is ráirányul a további változások szükségességére, és igényli is azok megvalósulását az oktatásban.

A sajátos nevelési igényű gyermekek közül különösen a magatartási, tanulási és beilleszkedési zavarokkal küzdők ellátását tekinthetjük problematikusnak. Számukat a fenti, az egész oktatási rendszert érintő megoldásra váró kérdések is növelik.

Az elmúlt évtizedben **az olvasási, számolási és beszéd-problémákkal küzdő gyermekek szűrése, gondozása, fejlesztése kapta a legnagyobb figyelmet.** Budapesten a kerületi önkormányzatok többsége az alsóbb évfolyamokon biztosítja e gyermekek ellátását. A középiskolások számára a fővárosi önkormányzat nyújt képzési lehetőséget.

A magatartási, tanulási és beilleszkedési zavarokkal élők azonban nehéz helyzetben vannak. E gyerekek többsége nem kap szakszerű ellátást, mert egyrészt nincs olyan szűrés, amely szakszerűen és időben minden esetet feltárna, másrészt nem épült ki egy olyan áttekinthető és a feladat egészét ellátni képes intézményrendszer, amely ingyenesen és szakszerűen ellátná e gyermekek fejlesztését. Számos gyermek és család, sőt pedagógus is csak a kudarcokat éli meg, mert **a pedagógusképzés sem készíti fel a tanítókat, tanárokat a tünetek felismerésére, kezelésére.** A nevelési tanácsadók pedig, ha egyáltalán eljut hozzájuk a gyermek, gyakran kerülnek abba a helyzetbe, hogy nem tudnak megfelelő iskolát ajánlani, mert **az ellátórendszer foghíjas.**

A magatartási, tanulási, beilleszkedési zavarokkal küzdő gyermekek egy jelentős része képezhető lenne a többi gyermekkel közösen. Ennek azonban meg kellene teremteni a tárgyi és személyi feltételeit. Az integráltan oktatható, illetve kiscsoportos oktatás keretében, a többségi általános iskolákban, óvodákban fejleszthető tanulók ellátása Budapesten **a kerületek hatásköre.** Nekik kellene kijelölniük azokat az óvodákat, általános iskolákat, amelyek e feladatot ellátnák, nekik kellene biztosítaniuk a megfelelő számú és képzettségű gyógypedagógust, fejlesztő pedagógust, a speciális taneszközöket, tankönyveket, tantermet.

Ehhez azonban nagyon sok pénzre van szükség. A 2003-ban biztosított kiegészítő normatívának (34 ezer Ft/gyermek) hozzávetőlegesen a kétszerese.

Számos kerület sok gondot és pénzt fordít e feladatok ellátására. 2002-ben 183 tanulócsoporthoz 2 491 főt oktattak a kerületi iskolákban a nevelési tanácsadók szakvéleménye alapján. A kiscsoportos oktatás különösen a logopédiai és a dyslexiás szakellátásban növekedett. Sajnos legtöbb kerületben csak az 1. és 2. osztályban működnek ezek a csoportok, holott a felsőbb évfolyamokon is szükség lenne rájuk. **Van azonban 4-5 olyan kerület is, ahol egyáltalán nincs ilyen ellátás.**

Az közös (integrált) oktatásban részesülő tanulók száma sokkal nehezebben állapítható meg. **2002-ben 4 352 gyermekről készült szakvélemény,** de a valóban rászorulóknak száma ennél jóval nagyobb. mert számos eset feltáratlan marad. Az időben szakszerűen el nem látott gyermek állapota pedig jelentősen, esetleg visszafordíthatatlan mértékben romolhat, ezért a megoldás nem halogatható.

Az integráltan nem nevelhető tanulók részére egy jól működő intézményhálózatra lenne szükség. A fővárosi önkormányzat alapítványi és magániskolák segítségével látja el ezt a kötelező feladatát úgy, hogy közel húsz iskolával köt évente közszolgáltatási szerződést. Így **hozzávetőleg ezer tanuló számára biztosítja a tandíjmentes ellátást.** Ez a fővárosi önkormányzatnak évi 400 millió forintjába kerül. A konstrukció drága és nem elégséges, bár a főváros még a saját fenntartású gyermekvédelmi intézményeinek belső iskoláit is mozgósítja e feladatok ellátására.

Mint látjuk, a feladatok egy része a helyi önkormányzatok (kerületek) hatásköre, más része megyei (fővárosi) feladat. Az ellátórendszernek azonban a gyermekek érdekében egységesnek, átjárhatónak, és minden rászoruló számára ingyenes elérhetőnek kell lennie. Ezért **országosan és a fővárosban is összehangolásra szorul a részképesség- és iskolai teljesítmény-, illetve beilleszkedési zavarral küzdő gyermekek nevelése, oktatása.**

Ehhez szükséges lenne egy olyan országos finanszírozási modell, amely kiemelt feladatnak tekinti e gyermekek fejlesztését, és ezért a fenntartókat arra ösztönzi, hogy valóban teljessé tegyék ellátórendszerüket. Ezt egészítenék ki helyi források. Budapesten ez azt jelentené, hogy a fővárosi és a kerületi önkormányzatok létrehoznának egy közös alapot, amelyből minden önkormányzat a valóban ellátott gyermekek száma szerint részesülhetne további kiegészítő támogatásban. Az egymással szomszédos kerületek pedig társulásokat hoznának létre a főleges párhuzamosságok elkerülése céljából.

Így kiépülne egy olyan teljes ellátórendszer, amely biztosítja a feladat ellátásának teljes intézményi háttérét és feltételrendszerét. Létrejönne egy valóban ingyenes, magas színvonalú és átjárható és átlátható rendszer, függetlenül attól, ki az ellátásra kötelezett. Biztosítva lenne a teljes körű szűrés, a valódi szükségleteknek megfelelő számú és profilú fejlesztő program, fejlesztő osztály vagy fejlesztő csoport mind a közös, mind a külön oktatás vonatkozásában. **Összehangoltan működhetnének szakmai szempontból a nevelési tanácsadók és a szakértői csoportok.**

A magatartási, tanulási, beilleszkedési zavarokkal küzdő gyermek számának növekedése mögött számos társadalmi probléma tapintható ki. A célzott és szakszerű szociálpolitika, a közoktatás megkezdett korszerűsítésének folytatása, a nálunk még nem kellőképpen elfogadott iskolapszichológusok hatékony működése és a számukra kialakított hatékony

ellátórendszer stabilizálhatja, sőt javíthatja is a helyzetet. Az oktatási rendszer korszerűsítésének fontosságát különösen fontos nyomatékosítani. Ha a közoktatás mindennapjaiban természetessé válik az alapképességek fejlesztésének fontossága, az erre szánt idő megnövekszik, a tanítás módszerei megújulnak, az oktatás tartalma és ritmusa jobban figyelembe veszi egy-egy gyermek fejlődésének ütemét, esélyt adva a gyorsabban és a lassabban halódnak egyaránt, az önmagában is jelentősen csökkentené a problémával küzdő gyermekek számát.

Látnunk kell azt is, hogy a különböző iskolai nehézségekkel küzdő gyermek problémája **nem egy szűk réteg gondja, hanem az egész társadalomé.** A kudarcos gyermekekből könnyebben válhat sérült személyiségű felnőtt. Életük félrecsúszhat, gondot okozhat a munkavállalás, a családalapítás, a gyermekek eltartása. **Súlyos egészségi és személyiségzavarok forrása lehet az, ami kisgyermekkorban még korrigálható lenne.** Ha **esélyteremtésről** szólunk, akkor ezeknek a gyermekeknek a fejlesztése, szakszerű képzése valóban esélyteremtés.

Megbízólevél 1994-ből

DR. SPIRA VERONIKA

A LEMORZSOLÓDÁS JELENSÉGE A BUDAPESTI KÖZÉPISKOLÁKBAN

Elhangzott: Fővárosi Pedagógiai Napok
1998. április 20.

Megjelent: Kihívások és válaszok a főváros közoktatásában

Szerkesztő: Balogh László
OKKER Kiadó 1998. 55-59.o.

A konferencia eddig elhangzott előadásai a magyar közoktatás szinte minden nagyobb problémáját érintették. Ezekkel az átfogó elemzésekkel összevetve, előadásom témája csupán egy részkérdésre koncentrál, a fővárosi középiskolákban tapasztalt, egyre nagyobb mértékű lemorzsolódás jelenségére. A probléma azonban sokkal komplexebb, mint amilyennek első pillanatban tűnhet. **A lemorzsolódás okai ugyanis rendkívül összetettek**, és vizsgálatuk rávilágít számos társadalmi, szociális, oktatásirányítási és -szabályozási kérdésre, de érinti a magyar szakmai közvélemény felfogását iskoláról, oktatásról, a tudás, a műveltség mibenlétéről, valamint a pedagógustársadalom módszertani kultúráját, mindennapi oktatási gyakorlatát.

Társadalmi és szociális szempontból megközelítve a jelenséget: **a lemorzsolódók jelentős része hátrányos helyzetű, érdekeiket érvényesíteni nem vagy alig tudó családok gyermeke.** Olyan családoké, amelyek az információkhoz is nehezen jutnak hozzá, és kevés tapasztalat és előismeret alapján döntenek gyermekeik sorsáról. Így a pálya- és szakmaválasztás esetleges, számos esetben kényszerűségek és véletlenek eredménye. **Pályaorientációs rendszerünknek nincs stratégiája arra, hogyan érhetné el hatékonyan ezeket a családokat,** és hogyan segíthetné őket döntéseikben.

A lemorzsolódás jelensége ugyanakkor ráirányítja a figyelmet **a magyar iskolarendszer hiányosságaira** is. A szakképzés átalakulóban van. Számos pontján még korszerűtlen, leendő munkanélkülieket bocsát ki, nem teszi lehetővé a későbbi váltást, az átképzésekben, továbbképzésben való eredményes részvételt.

A lemorzsolódás okai között alapvető fontosságú az a tény is, hogy **a magyar általános iskolák többsége** nem képes megbirkózni a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók eredményes felzárkóztatásával, képzésével, sőt **maga termeli évről évre nagyobb számban a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekeket.** A magyar oktatás ugyanis mindmáig „porosz” jellegű. Az oktatás domináns módszerei, a követelményrendszer még ma is meghatározóan a tanár és a tankönyv által közvetített, memorizálandó tananyag szinte mechanikus elsajátítását szolgálja, és ennek mértékét értékeli. **Az ismeretszerzés korszerűbb, kreatívabb, a személyiséget, önbizalmat fejlesztő módszerei Magyarországon még alig ismertek, és még ennél is kevésbé jelennek meg a tantermekben, a mindennapi gyakorlatban.** A korszerűtlen oktatási módszerek azonban maguk is csupán okozatok, hiszen elsősorban a tudásról és a tanulásról alkotott felfogásunk korszerűtlen. **A magyar közvélekedés a tudást, a műveltséget szinte kizárólag az adatismerettel, a lexikális tudással azonosítja.** Az elképesztő mennyiségű kötelező ismeretanyag átadása pedig lehetetlenné teszi korszerű módszerek alkalmazását, az elmélyült önálló, kreatív munkát, a differenciált foglalkozást, a beszéd- és íráskészség fejlesztését, a

dráma-, a táncitanítást, a hatékony sportolást. **Elmarad a készségek, képességek fejlesztése, az önálló ismeretszerzés módjainak begyakoroltatása, a gyermekek egy jelentős része elidegenedik az iskolától, a tanulástól.**

A lemorzsolódás növekedésének egyik meghatározó oka a magyar közvélekedés korszerűtlensége az iskola, az oktatás céljáról. E szemlélet megváltozása nélkül oktatási rendszerünk a közeljövőben nem lesz képes arra, hogy megbirkózzon azzal az alapvető feladatával, hogy **a mindenkori iskolaköteles magyar populáció egésze számára biztosítsa az alapműveltség elsajátításának jogát.** Ez a korszerűtlen felfogás az oktatás tartalmáról okozta a NAT végső, elfogadott változatának felemás arcúlatát is. A NAT első változatai ugyanis az európai normáknak megfelelően értelmezte a tananyag, a tudás fogalmát, az oktatás tartalmát és a követelményeket, és elsősorban készségek és képességek fejlesztését tartalmazta. A „társadalmi vita” eredményeképpen azonban mind több hagyományos értelemben vett tananyag került be a NAT szövegébe, míg ki nem alakult a mai formája, amelynek **egyik arcúlata ma is a korszerű, európai igényeknek megfelelő szabályozás, a másik azonban kísértetiesen hasonlít a korábbi központi tantervre, hatalmas lexikai tudásanyagot tesz kötelezővé, amely megfojt minden modernizációs törekvést.**

Könnyen megválaszolható kérdés ezek után, hogy kis, periférikus probléma-e a lemorzsolódás, vagy inkább olyan jelenség, amely a magyar társadalom és a magyar oktatási rendszer számos meghatározó problémájára irányítja rá a figyelmet.

Én magam a fővárosi önkormányzat oktatási bizottságának tagjaként találkoztam e jelenséggel évről évre, amikor a közel 160 középfokú oktatási intézményünk évi létszámstatisztikájával szembesültem. Különösen a szakképzésben gyakori, hogy az első és a második évfolyamok osztálylétszámai között szembeötlően nagy a különbség. 1993 és 1996 között a lemorzsolódók száma **a budapesti szakközépiskolákban 7,8%-ról 10% fölé, a szakmunkásképzőkben pedig 15% fölé emelkedett.** Abszolút számokban ez 18, illetve 15 ezer tanulót érint. Ezek az adatok késztették arra az oktatási bizottságot, hogy felkérje a Fővárosi Pedagógiai Intézetet egy széleskörű vizsgálat elvégzésére, amely feltárja a jelenség okait és a leginkább érintett szakmákat és intézményeket. A vizsgálatot az FPI 1997 tavaszán végezte el. 117 iskola 9., 10., és 13. évfolyamának létszámaival vetette össze a beiskolázási statisztikáival. A 9. évfolyamon 6, a 10-en 14 százalékos lemorzsolódást észleltek, amely közel 3200 tanulót jelent. **Ez alatt a fővárosi fenntartású gimnáziumokban csupán 1-3 százalékos lemorzsolódás volt tapasztalható.**

A vizsgálat második fázisában az FPI munkatársai közelebből megvizsgálták azt a **24 iskolát, ahol 25 százalék fölötti lemorzsolódás volt tapasztalható. Ezek közül kettőben ez az arány meghaladta az 50, illetve a 60 százalékot.** A szakmacsoportok szerinti megoszlás a következő volt: a 24-ből 14 műszaki, 6 egészségügyi, 3 kereskedelmi, 3 vendéglátó ipari és 1 közgazdasági. Már ebben a fázisban is jól látható volt, hogy azokban az iskolákban ritkább a lemorzsolódás, ahol keresettebb szakmákat oktatnak, ahol többszörös a túljelentkezés. Ezek az iskolák már a felvételin kiválogatják a jobb képességű, eredményesebb tanulási technikával rendelkező gyerekeket. **Nagyobb a lemorzsolódás ott, ahol szinte mindenkit felvesznek, aki 8. év végén nem bukott meg,** vagy eredményes pótvizsgát tett, és még így is nehézségekbe ütközik a tanulócsoporthoz feltöltése. Ezt a következtetést erősítette meg a vizsgálat harmadik fázisa, amelyben 11 iskolában a beiskolázási átlag és a lemorzsolódás összefüggéseit vizsgálták. Azok az iskolák, ahol a felvett gyermekek közül **a 20 legjobb átlaga csak 2,7 volt** éppúgy a lemorzsolódási statisztika élén álltak, mint azok, ahol a 20 leggyengébb tanuló átlaga 1,7 és 3,1 közé esett.

Számos tanulással szolgált annak a felmérése, hogy milyen információk birtokában, milyen motivációk alapján választottak szakmát és iskolát a tanulók. A leggyengébbek esetében volt a legkisebb szerepe annak, hogy a tanuló mihez érez kedvet és tehetséget, és a legnagyobb szerepe a kényszernek: hová veszik fel több tárgyból is bukáshoz közeli bizonyítvánnyal. **A gyengébb tanulók többsége nem tudott semmi olyan tevékenységet, szakmát megnevezni, amihez kedve vagy tehetsége volna.**

Ha a vizsgálat nem volt is teljes, ha nem volt is lehetőség arra, hogy a lemorzsolódók további sorsáról megbízható statisztika készüljön, arra alkalmas volt, hogy minden érintett felismerje: **a lemorzsolódás olyan súlyú probléma, amellyel az intézményeknek, az egyes tanároknak, az iskolafenntartóknak, az országos politikának egyaránt foglalkoznia kell.**

Melyek a legsürgősebb feladatok?

ORSZÁGOS SZINTEN szükség lenne a tartalmi szabályozás korszerűsítésére. Tudomásul kellene vennünk, hogy ha a szakközépiskolákba bekerülő gyerekek 25 százaléka nem tud megfelelni a követelményeknek, akkor **a követelményekkel sincs minden rendben. Korszerűsíteni kellene a tanárképzés szerkezetét és tartalmát** is. Olyan tudás és tapasztalat birtokában kellene a fiatal tanároknak elkezdniük a pályájukat, amely **szinkronban van a fejlett világ szakirodalmával és gyakorlatával.**

ÖNKORMÁNYZATI SZINTEN mindenekelőtt **a szakmakoncentrációt folytatni kell** Világossá vált a fent ismertetett vizsgálatból, hogy a szétaprózott szakmák esetében egy-egy tanuló nem egyszer azért hagyja el az iskolát, mert az adott intézményen belül az osztályismétlés nincs biztosítva.

Szükség lenne egy olyan **információs rendszerre**, amely fenntartótól függetlenül regisztrálja az összes, a fővárosban és agglomerációban elérhető tanulási lehetőséget. Olyan rendszerre, amely valóban eljut azokhoz, akik arra a legjobban rászorulnak, akik információk hiányában végleg kihullanak a közoktatásból.

A vizsgálat azt is igazolta, hogy folytatni kell az intézmények átvilágítását. A műszaki profilú szakképző intézmények közül több olyan is akad, amely nem tud hatékony képzést folytatni, ahol nem tudnak mit kezdeni a beiratkozó gyenge előképzettségű tanulókkal.

Az önkormányzat fontos feladata, hogy **több forrást biztosítson a felzárkóztatásra, korrepetálásra.** Olyan megpályázható alapra gondolok, ahol **az elnyert pénzek eredményes felhasználásának a szakmai ellenőrzése** is biztosítva van.

Az önkormányzati intézmények közül fontos feladat hárul az FPI-re és a Pályaválasztási Tanácsadóra. Az előbbi a tanártovábbképzésben tehetne sokat a korszerű módszerek megismertetésében, az utóbbi kidolgozhatna olyan programot, amely lehetővé tenné **a tanácsadás állandó jelenlétét a főváros szakképző intézményeiben.** Ott nyújtaná, helyben a szolgáltatásait, ahol arra a legnagyobb szükség van.

INTÉZMÉNYEK SZINTJÉN is számos lehetőség volna a lemorzsolódás megelőzésére, kezelésére. Egyrészt együttműködhetnének az FPI-vel és a Pályaválasztási Tanácsadóval, közvetíthetnék számukra a valós igényeket.

Az iskolák jobb együttműködése, a szakmacsoportokon belüli információcsere sok tanuló helyzetén segítene. Lehetőség volna arra, hogy a szakképzési intézmények szorosabb kapcsolatot tartsanak fenn az általános iskolákkal, részt vállaljanak a 7.-8.-osok felzárkóztatásában, a továbbtanulásra való felkészítésében.

Számos intézményben szükséges lenne a tanár-diák viszony újragondolására. Nem egy szakképző intézményünkben tapasztaltam olyan merevséget, oktatói magatartást, amely a régi mester-inas viszonyra emlékeztet inkább, semmint egy európai iskolára. **A távolságtartó, büntető alapállású tanári magatartás éppen a legtöbb nehézséggel küzdő gyerekeket állítja szembe az iskolával.** E tanulók számára könnyebb megoldás a kimaradás, mint az alkalmazkodás. Célunk pedig ezzel éppen ellentétes: a tanulási nehézséggel küzdő fiatalok közül is minél többet és minél tovább benntartsunk a közoktatás rendszerében, és **úgy bocsássuk őket ki, hogy ne a kallódó, megélhetési esélyek nélküliek számát gyarapítsák.**

Úgy vélem, ha van a fővárosnak egy igen kiválóan működő gyógypedagógiai intézményhálózata, amely még az értelmi fogyatékos gyermekeket is eredményesen tudja képezni, akkor **elfogadhatatlan, hogy iskolahálózatának egésze nem képes megbirkózni az értelmileg ép, de motiválatlan, tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek képzésével.**

Megbízólevél 1998-ból

Dr. Spira Veronika

A Budapest Tantervről

Az angol változata elhangzott:

Az Oktató Városok (IAEC) V. Nemzetközi Konferenciáján
1999. március 20. Jeruzsálem

1. Az új kihívásokra való reagálás

Az ezredév küszöbére érkezve Magyarországon is adottságként észleljük a korábbi homogén, "kvázi homogén" társadalom kulturális sokszínűségét, multikulturalitását, a kulturális javakból való részesedés egyenlőtlenségeit.

E helyzet közoktatást érintő egyik következménye, hogy új fogalmakkal kell az iskoláknak, a pedagógusoknak, a diákoknak, a szülőknek megismerkedniük, mint például: *az interkulturális nevelés, a tömegkultúra, a kultúrától megfosztottság, a szubkultúra.*

Ha érvényesnek fogadjuk el azt az összefüggést, mely szerint az iskolai képzés céljai szoros kapcsolatban állnak jövőbeli társadalomképünkkel, akkor döntő fontosságú, hogy egy társadalom mit jelöl meg közoktatásában tartalmi szabályozóként, hogy mennyire akarja és tudja a kultúraköziség és a többkultúrájúság szellemében nevelni a felnövekvő generációkat, miközben hitelesen és meggyőzően közvetíti, megismerteti a nemzeti kultúrát, annak regionális és egyetemes hagyományait.

Az 1995-ben jóváhagyott Nemzeti Alaptanterv, a Magyar Köztársaságnak a közoktatásról szóló alapidokumentuma fontos szerepet szán a **nemzeti** hagyományoknak, valamint a nemzeti azonosságtudat fejlesztésének, beleértve az ország nemzetiségeihez, etnikumaihoz tartozók azonosságtudatának ápolását. Követelményeiben ugyanakkor az **európai, humanista értékrendre**, azokra a tartalmakra összpontosít, amelyek Európához tartozásunkat erősítik. A dokumentum - a fentiekkel összhangban - figyelmet fordít az **emberiség előtt álló közös** problémákra. Szolgálja a különböző kultúrák iránti nyitottságot, megértést. Más népek hagyományainak, kultúrájának, szokásainak, életmódjának megismerésére, megbecsülésére nevel.

A Nemzeti Alaptanterv curriculum-jellegű dokumentum a magyar közoktatás történetében azért is különös értékű, mert **először szakít** a központi tantervi szabályozás - a közép-európai térségre jellemző - azon formájával, amely részletesen meghatározta az iskolai pedagógiai tevékenység ideológiai, nevelési céljait, feladatát, tananyagát, tantárgyait, óraszámait stb.. Ehelyett az új dokumentum alapot jelent tantervek, tantárgyi programok, tankönyvek, taneszközök, vizsgakövetelmények kidolgozásához, és erre az egységes alapra épül az egyes települések, iskolák helyi programja, amely érvényesítheti az adott térség, régió, iskola sajátos nyelvi, történelmi, kulturális, népismereti tananyagát.

A Nemzeti Alaptantervben a műveltségi területek közös követelményei között első a Hon- és népismeret követelményrendszere. Ez a követelményterület az iskolák felelősségteljes feladatává teszi a nemzeti önismeret elmélyítését, a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális, vallási emlékeinek, hagyományainak feltárását, ápolását.

Ennek gyakorlati megvalósulását segíti a Köznevelési Törvény, amely szerint az iskolafenntartó tantervet készíttethet a fenti követelmények érvényesítésére. A törvény adta lehetőséggel élve dolgoztatta ki a Fővárosi Önkormányzat a Budapest Tantervet szakmai háttérintézménye, a Fővárosi Pedagógiai Intézet munkatársaival.

A Budapest Tanterv ajánlás, amelynek anyagát a fővárosi pedagógusok oktatási-nevelési programjuk szerint építhetnek be a különböző műveltségi területek képzési tartalmaiba, ezáltal is segítve a különböző tantárgyak közötti kapcsolatok megerősítését is.

2. A Budapest Tanterv jellemzői

A fővárosban felnövő gyermekek számára sajátos kihívás, hogy szülőföldjük egyrészt jelenti a szűkebb pátriáját, a kerületet, ahol laknak, de jelenti a nagyvárost, Budapestet is, amely egyúttal az ország fővárosa. (Ezt a hármas nézőpontot szemlélteti az 1. sz. ábra)

Ahhoz, hogy felnőttként a város felelős, kulturált polgárává válhassanak, e három nézőpontot egyesítő szülőföld fogalommal és helyismerettel kell rendelkezniük. Jó, ha ehhez már kisgyermekkorban megkezdődik tudatos állampolgári nevelésük, amelynek célja az urbanitásról alkotott kép formálása. E nevelés tartalma az alapvető helyismeret, amelyből kinőhet a pozitív viszonyulásoknak egész rendszere, amely:

- meghatározza a szellemi és tárgyi értékekhez, a természeti környezethez, az itt élő emberekhez fűződő viszonyát;
- megtanít élni azokkal a kulturális, sport és szabadidős lehetőségekkel, amelyeket a nagyváros az itt élők számára felkínál;
- megismerteti a nagyvárosi életmódhoz kapcsolódó szolgáltatások rendszerével és ezek felhasználásának módjával; a mindennapi élettel együtt járó veszélyekkel, konfliktushelyzetekkel, és technikákat tanít ezek kezelésére;
- bemutatja a város közigazgatásának mechanizmusát, és ezen belül hozzásegít a személyes ügyek intézésének átlátásához;
- megismerteti a részvétel lehetőségeivel a város, városrész életének formálásában

Budapest múltjának egyik meghatározó vonása a kulturális, vallási, etnikai sokszínűség. A város középkori kezdetei óta Magyarország és Kelet-Közép-Európa különféle kultúráinak és szokásrendszereinek találkozási pontja volt. Magyarok és németek évenként felváltva töltötték be például a bírói tisztséget Budán a város első fénykora (15-16. század) idején. Az igazi tarkaságot azonban a török uralom után, a 18. századi újjáéledés hozta. Németek, szerbek, görögök, az újra megtelepedő zsidók, szlovákok és magyarok közösségei, templomai, iskolái tanúskodnak erről. A város három részének (Pest- Buda-Óbuda) egyesítése 1873-ban a világvárossá fejlődés kezdetét jelentette. A nagyvárosi lét forratagában a különféle kultúrák kölcsönösen áthatották, megtermékenyítették egymást, miközben a város a századforduló után nyelvében magyarrá vált.

Ma, a 20. század végén a bevándorlók, a menekültek, a romák közösségei, régi és újabb kis- és nagyegyházak tarkasága jellemzi Budapestet. Hogy a város mai lakói ennek a sokféleségnek az előzményeit is megismerjék, a felnövekvő nemzedékkel meg kell ismertetni, hogy az elmúlt korokban és különösen az előző századvégen milyen válaszok születtek a sokféleség kihívására a mindennapi életben és a kultúra különféle területein (művészetek, irodalom, színház, zene). Ezt szolgálja a budapesti iskolák számára ajánlott Budapest Tanterv. A szerkesztők arra törekedtek, hogy minden tantárgy keretei között megtalálják azokat a pontokat, amelyekkel a főváros múltjához, hagyományaihoz való kötődés erősíthető.

3. A tanterv felépítése

A Budapest Tanterv két nagy tömbben építkezik (l. 2. sz. ábra)

- 1–6. évfolyam (kezdőszakasz)
- 7–10. évfolyam (az általános műveltséget magalapozó szakasz)

A Budapest tanterv – szándéka szerint – fejlesztésre orientált oktatási dokumentum. Tartalmi kidolgozása a tanulók fejlesztésének követelményeiből indult ki. Tartalma ehhez a kritériumrendszerhez gazdag témajavaslat-sort és tevékenységrendszert, eszközöket és forrásokat kínál, melyből a felhasználó tetszése szerint, – a helyi szükségletek és lehetőségek mérlegelésével – válogathat.

Például:

Városismeret 6. évfolyam

Követelmények	Javasolt témák
Tudja, hogy a főváros az ország kormányzati központja. Ismerjen néhány jelentős középületet. Tudja, hogy az adott intézmények mi-féle ügyek intézésére jöttek létre. Értse, miért nehéz a modern nagyvárosban megszervezni a közlekedést. Ismerjen megoldási módokat. Tudja, hogyan közelítheti meg a repülőtér. Értse, hogy a fővárost folyamatosan és tervszerűen fejleszteni kell. Soroljon fel példákat az értékvédő magatartás jellemzőire.	– Jelentős középületek (pl. Parlament, minisztériumok, Nemzeti Bank). – Világvárosi közlekedés (alul- és felüljárók, az autópályák, körgyűrű). – Repülőterek, metró. – A jövő század Budapestje.

Ajánlott tevékenységek

- Középületek és lakóépületek összehasonlítása, rajzolása, tervezése, modellezése. A városról készült száz-százhusz éves fényképek összehasonlítása a mai helyszínekkel.
- A Budapest TV adásából hírek, információk gyűjtése, megbeszélése.
Kirándulás Ferihegyre. A repülőtér életének megfigyelése.
- Autópályák kivezető pontjainak, a körgyűrű vonalának és rácsatlakozási pontjainak megkeresése a térképen.
- Elképzelések megjelenítése szóban, írásban, rajzban a város jövőjéről.
- Látogatás a helyi önkormányzat ülésére, beszélgetés a megválasztott önkormányzati képviselőkkel
- ”Mit tennék, ha ” játék (pl. ha én volnék a főpolgármester, a főépítész, a főkertész, a rendőrkapitány, a városlakó felnőtt, a gyerek).

A tanterv tartalma

A kezdő iskolaszakasz tantervi egysége három nagy témakörben, koncentrikus bővülésben építkezik: Természeti környezet – Városismeret – Életmód. (l. 3. ábra) A 7. évfolyamtól a három nagy témacsoport 13 tartalmi részterületen épül tovább, mivel a felsőbb évfolyamokon a követelmények megvalósítását szolgáló témák feldolgozása különféle szaktárgyak tanításába integrálódik.

A kisiskolások nevelésében elsődleges szerepe van a pozitív viszonyulások, a kötődések kialakításának. Ehhez eszközként szolgál a szülőföld megismeréséhez, az állampolgári léthez kapcsolódó elemi ismeretrendszer, mely változatos tanulói tevékenységekre épülő folyamatban kerül feldolgozásra. Ebben a stratégiában tágra értelmezett tanulásfelfogás érvényesül, mely szerint a szülőföld megismeréséhez nemcsak ismeretek tartoznak, hanem olyan alapvető képességek és készségek kialakítása, erkölcsi normák, magatartásminták elsajátítása és viszonyulások alakítása is, amelyek a személyiségbe épülve felkészítenek az aktív, érdeklődő, az egyén és a köz javának képviselőjében harmóniára törekvő állampolgári létre.

A 7–10. évfolyamon szükségszerűen gazdagabb és sokrétűbb ismeret jelenik meg a tartalmakban. Természeténél fogva különösen két műveltségterület, a történelem és az irodalom adhat sokféle lehetőséget tanárnak és diáknak a Budapest tanterv témáinak élményszerű feldolgozására.

Ezt érzékeltetik következő példák.

Történelem

A tanterv történelem része kronologikusan, a társadalomismeret (városismeret és életmód) tematikusan építkezik. Mindkét rész jól illeszkedik a Nemzeti Alaptantervhez, a 7-10. évfolyam hasonló elnevezésű követelményeihez. Budapest két évezredes múltjának legfontosabb korszakait még tantervi szinten is lehetetlenség bemutatni. Itt is, mint mindenütt a jól átgondolt és teljesíthető követelmények mellett sok-sok ajánlott téma segítségével kísérli

meg a tanterv, hogy bemutassa a város egyik meghatározó jellemzőjét: a kulturális, vallási, etnikai sokszínűségét.

A tanterv **ajánlott eszközök, források** című részében nemcsak a városra vonatkozó gazdag szakirodalomra történik utalás, hanem szinte az összes fővárosi emléket gyűjtő múzeum neve és pontos címe is megtalálható. Köztük olyanoké is, amelyeket gyakran még a művelt érdeklődő sem ismer (például: Malomipari Múzeum, Öntödei Múzeum).

Az ajánlott témák keretében az ötletek szintjén fel-felvillan a szűkebb lakóhely (a kerület) múltjának, fejlődésének beillesztési lehetősége is (pl. városok, vásárhelyek, kikötők, vagy városok és falvak Budapest körül).

A városismeret és életmód főbb témakörei (A demográfiai viszonyok; A főváros önkormányzata; Társadalmi problémák; Az emberi jogok a fővárosban) azokat a kérdésköröket és problémákat próbálják számba venni, amelyek a XX. század eleje óta világvárossá váló Budapest életét napjainkban befolyásolják.

Pedagógiai attitűdöt alapvetően meghatározza, hogy nem alattvalókat (mint korábban), hanem tájékozott és aktív várospolgárokat kell nevelnünk, akik nyitottak a társadalmi problémák megismerése és kezelése iránt. Rendkívül fontos például, hogy a felnövekvő nemzedék tudja az önkormányzat választásával, működésével kapcsolatos jogait. Tudjon árnyalt módon problémákat elemezni. Ismerje meg, hogy az elmúlt korszakokban, különösen a város legnagyobb fejlődése idején - az előző századvégen - milyen válaszok születtek a mindennapi életben és a kultúra különféle területein a sokféleség kihívására.

Az ajánlott tevékenységek számos képesség fejlesztésének ígéretét hordozzák (a szimulációs játékoktól a sajtófigyelésen át a törvényelemzésig).

Magyar irodalom

A Nemzeti Alaptantervben az Irodalom műveltségi terület általános fejlesztési követelményei is kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a nemzeti műveltség helyi sajátosságainak bemutatására: "Tájékozódás a magyar irodalom történetében, néhány jelentős támpont, kronológiai adat birtokában; nevezetes emlékhelyek ismerete, ideértve például a régió, a lakóhely irodalmi vonatkozásait."

A Budapest tanterv a 7–10. évfolyamon – a fentiekből következően – öt fő területen jelöl meg feladatokat – különböző arányokat sugallva. A legszélesebb témakör a "Költészet Pest–Budán és Budapesten", ill. "*Pest–Buda és Budapest a költészetben: a főváros arcai és hangulatai az irodalomban.*" A másik témakör az irodalmi múzeumok, a harmadik a színházak világába invitálja a diákokat. Új szín a "*Rikkancstól az elektromos sajtóig*" című, a sajtótermékek, irodalmi folyóiratok megismerése, és a főváros kávéházi élet története, elsősorban a tananyaghoz is szorosan kapcsolódó Pilvax kávéház múltja. A kávéház az 1848/49-es magyar szabadságharc kiemelkedő költőjének, Petőfi Sándornak és a Tízek Társaságának törzshelye volt. Vagy a New York kávéház, amely a Nyugat c. folyóirat íróinak, költőinek törzshelye volt a 20. század elején.

A Budapest tanterv a diákok kutató, önálló munkájára, egyéni és csoportos feladatainak megoldására és a fővárosi irodalmi versenyekre építve (pl. a „Pest-Buda Petőfije” évenként

megrendezett fővárosi vetélkedő) szeretné a megjelölt témáknak megnyerni pedagógusokat és diákokat.

E témák különböző módon építhetők be egy-egy tanítási-tanulási folyamatba, például egy-egy íróhoz, életműhöz kapcsolva, vagy önálló tanegységben feldolgozva.

4. Összegezés

Természetesen az iskola nem taníthat meg mindent a főváros múltjáról és jelenéről, de megalapozhatja azokat az ismereteket, fejlesztheti azokat a képességeket, amelyek segítik a diákokat abban, hogy kialakuljon személyes jó kapcsolatuk lakóhelyükkel, intenzíven formálódjon felelős várospolgár magatartásuk.

Az előadás angol nyelvű szinopszisa:

Budapest: The Past and the Future – Synopsis –

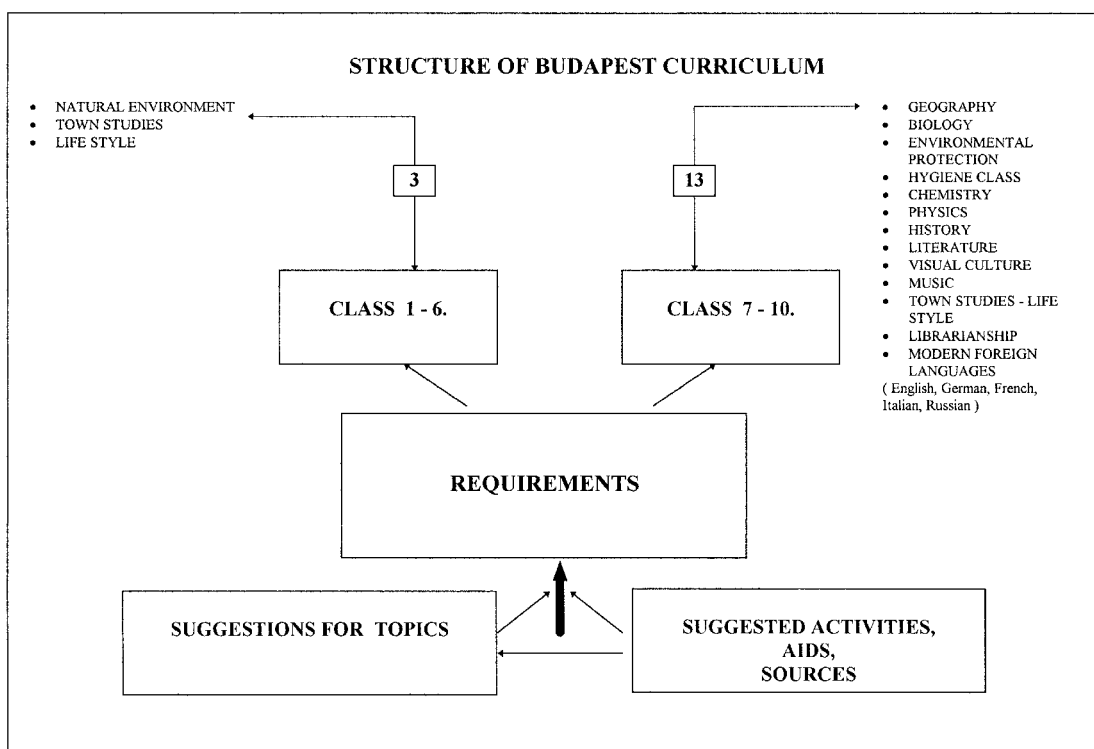
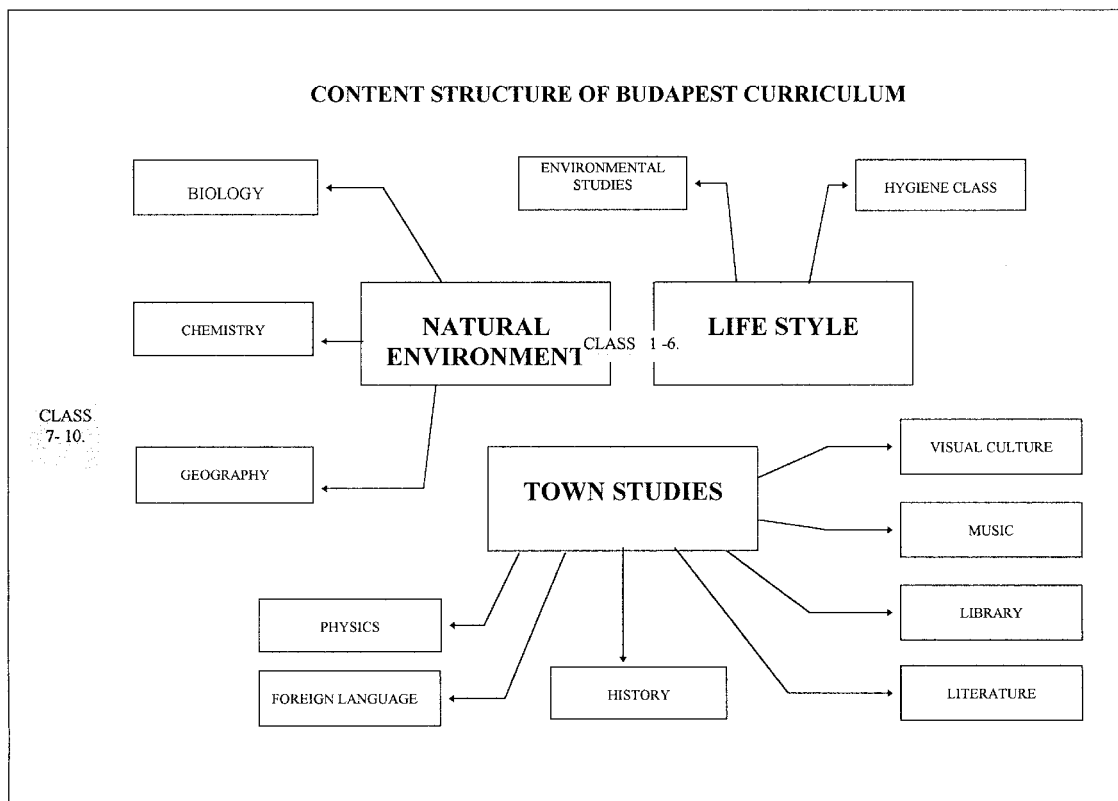
Veronika Kissné – Spira, Municipality of the City of Budapest, Hungary.

The main point of the presentation is to introduce the new Education Plan of Budapest which has been worked out by the Municipality and the Pedagogical Institute of Budapest. The aim of the Education Plan is to widen the students' knowledge on subjects deeply connected to the town's tradition and present life. It is mainly a recommendation which can be used by any of the schools during planning their own programs.

The Education Plan includes different subjects. It deals with the cultural and industrial history, the literature, the architecture, the art and music life of Budapest. The Plan gives suggestions of the fields of ecology, urbanism for the students of the 1st – 6th year and gives extended information to the 7th- 10th year ones within geography, biology, environmental protection, health protection, chemistry, physics, history, literature, visual culture and music.

The Education Plan takes Budapest's multiculturalism, multiethnicism, into notice. The architectural heritage is still carrying the German, Turkish, Serbian, Slovakian and Gypsy traditions and features.

The lecture is about to present this Education Plan rooted in the history and multicultural tradition of the old city and also to try to introduce the possible use of this plan.

Vetített ábrák a Budapest Tantercről szóló angol nyelvű előadáshoz

SPIRA VERONIKA

FELZÁRKÓZTATÁS ÉS HÁTRÁNYKOMPENZÁCIÓ A FŐVÁROSBAN

Az előadás elhangzott a Fővárosi Pedagógiai Napokon
2000. november 13.
Megjelent a Budapesti Nevelő 2001.1. 17-23.o.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Kollégák!

A téma, amelyről szólni szeretnék, a felzárkóztatás és hátránykompenzáció a fővárosban. Ez olyan téma, amely mindig és minden térségben aktuális, függetlenül attól, hogy egy adott ország vagy település a fejlett ipari térségekhez tartozik, vagy felzárkózó, fejlődő gazdaságról van szó. E probléma egyetlen térségben sem megkerülhető, megoldása mindenütt koncepciót, kidolgozott programot és finansziális háttérrel igényel. A teendőket azonban mindenütt a konkrét helyzet felmérése, a helyi problémákkal való szembenézés kell, hogy megelőzze, illetve kísérelje ahhoz, hogy a kidolgozott cselekvési terv valóban hatékony legyen. Nincs ez másképpen nálunk sem.

Mi az a kontextus, amelyben ma Magyarországon e kérdés felvetődik? Nem tisztem itt és most az elmúlt tíz év társadalmi változásait és gazdasági átalakulását elemezni, és azok hatását felidézni az oktatásban tapasztalható hátrányok kialakulásában. Vizsgálódásom tárgya a magyar oktatás helyzete, amelyet ma, megítélésem szerint két tényező határoz meg elsődlegesen: a hagyomány, valamint a jelen és a jövő kihívásaira adott válasz. A hagyományokat tekintve van mire alapoznunk, hiszen egy több száz éves oktatási kultúra áll mögöttünk, amely kiváló eredményeket tudott felmutatni mind az alapfokú, mind a közép- és felsőfokú oktatásban elhivatott és kiváló tudású pedagógusok munkája nyomán. A másik aspektus azonban már sokkal negatívabb. Meggyőződésem, hogy **a magyar oktatás a jelen és a jövő kihívásainak csupán részlegesen, felemásan tud megfelelni**. Mi ez a kihívás? A fejlett ipari országokban, de nálunk is a 60-as, 70-es évek folyamán a középfokú oktatás a tömegoktatás részévé vált, majd fokozatosan a felsőoktatás is megszűnt csupán az elit képzésének színhelyeként funkcionálni. Az újabb és újabb nemzedékek egyre hosszabb ideig részesülnek képzésben, sőt ma már az egész életen át való tanulásról beszélünk. Ez a változás már önmagában arra kellett volna, hogy vezessen a hazai közoktatásban, hogy **megtörténjen az alap- és középfok funkciójának átgondolása**. Ez nem történt meg. **Az oktatás e két szintjén a követelmények és az ismeretanyag még ma is úgy van kijelölve, mintha ott véget érne az adott korosztály oktatása, illetve, mintha még mindig csak az elit képzésére szolgálna** (mint története során oly sokáig), mintha nem a tömegoktatás része lenne. Más oldalról, az informatika korában, amikor az ismeretszerzés forrásai és csatornáit hallatlanul kiszélesedtek, a mi iskolarendszerünk, oktatási dokumentumaink ma is arra kényszerítik iskoláinkat és tanárainkat, hogy korszerűtlen módszerekkel, az ismertszerzés fő forrásaként a tankönyvet és a tanárt állítsák a középpontba. Nem is szólva arról, hogy korunkban a tárgyi ismeretanyag elévülésének rátája hihetetlenül felgyorsult. Mi pedig **tanuláson még mindig elsősorban az ismeretanyag nagy mennyiségének mechanikus memorizálását értjük**. Mindezek a változások (a tömegoktatás térnyerése a közép- és a felsőfokon, az

információrobbanás) a fejlett ipari országokban, sőt a felzárkózó térségekben is jelentős átalakulást hozott, míg ez nem mondható el Magyarországról.

Meggyőződésem, hogy a magyar közvélemény, a szűkebb szakma és az oktatásirányítás egy jelentős része nem nézett szembe ezekkel a változásokkal. Így, miközben nagymértékű átalakulás és modernizáció ment végbe az élet minden területén, az oktatásban elmaradt a rendszerváltás, sőt, azok a modernizáció felé tett lépések, amelyeket az előző két kormány megtett, a mai visszavette. A kerettantervek, a 8+4-es iskolaszervezet megmerevítése, a sulinet-program befagyasztása, a szakképzés bizonytalanná tétele mind olyan körülményeket teremtettek, amelyek **a 15-20 évvel ezelőtti, már akkor is korszerűtlen állapotokat hozzák vissza, néhány vonatkozásban még ahhoz képest is visszalépést tapasztalhatunk (szakképzés helyzete).**

Hogy függ mindez össze a fent jelzett témámmal, az esélyteremtés feladatával? Úgy, hogy **diszfunkcionálissá válik az oktatási rendszerünk, ha nincs korszerű koncepciónk az alap- és középfokról, amely tudomásul venné, hogy mindkettő a népoktatás, a tömegoktatás része,** amelynek egyszerre kell alkalmasnak lennie az alulmotivált, elvont gondolkodásban, koncentrációban, önfegyelemben kisebb teljesítményre képes rétegek eredményes oktatására és a leendő értelmiségi elit képzésére. Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy a magyar közoktatásnak mind a tartalma, mind az oktatás módszerei elavultak, korszerűtlenek.

Mit jelent ez? Azt, hogy a világtendenciákkal ellentétes irányba haladunk. A NAT, de még inkább a kerettantervek, az érettségi és felvételi követelmények hatalmas ismeretanyagot tesznek kötelezővé. Ezért a tanórán nálunk elsősorban a tanár dolgozik. Az órára készülve ő gyűjti össze, rendszerezi, értelmezi, didaktizálja az ismeretanyagot és a diákoknak készen és lekerítve átadja. **Milyen a korszerű iskola?** Ennek éppen a fordítottja: a tanár megtervezi, megszervezi, majd értékeli a munkát, a tudás megszerzése a megfelelő segédanyagok feldolgozásával és az átgondoltan kialakított szervezeti formák között, a diák feladata. **A korszerű iskolában a diák megtanulja az önálló ismeretszerzés technikáit,** az alsó középfoktól kezdve egy-egy témához önállóan olvassa el, értelmezi a forrásokat, majd a megszerzett információkról szóban és írásban összegezést készít. **Nálunk ezt a munkát mind a tanár végzi, a diák feladata, hogy figyeljen, jegyzeteljen, másoljon a tábláról stb.** Ritkán beszélünk róla, de tudjuk, hogy **az így szervezett tanulási-tanítási folyamat súlyos fegyelmezési problémákhoz vezet, hogy egyszerűen nem működik.** És itt jutunk el a lemorzsolódáshoz, az iskolai kudarcokhoz. Egyre szélesebb diákrétegek válnak sikertelenné, hullanak ki a közoktatásból vagy benn maradva kevés hatékonysággal végzik el iskoláikat, esetleg funkcionális analfabéták lesznek. Hogy nem mai problémáról van szó, hogy **az alap- és középfokú oktatás paradigmaváltásának már a 70-es években végbe kellett volna mennie,** semmi sem mutatja jobban, mint az a 70-es évekbeli nemzetközi felmérés. Ennek az eredményeit hosszú évekig igyekeztek az illetékesek eltitkolni: **a magyar diákok az olvasáskészség, szövegértés tekintetében már akkor is a lista alsó negyedében helyezkedtek el,** és számos, akkor harmadik világbelinek nevezett ország megelőzte. A matematikai készségek tekintetében akkor az elsők között voltunk. Ez az adat akkor is publikus volt. Azóta ebben is jelentősen visszaestünk. Miért? Mert nem alkalmazkodtunk az új kihívásokhoz. **A gyerekeket pedig nem lehet leváltani. A mai gyerekeket nem lehet a régi módszerekkel, a régi követelmények alapján eredményesen oktatni.**

Tudomásul kell vennünk, hogy a korszerű módszerekkel kevesebbet, de maradandóbban lehet megtanítani. Tudomásul kell vennünk, **hogyha a tanuló maga dolgozik, nemcsak ismeretanyagot sajátít el, de tanulási, ismeretszerzési technikát is tanul, egyben a szocializációja is eredményesebb, mert a felelőssége is nagyobb.**

A közelmúltban európai oktatási szakemberek felmérést készítettek a magyar oktatás és a tanárok helyzetéről. Többek között azt a megállapítást tették, hogy túl alacsony a kötelező óraszám és túl alacsonyak a bérek. Látható e véleményből, mennyire nem látták át a fent vázolt kontextust. A mi iskolarendszerünkben a tanár a 20 órájára készülve sokkal többet dolgozik, mint egy korszerű rendszerben működő kollégája. Az órára készülés is sokkal munkaigényesebb, hiszen nincsenek kellő számban és variációban oktatási segédanyagok, feladatlapok, munkafüzetek, tesztek stb. Ezek nálunk mind egyéni munkával készülnek napról napra. Az óra levezetése is sokkal fárasztóbb. Ilyen feltételek mellett nem lehet óraszámot emelni, mert a helyzet hasonlóvá válna az egészségügy válságos állapotához. **Óraszámot emelni csak a nyugat-európai óraszervezés és tanítási koncepció meghonosodása után lehetne.**

Az iskolai kudarcok, a lemorzsolódás növekedése tehát erre a kontextusra vezethető vissza, természetesen a viszonylag széles rétegeket érintő szociális helyzet romlásán, a szegénységen és a frusztrált, rendezetlen, családi viszonyokon túl.

És most nézzünk meg néhány konkrét és friss adatot arról, milyen arányú is a sikertelenség iskoláinkban. De mielőtt a számokra térnénk, a magyar oktatási rendszer egy eddig még nem érintett súlyos problémájára szeretném felhívni a figyelmet. Az adatok tanúsága szerint minél nagyobb presztízsű egy iskola, annál kisebb mértékű a kudarc, a bukás, a lemorzsolódás. Ennek természetesen a fordítottja is igaz. Minél kisebb presztízsű az iskola, annál nagyobb a sikertelenség. Ez magától értetődőnek tűnik. Miért is kell e ténynél mégis megállnunk és elgondolkodnunk? Hiszen ez látszólag a világon mindenütt így van. Azonban ez csak a látszat. E közhelynek ható tény mögött az a szomorú valóság rejlik, hogy **a magyar közoktatás rendkívül szegregált.** Egy-egy iskolába nagyon hasonló képességű és szociális háttérű gyerekek járnak. Ez pedig súlyos probléma, amely az **egyik fő akadálya a társadalmi méretű szocializációnak, a leszakadó rétegek integrációjának.** Ha az egyes szociális rétegbe tartozók még gyermekkorukban sem ismerik meg egymást, hogyan képzelhető el társadalmi kohézió. Az elit iskolákba egészen más tanulók járnak, mint egy átlagos gimnáziumba. Egy jó hírű közgazdasági szakközépiskolába egészen más gyermekeket iratnak be, mint egy ipari szakközépiskolába vagy szakiskolába - és így tovább. A magyar oktatásügy korszerűsítésnek ezt a szegregációt is kezelnie kell.

De nézzük a számokat. A fővárosi önkormányzat által fenntartott iskolákban az 1999/2000. tanévben így festettek az iskolai kudarcok:

JAVITÓVIZSGÁRA bukott:

Gimnázium	1612-ből	190	11,7 %
Szakközépiskola	9987-ből	1760	17,6 %
Szakiskola	2347-ből	429	18,2 %

ÉVISMÉTLÉSRE bukott:

Gimnázium	116	7,1%
Szakközépiskola	1051	10,5 %
Szakiskola	277	11,7 %

LEMORZSOLÓDOTT

Gimnázium	117	7,2 %
Szakközépiskola	820	8,1 %
Szakiskola	381	16,3 %

Ezek az adatok az átlagot mutatják. Nézzük azonban meg, hogy melyek voltak az egyes iskolatípusokon belül a legmagasabb számok.

JAVITÓVIZSGA

Gimnázium: 66 %
Szakközép: 72 %
Szakiskola 77 %

ÉVISMÉTLÉS

Gimnázium 26 %
Szakközép 59 %
Szakiskola 32 %

LEMORZSOLÓDÁS

Gimnázium 38 %
Szakközép 48 %
Szakiskola 38 %

Ha a legalacsonyabb sikertelenségi mutatókat produkáló iskolák közül néhányat név szerint is megemlítenénk, érzékelhetnénk, hogy valóban a jó nevű, magas presztizsű iskolákat kellene felsorolnunk a Fazekassal és néhány közgazdasági szakközépiskolával az élen.

Az iskolai kudarcokat felidéző számok elgondoltatóak, arra hívják fel a figyelmet, hogy komoly társadalmi problémáról van szó, amelynek megoldása sok összetevőjű országos programot igényel. Az oktatás vonatkozásában pedig jelentős paradigma-váltást.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy amíg a kontextus országosan meg nem változik, **mit tehetünk mi, akik a helyi oktatásban és oktatáspolitikában dolgozunk a fővárosban?** Vegyük sorra, mit tehet és tesz az önkormányzat, az iskola, a pedagógus!

Az önkormányzat mindenekelőtt a szűkös központi forrásokat egészíti ki a saját bevételeiből. A fővárosi normatíva, amely a forrásmegosztás egyik sarkalatos pontja, minden évben jelentős plusz forrásokat biztosít **a személyi jövedelemadó helyben maradó részéből** az oktatásra. Ez nem elég, de a központi költségvetés által biztosított összegekhez képest mégsem mondható kevésnek, különösen, ha számításba vesszük, hogy **1990-ben még száz százalék maradt ebből helyben, ma már csak öt százalék.** Érdemes azt is tudatosítanunk, hogy Budapesten termelődik meg az összes, országosan beszedett jövedelemadó több mint negyven százaléka. Így a budapestiek nagymértékben hozzájárulnak a vidék fejlesztéséhez.

Ha a fővárosi költségvetést elemezzük, azt is láthatjuk, hogy **a beruházásra, felújításra fordított összegeknek is jelentős hányada szolgál az oktatás tárgyi feltételeinek korszerűsítésére.** Csak emlékeztetőül idézem a tisztelt jelenlévők emlékezetébe az utóbbi évek nagyberuházásait: a Teleki Blanka, a Horvát iskola, a Fazekas, a Schulek, a pesterzsébeti Műszaki egyenként is egy milliárdot közelítő vagy azt meghaladó összegű ráfordítást jelentett.

De említhetném azt a tartalékalapot, amely a fővárosi intézményhálózat korszerűsítésére évi 2-3 milliárdot biztosít pályázat alapján.

Az oktatási bizottság az **oktatási és ifjúsági alaphoz** számos olyan célra ír ki pályázatot, amely a felzárkóztatást és esélykompenzálást szolgálja. Ilyen a 8 éve működő **ösztöndíj pályázat**, amely a jól tanuló, hátrányos helyzetű diákoknak teremt jobb feltételeket

tanulmányaik eredményes befejezéséhez és a továbbtanuláshoz. Két éve indult el a **lemorzsolódás megelőzésére szolgáló alap** működtetése a szakközépiskolák számára. Már e két tanév is hozott eredményeket. A pályázatot elnyert intézmények számos értékes programot dolgoztak ki, amelyeket érdemes hozzáférhetővé tenni az e problémával küzdő intézmények számára. Már vannak számszerűsíthető eredmények is, de ezekkel az idő rövidsége miatt még óvatosan kell bánni.

Új kezdeményezés volt ebben a ciklusban a **nyelvtanulás hatékonyságának támogatását** szolgáló pénzforrások elkülönítése is. Külföldi **diákcserekre és nyelvi táborokra** pályázhatnak azok a szakközépiskolák, ahol nem jut háromnál több óra egy-egy nyelv tanítására. A hátrány kompenzálására szolgál a **nyári táborok**, évközi programok támogatása is az ifjúsági alapról.

Érdemes szólni a **gyermekvédelmi és gyógypedagógiai intézmények** most folyó átalakításáról, azokról a milliárdokról, amelyek a **lakásotthoni hálózat** kialakítását és a negyvenfőssé alakított anyaintézmények modernizálását szolgálja. Csupán emlékeztetőül idézzük fel az utóbbi évek legnagyobb beruházásait: a Szilágyi gyermekotthon békásmegyeri korszerű új épületegyüttesét, vagy a Ráby Mátyás utcában a mozgássérültek számára átadott új épületet. A hátránykompenzálás fontos lépései ezek is, akárcsak az **FPI szakmai megerősítése**, feladatainak újragondolása. Szolgáltatásai és tevékenysége most, ebben a formában eredményesebben szolgálja a főváros által fenntartott intézmények munkáját, mint a korábbi években. Hasonlóan a modernizálás irányába hat az **átalakult FOK működése** is. Közhasznú társaságként számos szolgáltatást tud nyújtani az informatika az oktatásban területén.

Kiemelném a főváros által alapított **Közoktatás-fejlesztési Közalapítvány** tevékenységét is, amely három éves fennállása alatt számos olyan pályázatot irt ki, amely a hátránykompenzációt szolgálja. Már az 1997-es első pályázat is jól mutatta, hogy a közalapítvány **a modernizációt és a hátránykompenzálást** egyazon fejlesztés két egymással szorosan összefüggő oldalának fogja fel. 221 és 1/2 millió forintot nyert el 460 pályázó a következő célokra:

- a) Tanulási, magatartási és beilleszkedési zavarokkal küzdő gyerekek oktatásának, nevelésének segítése
- b) A tanulók hátrányos helyzetének kezelése középfokú intézményekben, kollégiumokban .
- c) Az iskolarendszerből korábban kiesett, hátrányos helyzetű tanulókorú fiatalok esélynövelése.
- d) Az európai integrációhoz kapcsolódó feladatok támogatása.
- e) Egészséges életmódra nevelés.

Az eddig meghirdetett 20 pályázat között számos olyat találunk, amely a hátrányos helyzetűek esélyeinek a javítását szolgálta. Volt közöttük kulturális program támogatása, operabérlet, Shakespeare-sorozat színházi megtekintésének finanszírozása kollégisták és állami gondoskodásban élők számára, kiemelt szerepet kapott a szakképesítéshez jutásnak támogatása, idegen nyelvek tanulását elősegítő infrastruktúra beszerzése, a sulinet-programból kimaradtak bekapcsolása az informatikai képzésbe, az internet hozzáférés

kiépítése, rendszergazda-képzés, romatanulók lemorzsolódását megelőző, továbbtanulásukat segítő pályázat stb.

Az önkormányzat lehetőségeinek áttekintése után nézzük meg, **mit tehetnek az iskolák, a pedagógusok** a korábban elemzett kontextusban! Mindenekelőtt fontos, hogy saját tapasztalataikat feldolgozzák, reflektálják. A tapasztalatok pedig széles körben arról szólnak, hogy a mai gyerekek a tegnapi módszerekkel nem taníthatók eredményesen. A frusztrációról kevesen beszélnek, de annál többen átélik. **Amíg a követelmények, a felvételi rendszer, az érettségi előírások nem korszerűsödnek, nehéz lépni, de nem lehetetlen.** Sajnos a tanárképzés sincs még Magyarországon felkészülve arra, hogy a tömegoktatás korszerű módszereivel megismertesse a tanárjelölteket. A gyakorló tanároknak azonban már számos tapasztalatuk halmozódott fel az elmúlt években. Ezeket érdemes összegyűjteni és alkalmazni. A fővárosi iskolákban sok ambiciózus tanár dolgozik, aki tantárgyához korszerű segédanyagokat, munkafüzeteket, CD-ROM-okat sőt tankönyveket is készített, amelyekkel szívesen és eredményesen dolgoznak a tanulók. Ezek megismertetése, bemutatóórák, szakmai fórumok, továbbképzések szervezése, a civil szervezetek erőfeszítései (igazgatói egyesület, munkaközösségek) sokat tehetnek az oktatás korszerűsítése érdekében.

Ez a konferencia és az évenként megrendezett fővárosi pedagógiai napok is hozzájárulhatnak ehhez a célhoz, amíg azok az országos szintű problémák, amelyekről szoltunk országos szinten meg nem oldódnak: így az oktatás tartalmi és módszerbeli megújulása, a szegregáció orvoslása, egy korszerű tömegoktatási rendszer kialakítása, amely megfelel a kor kihívásainak, az egész életen át tartó tanulásra való felkészítésnek és az informatika korának.

Addig is kívánok minden résztvevőnek sok használható tapasztalatot e rendezvénysorozat programjain.

KÉSZÍTETTE: DR. SPIRA VERONIKA
2001.

1.ELVI ALAPVETÉS: Fontos leszögezni, hogy **a kerettanterveket** mind elvi, mind gyakorlati szempontból elfogadhatatlannak, **zsákutcának tekintem**. Bevezetésük visszalépést jelentett egy olyan állapothoz, amely már a 70-es, 80-as években is elavult volt. A kerettanterv **akadálya a magyar oktatás hatékonyságának, a korszerű és eredményes tömegoktatás kialakulásának**. A magyar nyelv- és irodalom tanításában akadálya a képességek hatékony fejlesztésének, mert a hatalmas ismeretanyag, és annak korszerűtlen elrendezése ennek útjában áll. A kerettanterv akadálya korszerű (nem irodalomtörténeti elvű és elrendezésű) programok kidolgozásának, tankönyvek megszületésének. Emellett diszkriminatív: különbséget tesz diák és diák között attól függően, hogy milyen iskolatípusban tanul.

Ezt előrebozsátva, mint átmeneti megoldást tekinthetjük a kerettantervek revízióját, és természetesen csak azzal a megszorítással, hogy **NEM KÖTELEZŐ**, hogy a tanulmányi követelményeknek való megfelelés **MÁS PROGRAMOK ÉS ELVEK MENTÉN IS TELJESÍTHETŐK**.

2.A **NAT-tal természetesen NEM kompatibilis**, hiszen a NAT magyar nyelv és irodalom fejezetének éppen az a lényege, hogy a képességek fejlesztése, a tanulók sokféle tevékenységén alapuló oktatás-tanulás ne csak papíron, hanem a valóságban is érvényesüljön. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha kevesebb a „tananyag”, az elrendezése nem követ időrendet, hanem változatos elvek szerint rendezhető el. A NAT lényege, hogy évfolyamonként nem határoz meg kötelező „tananyagot”, hogy megnyitja az utat számos, különböző rendezőelvű program és tankönyv kidolgozása előtt.

3.A tervezet A) változata továbbra is **maximalista, elitista**. A kötelező fogalmak mennyisége túl sok mind irodalomból, mind nyelvtanból. A tanítási gyakorlatban ennek hatására kevés elmozdulás prognosztizálható a képességfejlesztés irányába. A követelmények továbbra is azt közvetítik, hogy az irodalomtudomány és nyelvtudomány tanítása az elsődleges. (Pl.: vajon minden 10. osztályosnak tudnia kell, mi a tézisregény, utazóregény, aszklepiádeszi, alkaiozi, szapphói strófa stb.?)

A kötelezően feldolgozandó írók, költők, művek száma inkább növekedett, mint csökkent. A részletező életmű, életpálya-tanítás visszaszorult, de az így nyert időbe újabb, korábban nem kötelező írók és művek kerültek (Pl.: Vajon egy Jókai-regényen túl valóban 3-4 novella is kötelező kell, hogy legyen? A Nyugat első nemzedékéből Ady, Móricz, Babits, Kosztolányi, Juhász, Tóth Árpád, művein túl kötelező kell, hogy legyen Karinthy, és még néhány mű egy hosszú névsorból? De feltehető az a kérdés is, hogy vajon kortárs magyar irodalomnak nevezhető Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domonkos, Vas István? Mi lesz akkor a valódi kortársakkal? stb.)

4.A **B) változat eklektikus és zavaros**. Itt-ott fellazítja a szigorú irodalomtörténeti koncepciót, de túl kevésbé. Bátrabban kellene szakítani az időrendi sorrenddel, és nemcsak a műfaj történeti témakör-szervezés irányában. Számos más rendezőelv is működne.(Pl.: az

Arató-Pála-féle tankönyv kerettanterv előtti változata a 7. és a 8. évfolyam számára. Pl.: A komikum az irodalomban; A sziget-motívum, A beavatás stb.)

5..Bátrabban kell a lexikális anyagot csökkenteni, DE NEM AZ ÓRASZÁMOT, mert akkor semmi sem fog változni. A KORSZERŰ, A TANULÓK MUNKÁJÁRA ALAPOZOTT TANÍTÁS-TANULÁS IDŐIGÉNYESEBB. A képességek fejlesztéséhez IDŐ KELL.

Ne tartsunk attól, hogy túl kevés lesz a lexikális anyag. Többet mindig lehet tanítani, ha van rá igény, fogadókészség, érdeklődés. Részben a tanórán, részben a választható fakultációkon, szakkörökön.

6.A tananyag csökkentése mindaddig nem lesz hatékony, amíg NEM VÁLTOZIK A FELVÉTELI RENDSZER. Az állami felsőoktatási intézmények magyarból és történelemből olyan **írásbeli teszteket állítanak össze, amelyek tobzódnak a fejből tudni nem érdemes tényanyag kikérdezésében.** Ezzel minden szabályozást felülírva lehetetlenné teszik a közoktatás modernizációját. Egy példa: az egyik történelemtesztben a következő kérdés volt olvasható: „Mi volt Hitler autójának rendszáma” Ugyanis a tankönyv egyik illusztrációján látható volt, amint Hitler a kocsija előtt áll, és tüzetesebb vizsgálódás után a rendszám is olvasható volt. Erre kellene emlékeznie egy felvételiző diáknak? Az egyházi felsőoktatási intézmények pl. már nem követik ezt a felvételi koncepciót, és mégsem szűkölködnek tehetséges és a tanulásnak elkötelezett diákokban.

Megbízólevél 2002. Megválasztottak a Fővárosi Közgyűlés tagjának

SPIRA VERONIKA

A MAGYAR OKTATÁSI RENDSZER NÉHÁNY MEGOLDÁSRA VÁRÓ PROBLÉMÁJÁRÓL

Fővárosi Pedagógiai Napok 2001.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Kollégák!

A téma, amelyről szólni szeretnék, a magyar közoktatás néhány olyan alapvető problémája, amely bármilyen közoktatás-fejlesztési program, felzárkóztatás vagy hátránykompenzáció esetén szembe kell néznünk. Szembe kell néznünk akkor is, ha egy-egy iskola helyi tantervét készítjük el, akkor is, ha helyi, megyei, fővárosi vagy országos fejlesztési tervet készítünk, oktatáspolitikai koncepciót alkotunk.

Meggyőződésem, hogy a magyar oktatás ma a jelen és a jövő kihívásainak csupán részlegesen, felemásan tud megfelelni. Mi ez a kihívás? A fejlett ipari országokban, de nálunk is a 60-as, 70-es évek folyamán **a középfokú oktatás a tömegoktatás részévé vált,** majd fokozatosan **a felsőoktatás is megszűnt csupán az elit képzésének színhelyeként funkcionálni.** Az újabb és újabb nemzedékek egyre hosszabb ideig részesülnek képzésben, sőt ma már az egész életen át való tanulásról beszélünk. Ez a változás már önmagában arra kellett volna, hogy vezessen a hazai közoktatásban, hogy megtörténjen **az alap- és középfok funkciójának átgondolása.** Ez nem történt meg. Az oktatás e két szintjén a követelmények és az ismeretanyag még ma is úgy van kijelölve, mintha ott véget érne az adott korosztály oktatása, illetve, mintha még mindig csak az elit képzésére szolgálna, mintha nem a tömegoktatás része lenne.

Más oldalról, **az informatika korában,** amikor az ismeretszerzés forrásai és csatornái hallatlanul kiszélesedtek, a mi iskolarendszerünk, oktatási dokumentumaink ma is arra kényszerítik iskoláinkat és tanárainkat, hogy **korszerűtlen módszerekkel, az ismertszerzés fő forrásaként a tankönyvet és a tanárt állítsák a középpontba.** Nem is szólva arról, hogy korunkban a **tárgyi ismeretanyag elévülésének rátája hihetetlenül felgyorsult.** Mi pedig tanuláson még mindig elsősorban az ismeretanyag nagy mennyiségének mechanikus memorizálását értjük. Mindezek a változások (a tömegoktatás térnyerés, az információrobbanás) a fejlett ipari országokban, sőt a felzárkózó térségekben is jelentős átalakulást hozott, míg ez nem mondható el Magyarországról.

Meggyőződésem, hogy miközben jelentős átalakulás és modernizáció ment végbe az élet minden területén, az oktatásban elmaradt a rendszerváltás, sőt, azok **a modernizáció felé mutató lépések, amelyeket az előző két kormány megtett, a mai visszavette.** A kerettantervek, a 8+4-es iskolaszervezet megmerevítése, a sulinet-program befagyasztása, a szakképzés bizonytalanná tétele mind olyan körülményeket teremtettek, amelyek **a 15-20 évvel ezelőtti, már akkor is korszerűtlen állapotokat hozták vissza, sőt néhány vonatkozásban még ahhoz képest is visszalépést tapasztalhatunk** (szakképzés helyzete, az iskola és a tanár szabadsága). **A központosítás, a bizalmatlanság, a mindent ellenőrizni akarás, a szakma és a társadalom kiskorúsítása az állami felelősségre hivatkozással visszaveszi azt a modernizációt is, amely a rendszerváltás utáni első nyolc évben végbement.** Az oktatásért nem a kormányzat egyedül a felelős, hanem az oktatás minden

résztevője, a fenntartók, a pedagógusok, a szülők, a diákok. A felelősség megosztása annál is helyénvalóbb, hiszen **végre magunk mögött kellene hagyni azt a hamis felfogást, hogy az állam, és az államot négy évre megtestesítő kormány mintegy adakozik és parancsol a társadalomnak.** A parlamentet szabad polgárok választják az ügyeik intézésére és a saját pénzüknek a társadalom javára történő felhasználásra. Ebből a társadalmat kizárni visszavezet **a puha és kevésbé diktatúrához. Pártállam nemcsak egypártrendszerben lehetséges, hanem van többpárti pártállam is. Nem volna jó, ha afelé tartanánk.** Meggyőződésem, hogy az oktatás modernizációja is csak konszenzusos demokráciával, a résztvevők bevonásával lehetséges. Ellenkező esetben csak stagnálás következhet be. **Minél erőszakosabb az állam, a pedagógusok annál inkább a zárt ajtók mögött dolgoznak, úgy, ahogy jónak látják.** Ez az állapot pedig csak ritkán eredményezhet mást, ahogy a rendszerváltás előtti évtizedek mutatják, mint értékörzést, és kevés modernizációt. A magyar oktatásnak pedig egyaránt szüksége van az értékörzésre és a modernizációra, mégpedig **felkészült, motivált, együttműködésre kész, alkotni engedett pedagógusok munkája nyomán.**

Hogyan is működik a központosítás? Most nem az oktatásirányítási dokumentumokon vagy a kerettantervek mindenki által tapasztalt példáján világítanám meg, hanem **paradigmaként nézzünk egy kevésbé ismert, nyilvánosság előtt alig elemzett példáját, a közoktatás-fejlesztési közalapítványok működtetését.** A központosítás a Közoktatásfejlesztési Közalapítványok helyzetét is jelentősen megváltoztatta az elmúlt három évben. A közalapítványok feladata a törvény szerint a megyei illetve a fővárosi középtávú fejlesztési tervében kitűzött feladatok végrehajtása. Ennek a lényege az, hogy helyben kell kitűzni a korszerűsítés főbb irányait, prioritásait, és azokat kell végrehajtani részben helyi forrásokból, részben a közalapítványokon keresztül központi forrásokból. **Hogyan kérdőjelezi meg, korlátozza a kormány a helyi autonómiát a közalapítványok esetében?** Maga jelöli ki a feladatokat, amire a pénzt adja. Ez a **hatáskör elvonást** jelent, **ez a bizalmatlanság jele, a helyi felelősségvállalás korlátozása.** Egyúttal **a törvény megkerülése** és pénzelvonás is a helyi feladatoktól. De ez még nem minden. Ugyanis ezek a központosítással kitűzött feladatok kormányrendeletek által a fenntartók, önkormányzatok számára kötelezően kijelölt fejlesztési feladatok. Tehát ezek finanszírozása is központi feladat. A pénzt pedig oda kellene telepíteni, ahová a feladatot leosztották. **A kétharmados önkormányzati törvény szerint ugyanis minden új feladathoz új forrást kell biztosítani** a kormánynak az önkormányzatok számára. E forrásokat azonban a feladatok címzettjei nem kapják meg, annak ellenére, hogy a végrehajtás felelőssége az övék. A szükséges pénz egy töredéke a közalapítványokhoz kerül, hogy osszák szét. De nem a feladatok címzettjeinek, vagyis az önkormányzatoknak. Ezt nem is tehetnék, hiszen ezt a törvény tiltja, hanem maguk az intézmények pályázhatnak e forrásokra. Így a közalapítványoknak juttatott pénz egyrészt **megnyirbálja a közalapítványok autonómiáját, elvonja a forrásokat a helyi fejlesztésektől, a leosztott forrásokat olyan országos programokra kapják, amelyek finanszírozása az állam feladata lenne,** és az önkormányzatoknak kellene közvetlenül megkapniuk. Ez a gyakorlat az önkormányzatok mozgásterét is csökkenti, mert nemcsak a pénzt nem kapja meg, de még a döntés jogában is korlátozva van, amikor a feje fölött átnyúlva közvetlenül az intézményekhez kerül a pénz. **Tehát szűkülő források, szűkülő autonómia, szűkülő modernizációs lehetőségek, különös technikával értelmezett törvények.** Íme, kicsiben a paradigma: **modernizáció helyett visszalépés a pártállami gondolkodáshoz.**

Szemünk előtt vált és válik diszfunkcionálissá oktatási rendszerünk, szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy **a magyar közoktatásnak mind a tartalma, mind az oktatás módszerei elavultak, korszerűtlenek.**

Mit jelent ez? Azt, hogy **a világtendenciákkal ellentétes irányba haladunk**. A NAT, de még inkább a kerettantervek, az érettségi és felvételi követelmények hatalmas ismeretanyagot tesznek kötelezővé. Ezért a tanórán nálunk elsősorban **a tanár dolgozik**. Az órára készülve ő gyűjti össze, rendszerezi, értelmezi, didaktizálja **az ismeretanyagot és a diákoknak készen és lekerítve átadja**. **Milyen a korszerű iskola? Ennek éppen a fordítottja**: a tanár megtervezi, megszervezi, majd értékeli a munkát, a tudás megszerzése a megfelelő segédanyagok feldolgozásával és a megfelelő szervezeti formák között, a diák feladata. **A korszerű iskolában a diák megtanulja az önálló ismeretszerzés korszerű technikáit**. Nálunk **a diák feladata, hogy figyeljen, jegyzeteljen, másoljon a tábláról stb.** Az így szervezett tanulási-tanítási folyamat **súlyos fegyelmezési problémákhoz, iskolai kudarcokhoz, lemorzsolódáshoz vezet**. A gyerekeket pedig nem lehet leváltani. A mai gyerekeket nem lehet a régi módszerekkel, a régi követelmények alapján eredményesen oktatni.

Tudomásul kell vennünk, hogyha a tanuló maga dolgozik, nemcsak ismeretanyagot sajátít el, de tanulási, ismeretszerzési technikát is tanul, egyben a szocializációja is eredményesebb, mert a felelőssége is nagyobb. Ha ezt nem vesszük tudomásul, akkor az oktatásügyön messze túlmutató társadalmi problémák közepén találjuk magunkat.

A magyar oktatási rendszer, a magyar közoktatás másik súlyos problémája, hogy rendkívül szegregált. Egy-egy iskolába nagyon hasonló képességű és szociális háttérű gyerekek járnak. Ez pedig az egyik fő akadály a társadalmi méretű szocializációnak, a leszakadó rétegek integrációjának. Ha az egyes szociális rétegbe tartozók még gyermekkorukban sem ismerik meg egymást, hogyan képzelhető el társadalmi kohézió. Az elit iskolákba egészen más tanulók járnak, mint egy átlagos gimnáziumba. Egy jó hírű közgazdasági szakközépiskolába egészen más gyermekeket íratnak be, mint egy ipari szakközépiskolába vagy szakiskolába. A legszomorúbb azonban az, hogy **a szegregáció már az óvodában elkezdődik**, és az általános iskola alsó, majd felső tagozatán is érvényesül. Nagyobb településeken az intézmények között történik meg az elkülönülés, a kisebb településeken az intézményen belül. Ez utóbbi szokott nagyobb fel-tűnést kelteni. Valamennyien hallottunk kisebb településeket az a), b) és a c) osztályok közötti különbségtételről. Hallottunk arról, hogy **a roma tanulókat milyen diszkrimináció éri**, hogy a c) osztályokba kerülnek, vagy melléképületben vannak a tantermeik. Sokukat a kisegítőiskolákba irányítják. De arról kevesebb szó esik, hogy **a nagyobb településeken**, ahol sok iskola van, hogyan folyik a spontán szegregáció. Hiszen ezt **elfedi a szabad iskolaválasztás**. A magyar oktatásügy korszerűsítésnek ezt a szegregációt is kezelnie kell. Olyan országos és helyi programokra lenne szükség első lépésben, amely egyrészt a tehetséggondozást, másrészt **a felzárkóztatást, az esélyteremtést már az óvodás kor elején megkezdi**. E tekintetben **az egyházak sem váltották be a hozzájuk fűzött rendszerváltó reményeket**. **Az elesettek gyermekeinek iskoláztatásával kevesebbet vagy egyáltalán nem foglalkoznak, inkább a kiválókért, a nagyobb presztizsű társadalmi rétegek gyermekeiért folyó versenybe szálltak be**.

Az alapítványi iskoláknak ennél sokkal jobb a mérlegük. Számszerűen is a legtöbbjük a valamilyen szempontból **hátrányos helyzetű gyermekekkel foglalkozik** (magatartartási és beilleszkedési és tanulási zavarokkal küzdőkkel pl.) vagy az előző rendszerben tiltott **reformpedagógia módszereit** és kultúráját gyakorolják és terjesztik. Ezzel valóban a kínálatot bővítik és műhelyeivé válnak egy korszerű pedagógiának. Ezek az iskolák azonban meggyőződésem szerint alkotmányellenesen hátrányos megkülönböztetést szenvednek, de nemcsak ők, hanem az általuk nevelt gyerekek és családjuk is. Míg az önkormányzatok a

szűkös állami normatívát saját forrásaikból, amelyek szintén közpénzek, ki tudják egészíteni, az egyházi iskoláknak az állam biztosítja szintén közpénzekből a különbözetet, addig **az alapítványi és magániskolák diákjai az állami normatíván túl semmilyen központi közpénzben nem részesülnek.**

Minden felmérés, statisztika azt a tapasztalatot erősíti, hogy az **iskolai kudarcok** nem csökkennek Magyarországon, hanem inkább növekednek. Már nem is a tölcészerűen felépülő iskolai rendszer a magyar oktatás legnagyobb problémája, ami még a 90-es évek elején alapvető baj volt (vagyis a magasabb iskolai, egyetemi képzést adó intézmények kis befogadóképessége), hanem **a középtájon kihulló, még a 8 osztályt sem befejező**, minden további tanulásra, képzésre esélytelen fiatalok számának megnövekedése. E probléma megoldására sem látható e pillanatban országos koncepció, remény a paradigmaváltásra.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy amíg ezekkel a kérdésekkel országos léptékű oktatáspolitikai nem foglalkozik, **mi a teendő helyben.** Mit tehet az önkormányzat, a Köznevelés-fejlesztési Közalapítvány, az iskola, a pedagógus?

Sokat, de nem eleget. Az **önkormányzatoknak** olyan helyi oktatás-politikai koncepciót kell készíteniük, ami a helyi problémákat kezeli, szűkülő forrásaikból pedig ki kell egészíteniük az oktatásra szánt pénzeket. Foglalkozniuk kell a hátránykompenzációval, a felzárkóztatással, a tehetséggondozással. Amire csak kevés befolyásuk van, az az oktatás tartalmának a korszerűsítése. Még így is **sokat tehetnek a nyelvoktatás színvonalának emeléséért, a számítógép-ismeretek általánossá válásáért, az egészséges életmódra nevelés feltételeinek biztosításáért.** Fővárosi példákat idézek fel: Évek óta működik a fővárosi ösztöndíj program, amely több száz tanulónak nyújt anyagi segítséget, a hátránykompenzációs alap, a nyelvoktatást támogató pályázatok, a fővárosi tejakció, a módszertani, tartalmi modernizációt szolgáló alap stb. Évente több alapítványi iskolával kötünk köznevelési szerződést stb.

Hasonlókat tapasztalunk a **Fővárosi Köznevelés-fejlesztési Közalapítvány** tevékenységében is, amely négy éves fennállása alatt számos olyan pályázatot irt ki, a romló körülmények ellenére, amelyek a helyi fejlesztést és a hátránykompenzációt szolgálják. Csak néhány pályázati témára utalnék, amely jól mutatja, hogy a köznevelési alapítvány érzékeli a magyar oktatásügy említett problémáit, és a maga eszközeivel ezeket orvosolni kívánja:

- a) Tanulási, magatartási és beilleszkedési zavarokkal küzdő gyerekek oktatásának, nevelésének segítése
- b) A tanulók hátrányos helyzetének kezelése középiskolai intézményekben, kollégiumokban .
- c) Az iskolarendszertől korábban kiesett, hátrányos helyzetű tanulók fiatalok esélynővelése.
- d) Az európai integrációhoz kapcsolódó feladatok támogatása.
- e) Egészséges életmódra nevelés.

Van kulturális programok támogatása, operabérlet, Shakespeare-sorozat megtekintésének támogatása kollégisták és állami gondoskodásban élők számára, szakképesítéshez jutás támogatása, idegen nyelvek tanulását elősegítő infrastruktúra beszerzése, a sulinet-programból kimaradtak bekapcsolása az informatikai képzésbe az internet hozzáférés kiépítésével, rendszergazda-képzés, romatanulók lemorzsolódását megelőző, továbbtanulásukat segítő pályázat stb.

Mit tehetnek az iskolák, a pedagógusok? Mindenekelőtt fontos, hogy saját tapasztalataikat feldolgozzák, reflektálják. Sajnos a **tanárképzés** sincs még felkészülve arra, hogy a tömegoktatás korszerű módszereivel megismertesse a tanárjelölteket. A gyakorló tanároknak azonban már számos tapasztalatuk halmozódott fel. Ezeket érdemes összegyűjteni és alkalmazni. A **korszerű tanár-továbbképzések**, amelyek nemzetközi kontextusban mutatják be az oktatás új irányait, mindenképpen érdemes figyelemmel kísérni. Ebben a megújult **Fővárosi Pedagógiai Intézet** is segítséget tud nyújtani, mint a főváros szakmai szolgáltató intézménye. A fővárosi iskolahálózatban nem ritka diákcsera programok is jó alkalmat adnak **más országok oktatási-nevelési gyakorlatának megismerésére**, korszerű **szakirodalom** megismerésére.

Amíg az országos szintű problémák, amelyekről szóltunk, nem oldódnak meg, vagy legalábbis korszerű koncepció nem születik orvoslásukra a megfelelő pénzügyi fedezet biztosításával, addig **helyben**, az önkormányzatok, az intézmények, a közalapítványok szintjén kell megtennünk mindent, amire kompetenciánk, erőnk és lehetőségünk van.

Addig is kíváncsok minden résztvevőnek sok használható tapasztalatot e rendezvénysorozat programjain.

Fővárosi Pedagógiai Napok

Az Oktató Városok (IAEC) II. Közép-Európai Regionális Konferenciájának köszöntése

In: Az OktatóVárosok Nemzetközi Szövetségének
II. Közép-Európai Találkozója. FPI. 2002.5.o.

Ladies and Gentlemen,
Dear colleagues,

On behalf of the Education Committee of the General Assembly of Budapest, I would like to welcome you in our city. It is an honour for me to chair the 2nd Central European Meeting of the International Association of Educating Cities.

Let me introduce myself: I am Veronika Spira, deputy president of the Education Committee of Budapest. I would like to introduce to you the members of the conference board: Ms Pilar Figueras, Secretary General of IAEC, Ms. Marina Canals, Secretary of the IAEC, dr. János Schiffer, Deputy Mayor of Budapest, dr. Antal Pálinszki, president of the Education Committee of Budapest.

I would like to welcome all international and Hungarian participants of the conference. It is a pleasure for us that we can host representatives from as many as 12 cities from abroad, from 9 Hungarian cities and from 8 districts of Budapest at our regional conference today.

Before I ask Deputy Mayor János Schiffer to open the conference, I would like to inform you about a small change in the programme. Following the opening speech by Mr. Schiffer, I will ask Ms. Katalin Kiss, Head of the Department of Settlement Protection of Budapest, to give her lecture. Ms Kiss has to leave our meeting afterwards for a personal and joyful reason: She should not miss the master's degree celebration of her son today at noon. I hope you will understand that we respect her reason and change the announced order of the speeches.

And now, I would like to ask Mr. Schiffer to give his opening speech.

Fent: (Balról jobbra): Pilar Figueras asszony, a szervezet elnöke, Spira Veronika, Magyar Bálint oktatási miniszter, Pálinszki Antal, az oktatási bizottság elnöke

Alsó kép: (balról jobbra) Spira Veronika, Pálinszki Antal, Pilar Figueras asszony

Beszámoló a Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács

2004 évi, az oktatást (közoktatás, szakképzés, felsőoktatás)

területét érintő tevékenységről,

a 2004. évi célkitűzések értékelése

Készítette: Dr. Spira Veronika
a tanács tagja, az OM delegáltja
2003.

I. Célok

**A Közép-Magyarországi RFT prioritásai az oktatás területén
2001-2006-ra kidolgozott stratégiai tervének 2004-es
aktualizálása alapján (az elfogadott dokumentum szövege
alapján):**

1. Az óvodai és az alapfokú oktatási-nevelési intézmények infrastrukturális fejlesztése felkészítés az élethosszig tartó tanulásra, az információs és tudáslapú társadalomra, képességfejlesztés

Olyan fejlesztések támogatása, amelyek vállalják az intézményfenntartó társulások létrehozását, integrált oktatást folytatnak, különösen a speciális nevelési igényű gyermekek és a roma tanulók tekintetében

Olyan fejlesztések támogatása, amelyek magukban foglalják a számítástechnikai eszközökkel való ellátást a tanulóknak, és az internet hozzáférést biztosítják a helyi közösségek számára is.

2. Régió specifikus szakmai képzések támogatása

A tudás-társadalom küszöbén az emberi erőforrás képzettsége, kreativitása mindinkább háttérbe szorítja a fejlődést hagyományosan meghatározó tényezőket. Az élethosszig tartó tanulás korszakába léptünk, ahol a **tudás közvetítőjévé az iskola mellé a munkahely lép elő**. A korszerű ismeretek nem egy-egy hagyományos szakterülethez kötődnek, hanem több tudományág határmezsgyéjén keletkeznek. Az informatikához kapcsolódó vállalati fejlesztések, változások szükségessé teszik a munkaerő továbbképzését.

A régióban foglalkoztatott **munkaerő folyamatos továbbképzésének biztosítása**, a kutatás, az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolat erősítése ezért elengedhetetlen feladat.

Az **információs technológia lehetséges integrálása a képzésbe** kettős: egyrészt a felhasználói szintű számítástechnikai ismeretek megszerzésének, másrészt az információs technológia alkalmazásával az egyéb ismeretek befogadásának támogatásával.

Kiemelkedő fontosságú a színvonalas nyelvi képzések támogatása.

3. A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÉS A HELYI SZEREPLŐK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK ERŐSÍTÉSE

Az **információs technológia lehetséges integrálása a képzésbe** kettős: egyrészt a felhasználói szintű számítástechnikai ismeretek megszerzésének, másrészt az információs technológia alkalmazásával az egyéb ismeretek befogadásának támogatásával.

Kapcsolódó támogatási területek

- Ágazati szakmai szervezetek, közvetítő intézmények eszközbeszerzése, képzési programjai,
- Speciális felsőoktatási képzési programok indítása,
- Az oktatás-kutatás- gyakorlat együttműködésében megvalósuló kutatás-fejlesztés.
- Távoktatási tananyagok kidolgozása és távoktatási programok indítása.

Előnyt élveznek azok a fejlesztések, amelyek:

- az oktatási-kutatói intézmények és vállalkozások együttműködésével jöttek létre,
- amelyeket több szervezet közösen nyújt be,
- amelyek javítják a fogyatékosok, hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségét,
- amelyeknek a régió, esetleg az ország határán túlmutató hatása is van.

4. Regionális tudásközpontok kialakítása

A Közép-Magyarországi Régióban összpontosul az ország felsőoktatási és kutatási intézményeinek jelentős része, itt található legnagyobb számban innovatív kis- és középvállalkozások. A régió országos szinten tudásközpont szerepét tölti be. Ahhoz, hogy a régió nemzetközi viszonylatban is **betöltse ezt a funkciót, erősíteni kell a tudásbázisát**, építve a kialakult belső tudásközpont szerepre, kihasználva az abból fakadó lehetőségeket.

Az **információs technológia lehetséges integrálása a képzésbe** kettős: egyrészt a felhasználói szintű számítástechnikai ismeretek megszerzésének, másrészt az információs technológia alkalmazásával az egyéb ismeretek befogadásának támogatásával.

Kapcsolódó támogatási területek

- Speciális felsőoktatási képzési programok indítása,
- Távoktatási tananyagok kidolgozása és távoktatási programok indítása,
- Az oktatás-kutatás- gyakorlat együttműködésében megvalósuló kutatás-fejlesztés.

5. A regionális tudásközpontok infrastruktúrájának fejlesztése.

A Közép-Magyarországi Régióban összpontosul az ország felsőoktatási és kutatási intézményeinek jelentős része, itt találhatók legnagyobb számban innovatív kis- és középvállalkozások. A régió országos szinten tudásközpont szerepet tölt be. Ahhoz, hogy a régió nemzetközi viszonylatban is betöltse ezt a funkciót, erősíteni kell a tudásbázisát, építve a kialakult belső tudásközpont szerepre, kihasználva az abból fakadó lehetőségeket.

II. A Tanács működése, ülései

A Tanács átlagosan évi 7-8 ülést tart, 5 bizottsága van: Gazdasági, Stratégiai - Tervezési, Agglomerációs, Nemzetközi (Európai Unió és Térségi Kapcsolatok) valamint az Ellenőrzési Bizottság. Ezek 4-9 főből állnak. Külön Oktatási Bizottság, munkacsoport nem működik.

2004-ben eddig 6 ülés volt. A legfontosabb előterjesztések a következők voltak:

1. Előterjesztés az átdolgozott 2003. évi TTFC (Térség- és településfelzárkóztatási célú irányzat) pályázatokról
2. Előterjesztés a 2001. évi és a 2002. évi befejezett Tükörrégiós pályázatok zárójelentéseinek elfogadásáról
3. Előterjesztés a MeH és a Pro Regio Kht. között létrejött projektgenerálási támogatási szerződés keretében kidolgozandó 70 db projektötlet kiválasztására (70-ből 3 oktatási beruházás, 8 esélyteremtés, tartalomfejlesztés, a később kiválasztott 15-ből csak 2 oktatási témájú)
4. Előterjesztés a Közép-magyarországi Régió 2004-2006-os időszakra vonatkozó Operatív Programjának kidolgozására

5. Előterjesztés a Regionális Akcióterv kiegészítésére

6. Tájékoztató a munka-erőpiaci helyzet várható alakulásáról és a foglalkoztatást elősegítő és a munkaerő képzettségét javító intézkedésekről
7. A TTFC pályázati rendszer működtetésével kapcsolatos feladatok
8. A Regionális Fejlesztési Operatív Program kiegészítése az óvodai és az alapfokú oktatási-nevelési intézmények infrastrukturális fejlesztésével és a felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők együttműködésének erősítése pályázattal.
9. A regionális akcióterv elfogadása
10. Előterjesztés a Terület- és régiófejlesztési célú irányzat 2004. évi pályázati kiírásának elfogadására (90/2004. (IV. 25) Korm. rendelet)
11. Előterjesztés a 2004. évi TRFC pályázatok lebonyolításáról és a Szakértői Bizottság összeállításáról (90/2004. (IV. 25) Korm. rendelet)
12. A Regionális Fejlesztési Tanács döntési hatáskörébe utalt fejezeti kezelésű előirányzatokról
13. Tájékoztató a Közép-magyarországi régió 2004-2006-os időszakra vonatkozó Operatív Programjának tervezésének folyamatáról. A fókuszcsoporthoz megbeszélések javaslatának ismertetése („Mit támogasson a KROP?”)
14. Tájékoztató a Regionális Fejlesztési Tanács döntési hatáskörébe utalt fejezeti kezelésű előirányzatokról
15. Előterjesztés a Közép-magyarországi régió 2004-2006-os időszakra vonatkozó Operatív Programjának (KROP) elfogadására. Ebben az oktatásra vonatkozó témák és százalékok:

A régió fejlesztési prioritásai a következők:

- Vállalkozásfejlesztés
- Emberi erőforrások fejlesztése
- Infrastruktúra fejlesztés és a környezet állapotának javítása
- Területi kiegyenlítés- (Vidékfejlesztés)
- E-régió kialakítása

EMBERI ERŐFORRÁS FEJLESZTÉS	280	15%	15%
A régió tudásbázisának fejlesztése	0	17%	17%
Hátrányos helyzetű munkanélküliek munkaerő- piaci integrációjának segítése	30	33%	33%
Az óvodai és az alapfokú oktatási-nevelési intézmények infrastrukturális fejlesztése	250	50%	50%

16. Előterjesztés Regionális munkacsoport létrehozása az Európa Terv (2007-2013) és a Második Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT2) tervezésére, a tervezés tartalmi és szervezeti kereteinek kialakítása

III. NFT 2

Eddig a következők történtek:

1. Létrejött a regionális munkacsoport az NFT 2 tervezésére

2. A célok megismerése: A 2007-2013-as időszak fejlesztési terve – az uniós kohéziós politikával összhangban – négy hipotetikus **stratégiai pilléren** nyugszik:

- társadalmi és gazdasági **kohézió**,
- az ország **versenyképességének** javítása,
- a **tudásvezérelt** és megújuló társadalom megerősítése,
- a **fenntartható** fejlődés elvének érvényesítése.

3. Tájékoztatás a feladatokról: A Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács (Tanács) Bizottságai Tájékoztatót hallgattak meg az Európa Terv (2007-2013) és a Második Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT 2) készítésének során következő feladatairól:

- **Stratégiai Tervezési Bizottság – 2004. 09. 08. 9:00;**
- **Agglomerációs Bizottság – 2004. 09. 08. 13:00;**
- **Gazdasági Bizottság – 2004. 09. 09. 13:00.**

4. A Nemzeti Fejlesztési Hivatal munkatársai által tartott előadást, és a kapcsolódó háttéranyagot megismerték a tanács tagjai is

5. A bizottsági tagok eljárási és szakmai javaslatokat fogalmaztak meg, és a Bizottságok elnökei a Tanács elé terjesztették azokat.

6. A Tanács megismerte a javaslatokat, 18 javaslatot elfogadott

7. A Tanács a bizottsági ajánlásokban megfogalmazottakkal egyetértett, és felkérte a Tanács elnökét, hogy azokat juttassa el a Nemzeti Fejlesztési Hivatal vezetője számára. (szeptember 21.)

8. Október 20-ig előzetes terveket, terv-elképzeléseket kellett leadni
9. megkezdődött a tervek, javaslatok feldolgozása

IV. Kapcsolatok építése:

1. **Gulyás József országgyűlési képviselő és a Pest megyei közgyűlés alelnöke** számos szakmai **egyeztetést** szervezett a tanács tagjai, bizottsági tagok és szakértők számára, amelyen én is részt vettem, és **módom volt kifejteni a véleményemet** az oktatás fejlesztésének támogatandó irányairól (főváros – agglomeráció együttműködése; szakképzés fejlesztése a munka-erőpiaci igények figyelembevételével, szakiskolák fejlesztése, infrastruktúra fejlesztésének támogatása, sajátos nevelési igényű diákok, romatanulók integrált nevelése stb.)
2. Mint 14 éve fővárosi képviselő, az oktatási bizottság alelnöke az átlagosnál több lehetőségem volt **kapcsolatot tartani** a főváros küldöttével, **Bakonyi Tibor főpolgármester-helyettessel, aki a Gazdasági Bizottság elnöke, és számos más bizottsági taggal**, így Szász Domokossal (Agglomerációs Bizottság), Varga Kristóf, Pataki Pál, Groszné Krupp Erzsébet (Nemzetközi), valamint a régió kisebb-nagyobb településeinek polgármestereivel.

V. Jövőbeni feladatok, javaslatok:

A Minisztérium dolgozzon ki egy előterjesztést, amely valamennyi régióban a Minisztérium küldötte előterjeszt és megvitatásra javasol. Ebben az előterjesztésben **az oktatás helyzetéről, szerepéről és fejlesztési irányairól** lenne szó, valamint konkrét javaslatokról a fejlesztés prioritásait tekintve. Az előterjesztés tartalmazná a különböző szempontú **országos felméréseket és azok értelmezését**, valamint az azokból következő **teendőket**. Tegyen javaslatokat, ajánlásokat a régiók számára a **2007-20013-as Európa Terv, az NFT II. kidolgozásához az oktatás területén**.

DR. SPIRA VERONIKA

A SZAKKÉPZÉS ÉS A PREVENCIÓ
A fővárosi önkormányzat oktatáspolitikája és a szakképzés

Az előadás elhangzott: a „Diplomás munkanélküliség a fővárosban”
szakmai konferencián 2004. június 1.-én

Az előadást PowerPoint vetítés kísérte

Megjelent: az azonos című kiadvány 59-69. o.

Kiadó: Fővárosi Esélyegyenlőség Módszertani Iroda 2004.

Szerkesztő: Komka Norbert

Ahhoz, hogy a szakképzés be tudja tölteni minden fontos funkcióját, országos, helyi és intézményi szinten összehangolt célok és összehangolt működtetés szükséges. Mik is ezek a **célok**? **Az országnak jól képzett, megújulásra kész, mobil munkaerőre van szüksége** ahhoz, hogy vonzó legyen a befektetők számára, hogy az ország versenyképessége nőjön, fejlődése töretlen legyen. **Az egyén számára** alapvető érdek, hogy **a képzés jó alapul szolgáljon arra, hogy a munkaerőpiacon élete minden szakaszában igényei szerint érvényesülhessen.** Ehhez az szükséges, hogy olyan **képességek** birtokába jusson, amelyek alkalmassá teszik az **egy életen át tartó tanulásra**, olyan korszerű ismereteket szerezzen, amelyek egy **posztindusztriális, információs és tudásalapú társadalomban** versenyképesek.

E célok eléréséhez **korszerű oktatáspolitikai** szükséges, amely a **foglalkoztatáspolitikával, a nemzeti fejlesztési tervvel összhangban** képes az oktatás tartalmát, tárgyi feltételeit, ösztönzőit **megtervezni, folyamatosan karbantartani, fejleszteni**, és ezzel egyidejűleg képes **szolgálni az ország és az egyén érdekeit.** A felsőoktatás kapui megnyíltak az elmúlt 14 évben, mára a cél nem a felsőoktatásban továbbtanulók arányának növelése egy-egy korosztály körében, hanem **a szakképzés társadalmi presztízsének növelése.** Ma olyan ösztönzőkre van szükség országos és helyi szinten, amelyek a fiatalok figyelmét és ambícióját a szakképzés felé fordítja. A szakképzés presztízsét jelentősen növelheti **az iskolák felszereltsége, a szakképzés tartalmi megújulása, az oktatási, nevelési módszerek korszerűsítése, a gyakorlati képzés rendszerének letisztulása, a kompetenciák világos megosztása és átláthatósága, és nem utolsósorban a tanulói jogok és érdekek törvényi garanciáinak ellenőrzött érvényesülése.** A munkaerőpiac már évek óta jelzi az irányváltás szükségességét. Csak **a Közép-Magyarországi Régióban 14-15%-os a munkaerőhiány**, különösen az ács, hentes, állványozó, kőműves, hegesztő, szabó, lakatos, forgácsoló, pék, villanyszerelő, klíma- és szellőzőszerelő szakmákban.

A szakképzés presztízsének a növelése és a prevenció (a kallódás, a pályaválasztási inkompetencia, a munkaerőpiacon elszenvedett kudarc, a váltásképtelenség megelőzése) azonban az óvodai neveléssel kezdődik és a közoktatás alsóbb és felsőbb évfolyamain teljesedik ki. **A közoktatásnak és vele együtt a szakmai és szélesebb közvéleménynek szemléletváltásra van szüksége.** Az iskolai kudarcok, a tanulástól

való elidegenedés legfőbb oka az oktatás szemléletének és a nevelési módszereknek a korszerűtlensége. A következő tanévtől belépő **NAT** koncepciója ebből a szempontból változást hozhat a közoktatásban, ha az átmegy a gyakorlatba. A koncepció lényege, hogy a közoktatás színvonala a kötelező lexikális tudásanyag mennyiségének csökkentésével, **a képességek (a tanulási, a beszéd-, az olvasási, a szövegértési, az íráskészség, a kezűgyesség, a térlátás, az önálló és kreatív tevékenykedés) fejlesztésére szánt idő növelésével érhető el.** Akkor hatékony a közoktatás, ha abban minden tanuló a személyiségállapotának, képességeinek megfelelő oktatásban és nevelésben részesül. Ez teheti lehetővé, hogy diákjaink ne kudarcokat éljenek át az iskolában, a lemorzsolódás csökkenjen, a kallódó fiatalok száma jelentősen kisebb legyen, hogy a különböző területeken tehetséges tanulók (sport, kezűgyesség, szervezőkészség stb.) egyaránt megbecsült tagjai legyenek egy-egy iskola diákközösségének.

E szemléletbeli megújulás azt is igényli, hogy a tízedik osztály utáni **szakiskolák tantervét, oktatási módszereit, a vizsgák követelményrendszerét is korszerűsítsük.** Kiépüljön a **„második esélyt” adó iskolák rendszere** szakszerű és hatékony nevelési és felzárkóztatási programmal, korszerű, az egyéni és kiscsoportos foglalkoztatást is magában foglaló módszerekkel.

Szükséges a többcélú intézmények, vagy más szóval **komprehenzív iskolák számának bővítése**, amely **megszünteti a szegregációt**, és különböző képességű és ambíciójú tanulók számára nyújt oktatási és képzési lehetőségeket egy fedél alatt. Sőt lehetőséget ad a pályamódosításra az iskola falain belül is: tízedik osztály után a szakiskola és az érettségi is választható út, de a szakiskola után is mód nyílik az érettségire való felkészülésre a felnőttoktatás keretein belül az adott intézményben.

A **prevenció lényege az óvodától 16 éves korig a sokoldalú képességfejlesztésben rejlik**, a személyiségre szabott oktatási és nevelési módszerek alkalmazásában, a fejlesztő- és gyógypedagógusok, pszichológusok állandó jelenlétében, a kiterjedt pályaaorientációban, a különböző szakmák, emberi tevékenységek megismertetésében, kipróbáltatásában. Tizenhat éves kor után mindennek ki kell egészülnie a többirányú választási lehetőségek, a pályakorrekció elérhetőségével, a második esély megteremtésével.

Szakképzés azonban nem képzelhető el **jól strukturált gyakorlati képzés** nélkül. E tekintetben nagyon is átmeneti állapotok uralkodnak az országban. A szocialista nagyipar összeomlása után az oktatási intézményekben milliárdokért kialakított tanműhelyek vették át a vezető szerepet a gyakorlati képzésben, illetve a volt gyári képzőhelyek kft-vé alakulva, vagy más magánvállalkozások kaptak szerepet. Ma **a harc a tanulóért és a szakképzési pénzért, valamint a feladat hátrítása** egyaránt megfigyelhető, és jól megfér egymás mellett. Tudunk olyan szabálytalanságokról is, hogy egyes vállalkozók titokban százezreket, vagy még többet kérnek a szülőktől, hogy felvegyék tanulónak a gyerekeket. A gyakorlati képzés rendszerének átláthatósága, feltételeinek tisztasága és garantált színvonala országos politika feladata, de az e területen működő minden résztvevőt felelősség terhel a **rendezett, európai viszonyok kialakításáért.**

A továbbiakban éppen arról szeretnék beszélni, hogy a szakképzés és a prevenció milyen feladatok elé állítja az iskolafenntartókat, jelesül az ország legnagyobb

iskolafenntartóját, a fővárosi önkormányzatot. **A fővárosnak több mint száz szakképzéssel foglalkozó intézménye van.** E körbe a szakközépiskolák, a szakiskolák, az érettségi utáni szakképzés és a speciális szakképzés (vakok, gyengénlátók, hallássérültek és más sajátos nevelési igényű tanulók képzésére szolgálók) intézményei is beleértendőek. **1835 tanteremben átlagosan 27 diák tanul a fővárosi szakképzési hálózatban.** Az intézmények nagyobb része komprehenzív, vagyis szakközépiskolát, gimnáziumi osztályokat, 10. osztály utáni és érettségi utáni szakképzést is magában foglal. **Ezek az intézmények Budapest, az agglomeráció, Pest megye és néhány távolabbi megye (Fejér, Bács-Kiskun, Nógrád, Heves) tanulóit fogadják, de vannak országos beiskolázású intézményeink is.** A vidékiek évente kb. 5,5 ezer új, bejáró vagy kollégista tanulót jelentenek a főváros iskoláiban.

A fővárosi önkormányzat szakképzés-fejlesztésének néhány olyan területét szeretném bemutatni, amelyek az utóbbi években jelentősen hozzájárultak intézményeink korszerűsítéséhez:

- a szakmastruktúra folyamatos módosítása a munkaerőpiac igényeik figyelembe vételével, új profilok kialakítása;
- intézménykorszerűsítés, TISZK-ek létrehozása
- a szakiskolák fejlesztése; a hátrányos helyzetű; a sajátos nevelési igényű tanulók oktatási feltételeinek fejlesztése;
- a lemorzsolódás csökkentésére tett erőfeszítések; az esélyteremtés;
- az idegennyelv-oktatás, pedagógus-képzés
- a részvétel a felnőttoktatásban és a felnőttképzésben.
- a tanműhelyek korszerűsítése

1.A szakképző intézmények szakmai profiljának folyamatos korszerűsítése. A fővárosi önkormányzat az OKJ 1998-as bevezetése előtt és után is nagy gondot fordított és fordít arra, hogy iskoláiban a szakképzés minél érzékenyebben és gyorsabban reagáljon a piac valóságos igényeire. 2004-ben például 27 intézmény kapott lehetőséget 38 új OKJ-szakma indítására. Elkerülhetetlen azonban, hogy reagálási képességük lassúbb a magánvállalkozásokénál. Ennek oka többek között az, hogy egy közpénzekből, adókból működő iskolafenntartónak mindig nagyobb a felelőssége a lakosság iránt. Különösen igaz ez egy nagy iskolafenntartó esetében, amely közel száz intézmény profilját kell úgy összehangolnia, hogy figyelembe vegye a szakmák arányát, az iskolák földrajzi elhelyezkedését, a tanulók és szülők igényeit, a szabad iskolaválasztás követelményét stb. Például: nem szüntethet meg egy-egy profilt egyik napról a másikra, hiszen kötelezettsége van a bukott tanulókkal szemben is. Vagy hiába tapasztalunk telítettséget a munkaerőpiacon egy-egy szakmában, ha a szülők ezt még nem érzékelik, és igénylik a férőhelyeket, míg a hiányszakmákra alig van jelentkező stb. Figyelembe kell venni azt is, hogy egy-egy új profil engedélyezése előtt a tárgyi és személyi feltételeket az önkormányzatnak biztosítania kell, amely mindig csak a főváros egész költségvetésének összefüggéseit szem előtt tartva lehetséges. Mindezek ellenére és mellett **a szakmai profilok finomhangolása folyamatos** a fővárosban. Egy-egy profilmódosítás átfutási ideje a fővárosban átlagosan két év.

Az **érettségi utáni szakképzés** iránti érdeklődés ugrásszerűen nő a fővárosban, amelynek finanszírozását vállalja az önkormányzat. 2003-ban pl. hétszeres volt a jelentkezés 2002-höz képest.

2. Az intézmények korszerűsítése: A fővárosi önkormányzat részt vesz a **Térségi Integrációs Szakképzési Központok** létrehozásában, és a közgyűlés döntésétől függően egy vagy két központot hoz létre.

A szakképzés vonzóvá és korszerűvé akkor tehető, ha mind tartalmi, mind infrastrukturális szempontból megújul. A fővárosi önkormányzat arra törekszik, hogy ez utóbbi tekintetében is megfeleljen a 21. század követelményeinek, így 2009-ig 28 milliárd forintot költ erre a célra az EIB (Európai Fejlesztési Bank) kölcsöne és saját forrásai felhasználásával. Ez **58 intézmény megújulását** teszi lehetővé. A beruházás első üteme 2004-ben elindult, amely 19 intézmény rehabilitációját teszi lehetővé.

Fontos megjegyezni, hogy a főváros 2003 végére befejezte az OM által kiadott taneszköz-jegyzék alapján az **előírt minimum taneszköz feltételek** szerinti beszerzését összes oktatási intézménye számára, mint ahogy a HACCP követelményeinek is az eredeti határidőre eleget tesz, egyedül az országban az intézményfenntartó önkormányzatok közül.

3.A szakiskolák fejlesztése: Az elmúlt évtizedben az érettségit adó intézmények fejlesztése állt a különböző kormányok programjának homlokterében. Ezzel egyidejűleg a szakiskolák visszafejlődtek, a tanulólétszám jelentősen csökkent, felszereltségük nem tartott lépést a többi iskolatípus fejlődésével. Eközben a munkaerőpiaci igények jelentősen átstrukturálódtak. Ma az országnak mind több kétszáz, jól képzett, önállóan is dolgozni képes szakmunkásra van szüksége. A főváros kidolgozta **szakiskolai fejlesztési programját**. A 2003-as országos pályázaton 11 iskolánk nyert fejlesztési forrásokat. A célok egyértelműek: a lemorzsolódás csökkentése (melyet a kisebb osztálylétszámokkal és a csoportbontások finanszírozásával is támogatunk), az idegen nyelvi és informatikai kompetencia növelése, az oktatás tárgyi és módszertani feltételeinek javítása, a szakmatanulás kompetenciáinak kialakítása, fejlesztése, részvétel a tanárképzés és a tananyagok korszerűsítésében, a módszertani megújulásban, a tárgyi eszközök korszerűsítése, biztosítása. .

4.A lemorzsolódás csökkentése, a sajátos nevelési igényű tanulók integrált és külön nevelése, esélyteremtés, a „második esély” iskolái.

A fővárosnak számos olyan **speciális szakiskolája** van, ahol az érzékszervi és más sérült tanulók speciális képzését biztosítja. Sok gondot fordítottunk a vakok, a gyengénlátók, hallássérültek szakképzésére szolgáló intézmények kialakítására, fejlesztésére. Az **integrált oktatás** jó példáival is szolgálhatunk. A Neumann János Szakközépiskolában az akadálymentesítés már évek óta lehetővé teszi, hogy mozgássérültek is tanulhassanak az iskolában. A felszerelés korszerűsítése a vakok és gyengénlátók tanulását is biztosítja. Az Öveges József Szakközépiskolában diszlexiás osztályok indulnak minden évben. A főváros több százmillió forintot (a 2003-2004-es tanévben közel 400 milliót) költ arra is, hogy évről évre szerződést kössön alapítványi és magániskolákkal a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatására.

A fővárosi ösztöndíj 12 éve működik a tehetséges és hátrányos helyzetű diákok tanulmányainak segítésére. A 2004-5-ös tanévben átalakítottuk az ösztöndíj koncepcióját a megváltozott munkaerő-piaci tendenciákat is figyelembe véve. Így a jövő tanévtől a **szakiskolák tanulói** is pályázhatnak. A rendszer ez évben 400 tanulónak nyújt havi 15 ezer forint támogatást.

A főváros minden évben pályázatot ír ki intézményei számára a **lemorzsolódás megelőzésére** kidolgozott programok megvalósítására. Az évi 15-20 milliós pályázat is számos diák számára biztosítja a szükséges felzárkóztató programok finanszírozását.

5. Idegennyelv-oktatás, pedagógus-továbbképzés. Három évvel ezelőtt indította el a főváros az idegen nyelvi programját, amelyben több száz diák **ingyenes délutáni nyelvtanulását** finanszírozza a szakközépiskolákban heti két órában. Ez több mint háromezer diákot érint, és a főváros által fenntartott iskolák 90%-a bekapcsolódott a programba. A pályázat része a pedagógus-továbbképzés is. A nyelvtanítás korszerű módszereinek megismerése és a gyakorlati nyelvtudás fejlesztése biztosítja, hogy a pályázatban résztvevő tanárok magas színvonalú oktatásban részesítsék a diákokat (eddig kb. **500 tanár vett részt a 30 órás képzésben**). A cél az, hogy a szakképzésben résztvevő diákok idegennyelvtudása lépést tudjon tartani a gimnáziumi tanulók lehetőségeivel és az esélyeket növelje a munkaerőpiacon. Erre a programra a főváros évi 250 millió forintot költ.

A főváros számos iskolája lehetőséget kapott arra, hogy **két tanítási nyelvű** iskolává alakuljon át. Jelenleg 13 intézményünk folytat két tanítási nyelvű oktatást (magyar-angol, magyar-német). Meggyőződésünk, hogy a szakképzés színvonala nem emelhető magas szintű idegen nyelvi ismeretek nélkül. Ezért engedélyeztük 70 iskolánknak, hogy bejelentkezzen az **idegen nyelvi- informatikai 9. évfolyam** elindítására. 2004-ben több mint 30 iskolánkban el is tud indulni a hétköznapi megnevezéssel „nulladik” évfolyamnak nevezett képzés.

A főváros kialakította a maga **gyakorlóiskolai hálózatát** 15 szakközépiskola bevonásával. Ezek a szakközépiskolák egyfelől részt vesznek a tanárjelöltek pályára való felkészítésében, másrészt fontos szerepük van a tanártovábbképzésben és a szaktanácsadásban is. A pedagógusok szakmai, módszertani fejlődése elengedhetetlen a szakképzés színvonalának emeléséhez, ezek az intézmények részt vállalnak az oktatás tartalmi, módszertani megújításában.

Huszonnyolc iskolánk vesz részt az **akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben**. A tapasztalatunk az, hogy az itt végzett fiatalok továbbtanulása ugyan biztosított, de elhelyezkedésük a megszerzett szakmával már nehezebb, képzésük során szinte semmi gyakorlati tapasztalatot nem szereznek. E képzésforma jövőjét az élet fogja eldönteni. A főváros egyelőre az esélyteremtés csatornáinak tekinti ezeket az intézményeket, és a jelentős érdeklődésre való tekintettel vállalja fenntartásukat.

6.A felnőttoktatás, felnőttképzés. Iskolai rendszerű felnőttoktatás a főváros hatvan iskolájában folyik, s ennek az oktatásnak nagy hagyománya van intézményeinkben. A 2001. CI. Törvény a felnőttképzést új alapokra helyezte. A törvény ugyan e területen előnyben részesíti a különböző magánvállalkozásokat, BT-ket, KFT-ket, a főváros úgy véli, hogy intézményei számára a **magas regisztrációs díj** ellenére is meg kell teremtenie a lehetőséget, a felnőttképzésben való részvételre. Hiszen a tapasztalat az, hogy **a magánvállalkozások egy nem kis része a mi iskoláink szakembereit, infrastruktúráját veszik igénybe háttérként a vállalkozásaikban**. A fővárosi intézmények közül több kereskedelmi és közgazdasági szakközépiskolánk akkreditációja megtörtént és még tíz előkészítés alatt áll. Az a meggyőződésünk, hogy e

kapacitásokat kihagyni a felnőttképzésből gazdaságtalan és kevésbé racionális lépés lenne.

7. Tanműhelyek, gyakorlati képzés. Miután a kényszer és szükség azt diktálta, hogy a főváros a szocialista ipar és a gyakorlőhelyek összeomlása után mint a legnagyobb intézményfenntartó a felelősséget nem háríthatta át senkire, a 90-es években sok anyagi forrást fordított a tanműhelyek kialakítására. Ebben nagy segítség volt a decentralizált szakképzési alap, s annak pályázatai. Most azonban egy új korszakba léptünk. **A gyakorlati oktatás terepét a vállalkozói szféra ismét szeretné elfoglalni.** Így a kiépült tanműhelyeink egy része feleslegessé válik, más részének továbbfejlesztése azonban továbbra is a főváros tervei között szerepel. Koncepciónk az, hogy a már kiépült és korszerű tanműhelyekben a pályaaorinteció, a szakmai gyakorlati alapozó képzés feltételeit kell biztosítani, a speciális gyakorlati képzés mind nagyobb része pedig a termelő szektorban, a gazdaságban történjék. Szakmaterületenként olyan jól felszerelt **bázistanműhelyek, képzési centrumok** kialakítását tervezzük, amelyek korszerűbbé tehetik a képzést. Ilyen a Szabolcs utcai textilipari tanműhely, amelynek átadására 2003-ban került sor. A tanműhelyeink kihasználtsága jelenleg alig több mint 50%-os, így egyértelmű, hogy racionalizálnunk, korszerűsíteniünk kell.

Összegezve Az iskolafenntartók, különösen az olyan nagy iskolafenntartó, mint a fővárosi önkormányzat, számos területen fontos szereplője a munkanélküliség megelőzésének, a prevenciónak. Ebbe beletartozik a szakmaprofilok állandó finomhangolása, szükség esetén nagyobb arányú átalakítása, a szakiskolai képzés fejlesztése, a szakmunkásképzés előtérbe helyezése, az idegen-nyelvoktatás kiemelt kezelése, a hátrányos helyzetű és speciális nevelési igényű tanulóakra fordított kiemelt figyelem, a lemorzsolódás megelőzése és csökkentése, a második esély biztosítása. De fontos területe a fenntartói felelősségnek a gyakorlati képzés ráeső részének korszerűsítése, a részvétel a felnőttoktatás és felnőttképzés fejlesztésében. Meghatározó lehet a részvétele a tananyagok, taneszközök korszerűsítésében és az oktatás módszereinek megújításában.

Prezentáció a Szakképzés és prevenció c. előadáshoz

Szakképzés és prevenció

A munkanélküliség megelőzése

Dr. Spira Veronika

A Fővárosi Önkormányzat
Oktatási Bizottságának alelnöke

ISSUE 0000

1

Cél

- Jól képzett, megújulásra kész, mobil munkaerő

ISSUE 0000

2

Tennivalók 1.

- A nemzeti fejlesztési terv,
- a foglalkoztatáspolitikai
- és az oktatáspolitikai

összehangolása

ISSUE 0000

3

Tennivalók 2.

- Az oktatás tartalmának folyamatos fejlesztése
- A szakképzés presztízsének növelése
- Gyakorlati képzés: a kompetenciák világos megosztása

ISSUE 0000

4

A változás feltételei 1.

Szemléletváltás

- A prevenció az óvodai neveléssel kezdődik
- Pályorientáció kisiskolás kortól
- Szocializációs és nevelési célok előtérbe kerülése

ISSUE 0000

5

A változás feltételei 2.

- Sokoldalú képességfejlesztés
- A szakiskolák vonzóvá tétele
- Második esély teremtése
- A pályamódosítás megkönnyítése
- A szegregáció csökkentése

ISSUE 0000

6

A főváros és a szakképzés adatok tükrében

- Közel száz intézmény – többsége komprehenzív
- 1835 tanterem / 27 diák
- A szakképzés minden változata
- Évente kb. 5-6 ezer tanuló a fővároson kívülről

7

A fővárosi szakképzés korszerűsítésének főbb területei

8

1. Profilmódosítás

- Az átfutási idő 2 év
- 2004: 27 intézmény - 38 új okj-s szakma
- Érettségi utáni szakképzés:
2003-ban meghétszereződött
jelentkezők száma

Probléma: a hiányszakmákra nem
jelentkeznek

9

2. A szakiskolák fejlesztése

- Fővárosi koncepció kidolgozása –
2003
- 11 iskolánk nyert fejlesztési
forrásokat

10

3. Esélyteremtés

- Speciális szakiskolák
- Integrált és külön tanulás
biztosítása
- Fővárosi ösztöndíj 12 éve 400
tehetséges, hátrányos helyzetű
diák havi 15 ezer ft. (2004-től
szakiskolások is)
- ÉVI 15-20 millió a lemorzsolódás
megelőzésére (pályázat)

11

4. Idegennyelv-oktatás, pedagógus-továbbképzés

- Évi 250 millió
- 3 EZER diáknak INGYENES DÉLUTÁNI
NYELVÓRÁK
- Iskolák pályázhatnak
- A tanárok számára 30 órás módszertani
és nyelvi továbbképzés
- 500 tanár részesült ilyen képzésben
- 13 két tanítási nyelvű iskola
- 70 iskola kapott engedélyt idegennyelvi /
informatikai 9. Évfolyam indítására
- 2004. őszén 30 iskolában elindul

12

4. (Tovább)

- Gyakorlóiskolai hálózat 15 szakközépiskola
- Akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés 28 iskolában – vitatható, de az esélyteremtés csatornáit

13

5. Felnőttoktatás, felnőttképzés

- 60 intézményben folyik iskolai rendszerű felnőttoktatás
- Felnőttképzés: néhány iskola már akkreditációval bír, 10 előkészítés alatt

14

6. Tanműhelyek, gyakorlati képzés

Racionalizálás, korszerűsítés:

- A tanműhelyek számának csökkentése (kihasználtság 50%-os)
- Korszerű képzési centrumok, bázistanműhelyek kiépítése
- Világos feladatmegosztás:
 - saját tanműhelyeinkben: pályaeorientáció és gyakorlati alapozó képzés,
 - a termelőszektorban: a speciális gyakorlati képzés

15

7. Intézmény-korszerűsítés

- TISZK (ek) alakítása, pályázat
- Döntés előtt : egyszer vagy kétszer 8-10 intézményt érint
- EIB-hitel: 28 milliárd forint 2009-ig; 58 intézményt érint, első ütem elkezdődött 19 intézmény

16

A fővárosi szakképzés korszerűsítésének főbb területei - áttekintés

- 1. Profilmódosítás
- 2. A szakiskolák fejlesztése
- 3. Esélyteremtés
- 4. Idegennyelv-oktatás, pedagógus-továbbképzés
- 5. Felnőttoktatás, felnőttképzés
- 6. Tanműhelyek, gyakorlati képzés
- 7. Intézmény-korszerűsítés

17

KÖZGYŰLÉSI FELSZÓLALÁSOKBÓL

Az intézményrendszer és a szakképzés korszerűsítéséről és racionalizálásáról

(2005)

Tisztelt Főpolgármester-helyettes asszony, tisztelt közgyűlés!

Egy közel kétéves munka zárófejezetéhez érkeztünk. **Az első év** a koncepció előkészítésével telt. Ezt az egy éves munkát zárta le a közgyűlés 2004. június 24.-i határozata, amely jóváhagyta a nevelési-oktatási intézmények fejlesztéséről és racionalizálásáról szóló előterjesztést. **A második szakasz** a koncepció végrehajtásának előkészítésével telt.

Minkét szakaszban komoly szakmai munka folyt. Az oktatási bizottság több körben tárgyalta az anyagot. Az oktatási bizottság mellett működő **Fővárosi Oktatási Érdekegyeztető Tanács** is minden fordulóban foglalkozott a tervvel. Két alkalommal minden érintett iskola vezetője is részt vett a FOÉT-FOT ülésén, és módjuk volt minden felmerült kérdést felvetni, minden felmerülő igényt szóvá tenni. Emellett a hivatal a jogszabályoknak megfelelően vitte végig a koncepció előkészítését és végrehajtását.

Az intézmények összevonása **az intézményrendszer és a szakképzés korszerűsítésének** feltétele. Olyan infrastruktúra fenntartása, amely nem veszi figyelembe a demográfiai folyamatokat, csak fölösleges pazarláshoz vezet. Évente hozzávetőleg 800 diákkal kevesebb iratkozik be a budapesti iskolákba, ez évente egy iskola kiürülését jelenti. Ha nem optimalizáljuk az iskolaépületek kihasználtságát, nem marad forrás a korszerűsítésre. Négy iskola összevonása egy ciklus alatt a fenti számoknak megfelelő, szükséges átalakítás.

A kidolgozott megoldási javaslat messzemenőleg figyelembe veszi **a diákok és tanárok érdekeit** is, hiszen, ahogy az előterjesztésben olvasható, a kimenő rendszerben történő átszervezést javasoljuk. Most az adott épületben tanuló diákok többsége ugyanabban az épületben, ugyanazokkal a tanárokkal fejezheti be tanulmányait, amiként elkezdte.

Az anyagban szereplő átalakítások a nyár folyamán befejezhetők pl. a Podmaniczky Frigyes Közgazdasági Szakközépiskola esetében. A Csepel-Sziget Műszaki Szakközépiskolában 8 tantermet alakítunk ki. Amennyiben csúszna az építkezés, a diákok akkor is zavartalanul tanulhatnak, mert a jelenlegi épület telephelyeként mindaddig üzemelni fog, amíg az átköltözés minden feltétele nem teljesül.

Az átalakítást követően a **diákok korszerűbb körülmények között színvonalasabb oktatásban** részesülhetnek, már csak azért is, mert a négy intézményből 3 a jogutód intézmény révén részese lesz a ma megalakítandó Térségi Integrált Szakképző Központok egyikének.

A tanárok esetében is hasonló körülményekkel járt el az önkormányzat. A tanárok egy része a jogutód intézményben folytathatja pályáját, mások számára egy erre a célra létrehozott bizottság biztosít helyet a főváros kiterjedt, 150 középiskolát magában foglaló hálózatában. Lesznek, akik nyugdíjba mennek, és olyanok is, akik a végkielégítést választják. Minden egyes pedagógus jövőjével egyenként foglalkozik a bizottság, amelyben képviselteti magát a hivatal, az oktatási bizottság, a szakszervezetek és a fővárosi szakmai szervezetek.

Kérem a tisztelt közgyűlést, hogy támogassa az oktatási-nevelési intézmények korszerűsítésének az előterjesztésben szereplő változatát.

dr. Spira Veronika képviselő
az Oktatási Bizottság alelnöke,
az ágazati érdekegyeztető tanács, a FOÉT-FOT elnöke

Képek a Fővárosi Közgyűlés üléseiről

Geberle Erzsébet (piros blézerben), mögötte Körmeny Ferenc, mellette jobbra profilból Spira Veronika, jobbszélen háttal Lakos Imre

Fent: Középen Spira Veronika, mögötte Körmendy Ferenc, jobbra Kollár György
Alsó kép: Hátul középen Demszky Gábor, elől középen Spira Veronika, mögötte balra Madarász Aladár, mellette balra profilból Lakos Imre, jobbra Körmendy Ferenc, elől háttal Hubert Béla

A Térségi Integrált Szakképzési Központok c. előterjesztés támogatása

Tisztelt Főpolgármester-helyettes Asszony, Tisztelt közgyűlés!

Valamennyien tudjuk, hogy az ország fejlődése, versenyképességének megőrzése céljából mennyire fontos a szakképzés fejlesztése. Az elmúlt 15 évben a felsőoktatás befogadóképességét fejlesztettük, hiszen ezen a területen volt a legnagyobb lemaradásunk. A felsőoktatási törvény elfogadásával lezárul egy fejlődési szakasz. Most a szerkezeti és minőségi modernizáció válik elsődlegessé a felsőoktatásban, létszámot már nem kell bővíteni, hiszen változatlan felvételi keretszámok mellett is évről évre nő a hallgatók arányszáma korosztályuk viszonylatában. **Az országnak most arra van szüksége, hogy a szakképzés fejlesztésére összpontosítson, a szakképzés presztízsét növelje.** A fővárosi önkormányzat azzal tud hozzájárulni ahhoz, hogy a szülők és diákok egyaránt vonzó életpályát lássanak a piacképes szakmák tanulásában, ha folytatja a szakképzés korszerűsítését mind tartalmi-módszertani, mind infrastrukturális szempontból.

Erre nyílik most nagy lehetőség a Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program keretében elnyert pályázatokkal és európai forrásokkal. A főváros, mint tudjuk a négy pályázaton összesen közel 2 milliárd forintot nyert el, az önrésszel együtt ez megközelíti a 3 milliárd forintot. **A most megalapítandó két Térségi Integrált Szakképző Központ** 14 iskola több ezer tanulójának tanulási feltételeit modernizálja, hiszen a TISZK-ek jelentős korszerűsítést fognak jelenteni mind tartalmi, mind infrastrukturális, mind szerkezeti szempontból. A szétaprózott, a korábbi nagyvállalati képzéshez igazodó, nehezen finanszírozható és működtethető, rugalmatlan rendszert felválthatja egy **többcélú, többfunkciójú képzési rendszer**, ahol több korosztály képzése folyik a pályaeirányítástól a felnőttképzésig. Ahol lehetőség van korszerű tanműhelyek valamint csúcstechnikát igénylő központi gyakorlati képzési helyek kialakítására. Ezek a központok alkalmasak lesznek az egész életen át való tanulás színhelyeivé válni. Alkalmazkodni tudnak a munkaerőpiac gyorsan változó igényeihez. Az itt meghonosodó gyakorlatorientált képzés, a közvetlen kapcsolat a munkaerőpiaci szereplőkkel, megrendelőkkel biztosítja a képzés tartalmának folyamatos megújítását, a fiatalok számára pedig a munkábaállás lehetőségét.

A TISZK-ek fontos szerepet töltenek be az esélyteremtésben is. Minden érintett iskolában megtörténik az akadálymentesítés, a hátrányos helyzetűek számára biztosítva lesz a felzárkóztatás, A TISZK-ek szerepet vállalnak a roma fiatalok és felnőttek képzésébe való bevonásában és piacképes szakmához juttatásában is.

És ne felejtsük el, hogy a kht-forma azt is lehetővé teszi, hogy a piaci szereplők, amikor megrendelőként megjelennek, forrásokat is biztosíthatnak az általuk igényelt munkaerő képzéséhez.

Kérem a tisztelt közgyűlést, hogy e célok megvalósítása érdekében támogassák az előterjesztést.

dr. Spira Veronika
képviselő